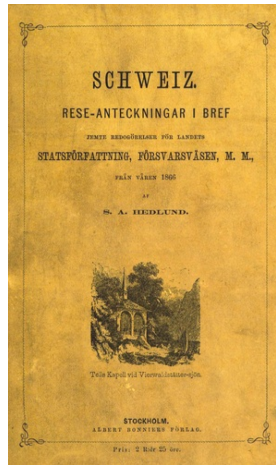

SCHWEIZ

RESEANTECKNINGAR I BREF

JEMTE REDOGÖRELSER FÖR LANDETS

STATSFÖRFATTNING, FÖRSVARSVÄSEN, M. M.,

FRÅN VÅREN 1866 AF **S. A. HEDLUND** ----------- STOCKHOLM, ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM. ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI, 1866.

Förord till den elektroniska utgåvan

Boken, som tillhör British Library, har scannats av Google Books. Den anpassades och OCR-tolkades för Projekt Runeberg i oktober 2014 av Bert H.

Om Schweiz's försvarsväsen.

Genmäle till „En svensk officer“ samt till ett arbete af majoren m. m. Hans Hazelius,

jemte

några betraktelser om svenska militärförhållanden.

Af

S. A. HEDLUND.

HANDELSTIDNINGENS BOLAGS TRYCKERI. 1868.Huru kan Sverge bevara sin sjelfständighetl Göteborg 1859. Sehweis. Reseanteckningar i bref, jemte redogörelser för landets statsförfattning, försvarsväsen, m. m., från våren 1866, af S. A.

Hedlund.

Sverges försvarsväsen, ordnadt på grundsatsen af allmän värne-pligt, af Göteborgs Handels* och Sjöfartstidnings red:n, Göteborg 1867.

Motion vid 1867 års riksdag rörande Sverges försvarsväsen, af 8. A. Hedlund. Stockholm 1867.

Några upplysningar angående mfltesystemet i Schweiz, af en

svensk officer. Stockholm 1867.

Krigsväsendet i Schweiz, af Hans Hazelius, generalstabsofficer, major, m. m. Stockholm 1867.

I.

Frågan gäller: huruvida ett land, med Sverges vidsträckta omfång och glesa befolkning samt inskränkta ekonomiska tillgångar, skall kunna bevara sin sjelfständighet, eller ej?

Hvarje fosterlandsvän vill besvara denna fråga jakande Lyckligtvis Tean han också, med all trygghet, göra det.

Ändra frågan blir då: huru skall denna trygghet i verkligheten vinnas?

Det är svaret på denna fråga, som i sednare tider tagit den allmänna uppmärksamheten i anspråk.

Om en sak synes man i det fallet vara temligen enig att vårt försvarsväsens närvarande tillstånd icke gifver den erforderliga tryggheten, utan att alltså en mer eller mindre genomgripande förändring är dervid af behofvet påkallad*

12

Men när det gäller förändringens beskaffenhet blifta åsigterna delade.

A ena sidan p&stär man, att en relativt mindre, väl öftad, af „sann militärisk andau lifvad yrkesarmé måste vara kärnan och grunden för försvarsväsendets vidare ut-bildning;

å den andrå1 sidan anmärker inan: att landet ickeféj-mår, utan att dess ekonomiska utveckling derigenom betänkligt hämmas, bära kostnaderna för en stående armé, äften af den numerär, som här yore den minsta möjliga; att nationens sjelfetändighet icke bör göras beroende af en enda sådan armé, hvars nederlag skulle gifva landet till spillo åt fienden; att pligten för hvarje vapenför man, att bidraga till sitt lands försvar* wAste gögas, gällande i föreställningssättet och institutionerna; att en »fosterländsk anda“ är lika mycket värd som en s. k. »militärisk aäda“ oöh något derutöfWr, samt att — det blir denna tankegångs följd — en verklig trygghet för vårt lands sjelfständighet endast vinnes förmedelst en genomförd, rätt organiserad, allmän folkbeväpning.

Det finnes dt land, som i detta hänseende erbjuder ett „föredöme, och detta landet är det fria Schweiz. Intet under aUtså, att folkbeväpningens vänner i Sverge riktat sina blickar till detta land och att de sökt vinna en närmare kännedom om dess militära institutioner. De hafva härtill haft åtminstone lika mycket skäl, som militärismens yrkesmän, att . besöka militärstaternas öfningsläger.

Den första väckelsen i detta hänseende gaf — oss veterligen — dén lilla skrift, som står först bland de här of-van uppräknade, skriften af en man, som sedermera vunnit ett stort författarenamn. Det var en skrift, som icke så litet bidrog, att göra vårt folk mottagligt för den frivilliga skarp-skytterörelse, hvilken kort derefter uppstod i England, oeh att verka dess efterföljd ho» oss.*3

Men det var ej nog att känna de allmännaste grunderna for Schweiz*s försvarsväsen; det var ej nog att kunna åberopa dess militäröfhingar i skolorna och dess allmänna värnepligt; man måste känna sättet för dessa grundsatsers praktiska utförande.

Litteraturen — den tyska ej ens undantagen —* erbjöd endast mycket ofullkomliga hjelpmedel till en sådan kunskap. Det var nödigt att se saken på närmare håll. Så djerfdes Handelstidningens utgifvare söka på ort och ställe taga kännedom om det schweiziska militärväsendet, och framlade hvad han så inhemtat inför allmänheten, uti bref, hvilka blif-vit sedermera sammanförda och utgifha i den ofv&n nämnda skriften.

Alla de miKtära uppgifter, som der blifvit meddelade, äro hemtade ur autentiska källor, såsom reglementen och instruktioner, krigsdepartementets handlingar, m. m.

Slutresultatet af undersökningen var, att Schweiz eger ett verkligt starkt försvar, till en kostnad, som icke är för landet ruinerande, oaktadt visserligen brister och ofullkomligheter finnas i systemet, hvilka kunna och böra undvikas vid grundsatsernas tillämpning i andra länder. Åtskilliga af dessa brister blefvo icke fördolda, utan fastmer påpekade, i den omnämnda reseberättelsen af Handelstidningens utgifvare, och när sedermera Handelstidningens redaktion utarbetade en temligen fullständig plan för ordnande af Sverges försvarsväsen på folkbeväpningens grund, så har man der sorgftjl-ligt aktat sig för just de svagheter, som ansetts vidlåda det eljest till grunden riktiga och förträffliga schweiziska systemet.

I samma syftning afgafs den motion i ämnet af Handelstidningens utgifvare, som blef föremål för ett särskilt utskotts behandling vid den sista riksdagen.

Mot dessa med det schweiziska försvarsväsendet sym-pathiserande skrifter hafva tvenne arbeten utkommit, det ena4

redan under riksdagens lopp „af en svensk officer“, utgörande en liten brochyr, sarskildt riktad mot „hr S. A, Hedlunds reseanteckningar“, enär, säges det, man velat „göra de deri uttalade åsigterna liktydiga med ovedersägliga förhållanden.“

Enahanda syfte — ehuru mindre uttaladt — ligger tydligen äfven hos ett sednare utkommet arbete af den alltför tidigt bortgångne majoren H. Hazelius, hvilket heter „Krigsväsendet i Schweiz.“

Det tillkommer oss både såsom en skyldighet och rättighet, att upptaga dessa motskrifter till närmare profiling, för att utröna huruvida de verkligen utgöra någon vederläggning af deras åsigter, hvilka i Schweiz sökt förebilden för en skandinavisk militär-organisation, med de modifikationer, som dels olika länders förhållanden, dels sakernas egen natur ansetts kräfva.

Yi hafva anställt denna pröfning; och det är med synnerlig fägnad vi erfarit, att ingen enda faktisk uppgift, som blifvit af Handelstidningens utgifvare anförd, kunnat bevisas vara oriktig, samt att båda motskriftema, men framför allt major Hazelii, gifta nya, kraftiga stöd för det schweiziska systemet, innebärande alltså tillika en ny, allvarsam maning, att söka bygga vårt eget försvarsväsen på denna enda, fullt trygga grund.

Det är oss ett nöje att söka närmare utveckla detta påstående.

Härmed är då äfven svaret giftet på den uppställda frågan: huru vår nationella sjelfständighet skall kunna så betryggas som fosterlandskärleken ovilkorligen fordrar.

Yi komma härvid att företrädesvis sysselsätta oss med det större arbetet af major Hazelius.

Detta arbete är — det kan med visshet sägas — den bästa framställning rörande Schweiz’s försvarsväsen, som ännu :;i något land — Schweiz sjelf ej undantaget — utkommit5

Och en sådan redogörelse möter, hvad detta land angår, flera svårigheter, till följd af de många särskilda kantonernas ganska utsträckta sjelfetyrelse äfven på det miKtära området samt de många olikheter i fråga om öfningar, utrustning, m. m. som derifrån härleda sig. Dessa olikheter har emellertid major Hazelius gjort sig mödan att uppsamla, och så vin-: ner man i hans arbete en särdeles fullständig kunskap om många förhållanden, rörande hvilka äfven studerade schweizare sväfva i ganska stor ovisshet. Det vore alltså—• enligt vårtr förmenande — eh stor vinst för schweizame sjelfVe, om major H:s arbete blefve för dem tillgängligt, n. b. hvad det rent faktiska angår.

Förfins framställning bör särskilt för herrar militärer ega ett stort intresse i och för de många detaljer, som här förekomma, rörande först och främst den militära organisationen, samt vidare beträffande vapen, utrustning, sjukvård, tross, m. m. Tillika skall man häraf finna, huru noga Schweiz’s militärer tänkt sig in i förhållandena, huru omsorgsfullt och ändamålsenligt det hela är ordnadt, från det största till det minsta, och huru skarpt man i allt haft det militära syftemålet för ögat, om man också ej kunnat helt och hållet frigöra sig från vissa militära traditioner, i fråga om onödiga öfningar och en grann uniformering, m. m., som mera höra till paraden än kriget. Major H. gör också i detta hänseende några mycket befogade anmärkningar.

Då denna redogörelse utgör det hufrudsakliga af förfins arbete, och då den samvetsgrannhet och omsorg, hvarmed han här gått tillväga, äro ögonskenliga, kanna vi ej annat än derför egna den aflidne, högt förtjente officeren gärden af uppriktig aktning och erkänsla.

IL

Hvad som här blir ämne för vår granskning, inskränker sig till: l:o förfins beräkningar af det schweiziska försvars^6:

väsendets kostnader; 2u> de anmärkningar han här och der gör mot vissa detaljer och de sidobugg han» med anledning deraf, tillåtit sig mot dem» som „sökt hos oss utbreda den föreställningen» att schweiziska militärorganisationen vore fullkomlig, och att den i Schweiz ansågs såsom ett mönster för all organisation/4

Först till anmärkningame.

1 den för nära 20 år sedan utfärdade nya militärlagen bestämdes Schweiz9 armé till en viss numerär, hvilken skulle utgå från de särskilta kantonerna, med en viss procent af deras befolkning. Genom folkmängdens tillväxt har derige-nom det betänkliga missförhållandet uppstått, när hvarje kanton ej är skyldig att lemna mer än en viss kontingent, att dels en mängd obehöriga befrielser från krigstjenst blifvit lemnade, för att gäldas genom beskattning, dels vämepligts-åldem blifvit förkortad, allt på olika sätt inom de särskilta kantonerna. Häremot hafva inom Schweiz vältaliga röster höjt sig, hvilka fordra en strängare tillämpning af värne-pligtslagen, då numerären af armén skulle komma att fördubblas. Det är i denna riktning de reformsträfvanden gå, hvilka blifvit anförda från Schweiz såsom ett bevis på att man ej är belåten med det närvarande, och den mest framstående förkämpen för denna reform är milisväsendets varme försvarare, presidenten Stämpfli. Man vill göra folkbeyäp-ningens grundsats till en sanning — der om är frågan; hvar-emot det ej finnes en tillstymmelse till tanke på att införa bvarken en stående armé, eller någon s. k. stamtrupp.

Det är lätt i öfrigt att inse, att den utsträckta kanto-nala sjelfstyrelsen på det militära området skall leda till många olägenheter, och utan tvifvel kommer derföre denna sjelfstyrelse att efter hand inskränkas; men man bör ej glömma, att kantonerna, sedan århundraden tillbaka, varit alldeles sjelfständiga stater, och att de alltså icke så lätt upp-gifva sina häfdyunna friheter. Ingen enda af dessa olägen-T

heterhar man emeltertid att. befara i tit land *>>*&*>£*, uhva-dan vi till dem icke behöfra .taga någon hänsyn.

Major H* klandrar att skarpskyttarna i: Schweis bilda, ett «set vapen, anseende att de borde ingå uti infanteriet i öfrigt. „Schweiziska infanteriet, yttrar förfin, hvdket först bragt detta vapenslag till heders genom sina ärofulla strider mot medeltidens riddare, har dock-för . vackra anpr för att skarpskyttame behöfde tveka att inträda å dess led.“

Om ookså detta må vara sannt ur taktisk synpunkt, så* bör man ej glömma, att genom att göra skarpskyttame till en elitkorps, man vinner en trupp med öfvetlägaen iärdighet' i skjutning, något hvarpå i Schweiz lägges den alldra bögr sta vigt.

Sid. 43 anmärker förfin;

„klan skulle tro att i ett land med så demokratisk prägel (som Schweiz) intet undantag från det personliga fullgörandet af den medborgerliga skyldigheten att försvara landet, skulle finnas. Så är likväl ingalunda förhållandet. En mängd undantag finnas.“

Förfin redogör härefter för de inom de. särakilta kantonerna rådande olikheterna, beträffande beloppet af den skatt hvilken de från militäxtjenst befriade måste erlägga, utgående till regeln i förhållande till personens inkomster, och kallar detta „frilcöp genom militärekatts erläggande.“

Häri ligger dock ett misstag. Ingen kan lagliger} på detta vis „friköpa“ sig från sin vämephgts utöfhing; men de många i författningen stadgade kategorierna för frikallelae (fysisk svaghet, tjenstemannabefattning, vissa familjeförhållann den m. m.) göra,det lätt for kantonalstyrelsema att, under en dier annan förevänning, inkalla

från krigstjenst personer* bvilka föredraga att betala dm skatt, sam måste erläggas af aUa frikaUade, då kantonen därigenom erhåller en inkomst och då den i etta faU. lemnar sin kontingent. Har bedrifvas otan tvifvel svår»! missbruk, oeh det är dessa de ofranaämndms

reformatorerna fiíja förebygga; meo man kan likväl idee silga; att en medborgare i Schweiz kan friko^a dg från sin tjeßste^ pligt genom att betala skatt. Det är lätt att visatiUika, att ifrågavarande olägenheter hafva väsentlig» sin grand i kanto-> nefnasaUtför utsträckta éjelfetyrelse. 1

När förf» (sid. 53) anmärker: „Ett siort misstag lig» ger utan tvifvel deii, att hela den intelligens, som finnes ho# embetsmannaldassen, går förlorad for arméens officersplat» sw" — så har han deri fullkomligt rött. fian tillägger: „med den korta öfhingstiden vore ing» svårighet för effi-betsmännen att deltaga i vapenöfoingarne och arméen skulle mycket vinna att i sina högre grader se landets politiska, och framstående förmågor. De militära frågornas behandling skulle äfven vinna genom dessa personers under' vapenöfhin-garne vunna erfarenhet." Med detta räsonnemang är major H. helt och hållet inne i folkbevapningens tankegång;

Deremot förstå vi ej hura han kan säga det vara „ett slags legmng", när man i vissa kantoner nödgats stadga, att om för vissa behöfiiga yrkesarbeten (såsom sadelmakeri, m. m.) kunnige personer icke frönas bland de vämepligtige, man må kunna g»om kapitulationer anställa dem, som deriegaer-farenhet. Det är ju ej för den egentbga ¡brñjí-tjensten' dessa öfverenskommelser mgås.. Till den allmänna vämepligten hö» rer, att hvaxje man skall bära vapen tdl fäderneslandets för-svar, men icke kan häri ingå förpligtehen att lära sig ett visst för arméen behöfligt yrke. Nödgas derfijré någon gång* » liten kanton mot betalning skaffa sig en smed eller sadel» mak are eller trumpetare, så har detta icke ringaste likhet med „legning", hvilket yttrande af förfin vi äro- angelägna att korrigera, likasom det föregående om „friköpniag"^ emedan man eljest skalle lättelig» få höra hwrusom ju i sjelfva Schweiz finnas både „friköpningoch legning."

De framistäUda anmärkningarne, af hvilka, såviidt vi för» »tå, många äro fallt befogadéecb af eakkuflnige i schweizare9

sjelfr egjorda, skulle, antager förfin, utgöra envederiäggning a£ deras ¿ftsigter, hvilka „sökt utbreda den föreställningen, att schweiziska mihtärorganisatioueii vore ftillkomlig och att åm i Schwriz ansågs såsom ett mönster för all organisation." :r' 1 1 • -

Härtill måste vi erinra, att, såvidtvi inhemtat af förfit» bok, har han icke framställt några anmärkningar mot sjelfva orgcwi&tfionen, utan, endast mot vissa missbruk och vissa brister, spn* väsentligen vållas af den kantonala maktfullkomligheten. Fastmer synes hans hela räsonnemang angifva, att han gillar hufvudgrunderna for det schweziska armé-systemet,, då han. med; rätta ogillat friheten för t. ex. enjbetsmän att undandraga , sig, den allmänna värnepligten, hvilken de borde utöfva såsom officerare.

Fo\jamfö yttrande, i sammanhang härmed, röjer ett sinnelag, som yi eljest fiinnit främmande för den aktade förfin: f

„Att upplysta och i arméförhållandena kunniga officerare skulle r till okände främlingar, som de händelsevis påträffa, öppenhjertigt meddela sina tankar om krigapligt, öf-ning, befälets bildning m. m. är icke troligt; det vore icke öfverensstämmande med Schweiziska nationalkarakteren. Det är först genom ett längre vistande i landet, genom tillfälle tiU personlig bekantskap med de i arméförhållandena kunniga, som man kan få höra deras verkliga åsigter. Är en främling, som ööker upplysningar i inilitärväg, officer, motta-ges han alltid äf de militära myndigheterna på det mest förekommande sätt"

Vi kunna upplysa, att inan icke behöfver vara officer, fih*Jiatt röna ett sådant emottägande; till och med en tidningsredaktör kan hafva den förmånen, n. b. i Schweiz. I öfrigt veta vi ej hvarför man skulle dölja för én „okänd främling" hvad som, enligt förfins uppgift, „styrelsen med oförbehållsamhet, skoningslöst blottai i4, och det, hvarom dessutom10

»både förbundsrådet oeh daofööerw» al bögae>«i$4i, Bm> fört befäl, lika oförboh&Usamfc yttra. mg?. ,-r Den okände fftiinlingeo, somman »händelsevis., j^träffat."* barju <4& icke: behoft mystifierasi desa* aiycken, .

alteuwnet \ pär b*n må*, hända haft introduktioner, som kunnat i Schweiz äga lika ipycket värde som Greneralstabsofóoerens fcUmaJtti om ieka mer. Förfm tillägger: a t ; \

„Genom umgänge ined upplyste officeråfe fIStehuréifefekJt arméen har förfin icke kunnat undgå förnimma huru de med oro tänka på den stund, då dé skulle möta en fiendUig armé af krigsvanda trupper. Förnämsta anledningen till dénnå, o» är deras förmodan att de lägre offieerarne, i följd af sin ringa humanistiska bildning, icke skola inge soldaten förtroende, och i följd af sin ringa militära bildning ej ékokt kunna leda honom. De rikta derför hda sin uppmärksamhet åt de medel, hvarigenom officersbildningen må kunna höjas.

Lyckligtvis bör man kunna hoppas, att krigspligtens strängare tillämpning och hela den bildade Mässens tvång titt Jcrigstjenst*) skall framdeles i betydlig mån förbättra det nuvarande förhållandet.M

Här möta vi nu det mycket vigtiga kapitlet rörande officerskårens duglighet. Förfin yttrar i samma ämne vidare: „Vid undervisningens meddelande i kaptenerna, ser man öfyer- och underinstruktörer omsvärma truppen och s$ga offi-cerarne hvad de skola kqmmendera. Ofta stå officerare och underofficerare bredvid truppen och åhöra instruktörens förr klaringar öfver reglementet, utan att vidare deltagft i exercisen. Endast vid större truppsammandragningar föya bataljonscheferna sina bafaljoner, men hafva äfven då instrukn törer omkring sig, hvilka rätta fel mot reglementet* kommando-ordens utsägande, jn. m.

*) Orden kutsiverade, *f. IL-T*.a ttg<11

Den br$t på öfmug och militärisk kunskap ijjpm offi-c^rspersonalen, hvilken med skäl anmärkes såsom ett af dep spbweiziska militärorganisationens största fel, har nödsakat till det egentliga befälets uteslutande vid undervisningens med-delande. Att truppens förtroende till sitt befäl härigenom måste minskas ar naturligt,“1

I fråga om officerames bildning yttrar förf:n, sid. 83: „Ehuru undervisningen (i rekrytskolan) både mod om-aorg och stränghet ledes, äro dock påtsgligen fordringame alltför ringa, enligt den föreställning om officersbildning vid ett specialvapen, hvilken man vanligen hyser.“

Förf:n återkommer mer än en gång till denna brist, citerande schweiziska militärdepartementets egna ord rörande alltför svag officersbildning, och utropar: „Måtte de som drömma om schweiziska militärsystemets införande i andra land besinna dessa sanna ord, utgångna från sjelfva Schweiz!“ — Orden lydde: „Goda officerare och kadrer äro första vil-koret för en milisarmé; ju mera dessa äro öfvade, desto mera kan man „passer sur maint imperfection chez le soldat.“ Dessa anmärkningar och flera efterföljande i samma anda hafva ej undgått den „okände resande“, hvars uttalade åsigter skulle af dem drabbas. Fastmer yttras i den af Handelstidningens utgifvare offentliggjorda skrift många farhågor rörande bristen på allt fast anstäldt befäl i den schweiziska armén, men, säger han på ett ställe: „Man bör, om man vill vara opartisk, jemföra denna officerskårs bildning och anda icke med idealer, utan med verkliga förhållanden.“ — Och frågan blir då: Ega andra länder, eger särskilt Sverge, trots våra på lifstid anställda officerare, ett bättre befal än Schweiz, om man räknar från de högsta till de lägsta graderna? Det är härom frågan är* icke om Schweiz har de bästa oböjliga officerare.

För oss synes. — opartiskt sedt — svagheten hos den schweiziska officern, då man undantager instruktöreme — ligga i deras alltför ringa Öfning och måhända afven un-deifågsna bildning från böljan, men dessa brister kunna. Tid truppernas sammandragning i god tid före ett krig, med hvaije da# förminskas. Svagheten åter hos den svenska ar* méens befäl ligger i de många, som till följd af ålder oeh sjuklighet äro otjenstbara, och denna brist afhjelpes icke vid ett krigs utbrott, på annat vis, än att arméen förlorar just det befäl, som borde Tara det mest mogna.

En vigtig omständighet må här ej lemnas obeaktad. I Schweiz fyllas luckorna efter bortgångna officerare (t. ex. efter en batalj) genom andra män, vid mera mognad ålder? hvilka genomgått sina praktiska kurser. I Sverge fyllas de genom de kandidater, som krigsskolan kan erbjuda.

Hvilkendera af dessa kategorier erbjuder väl den största tryggheten för en plutons eller ett kompanis ledning, när det der gäller ej blott det rent militära kommandot, utan der-jemte omsorgen för truppen i afseende å proviantering, natt-qvarter, sjukvård, m. m., allt sakar, som spela den största roll under ett fälttåg? Vi tro att den

schweiziska borgar-officerén skäll utföra dessa förrättningar vida bättre än den nyss från krigsskolan utgångne ynglingen, som dertifl saknar både insigt, erfarenhet, mogenhet i omdöme och praktisk förmåga.

Under det vi alltså förmena, att, vid en opartisk jem-förelse, når det gäller praktiken, milissystemets officerare icke skola stå tillbaka för många stående arméers befäl, hafva vi dermed ingalunda velat i dess helhet godkänna det schweiziska systemet i detta hänseende, om vi också erkänna att det varit för Schweiz en nödvändighet, till undvikande af alltför stora kostnader.

Det är också af detta skäl, som det af Handélstidnin-gens redaktion utarbetade organisationsförslag upptager fast aflönade officerare i den aktiva arméen ej blott för generalstaben (hvilket ar ett mål, hvartill mån i Schweiz sträfvar)13

utan for allt befäl, från och med kaptenegradcn, kommande tillika en del löjtnanter (som genomgått den högre krigsskolan) att erhålla expektans-arvoden, motsvarande mindre fasta löner.

I samma anda är också den af Handelstidningens ut-gifyare inlemnade motion affattad.

Handelstidningens utgifvare kan alltså icke taga åt sig de beskyllningar, som blifvit mot honom riktade for förbiseende af dessa förhållanden.

Men likaväl tro vi major EL hafya sett dessa saker alltför mycket genom militärismens synglas» Han korrigerar också sedermera sjelf ett och annat af sina yttranden, såsom då han riktigt erinrar, att schweizaren icke söker hos sin officer föredöme och ledning i så hög grad som i andra arméer. „Schweizaren är känd för sin intelligens, och soldaten af demokratisk natur ser ingen olägenhet deri, att en viss jem-likhet finnes mellan honom och officern.“ Att detta icke inverkar på disciplinen, vitsordar major H. med aktningsvärd sanningskänsla. „Det är ett faktum, säger han, att förbrytelser mot disciplinen äro i Schweiz ytterst sällsynta“, och detta ingalunda af det skäl, att man här skulle se igenom fingrarne med hvad man bestraffar i andra arméer. „Så är icke händelsen.“

Har man detta förhållande för ögat, så framgår deraf, att olägenheterna af att officern emottager instruktion inför fronten af sin trupp — på sätt major^ H. anfört — icke äro i den schweiziska arméen så stora som de måhända skulle vara i andra arméer. Soldaten finner deri icke något nedsättande för sitt befäl Likväl sträfva många schweiziska officerare allvarligt att göra sig oberoende af instruktören.

Att schweiziska officerare skulle tänka „med oro“ på den stund de skulle möta en fiendtlig armé af krigsvanda trupper — är ett yttrande, som för stå för major H:s räkning. Yi betvifla alls icke, det ju mången yrkesofficer, mer14

eller mindre missnöjd med sin tillbakasatta ställinng, kunnat yttra en sådan „oro“; vi inse ätt man bör framhålla vådan af befälets okunnighet i Schweiz likaväl som i andra länder — men Schweiz har i handling visat, att det icke skyggar tillbaka för att möta äfven den mest krigsvandå armé. De kraftiga demonstrationer, som det Kila Schweiz gjort både mot Frankrike och PreusSen, vittna sannerligen icke om någon „oro“.

Vi kunna ej längre uppehålla oss vid detta i öfrigt så vigtiga och intressanta ämne. Vill man bedöma den schweiziska borgare-officerskåren, så måste man, såsom sagdt, yém-fora den med andra officerskårer, i deras helhet betraktade; och man torde då förnimma, att det hos alla finnes brister och ofullkomligheter, om också af olika art, hvilka temligen nära uppväga hvarandra. For vår del hålla vi emellertid ej härpå, enär det är just ett af de hufvudmomenter i dén schweiziska arméorganisationen, som vi icke velat uppställa såsom 'föredöme för andrä länder.

När major H. klagar öfver att vid tillsättande af de högre officersplatsema den poUtiska personKgheten gör sig alltför mycket gällande (det skulle vara det landets gunstlingis-system!) så lärer väl det bevisa, att man eftérsträfvar dessa platser. „En svensk officer“ åter anmärker, att man i vissa kantoner nödgats göra mottagandet af officersanställning obligatoriskt. Något stadgande i sistnämnda hänseende har dock ej Hifrit citeradt, men vi‘ finna saken ganska möjKg, och se i sjelfva verket ej något orimligare i att man gör officers-tjensten obligatorisk, än att man gör det ifråga om soldat-tjensten. ’

Sistnämnde författare yttrar, efter det han framställt samma klagomål rörande officersbildningen, som major H., efterföljande anmärkningsvärda ord:

„Man kan invända att det påpekade, förmenade missförhållandet icke visat sig uti Schweiz medföramågra vådor,15

filén mari föi-dé' idfennä^ omatilndighel* såsom i mycket annat, böte tillskrift‘dettft frakterna af den höga andliga lyftning tteh den allt fifrande allmänandå, hvarpå schweizame stå så-1 som ett väékért och hedrande exempel ; och man skalle kunda tillägga, att män ännu ej sétt i hvad mån denna brist på kadrernas bristande öfiring visat sig för arméens ändamål menlig, och ätt inan åtminstone ej kan stödja på erfarenheten en sats, talande för öftiingarnes tillräcklighet.“

Det v&t Vid det rättvisa vitsordandet af dén schweiri-ska allmänandan, såsom en mäktig kraft att utjemna svagheten äfVen i fråga om; armé-väsendet, som vi bär fastade oss. Men hurrJ uppkommer en sådan allmänända? Jo, der-igenöm atöMéftHåges i anspråk och blir i tillfälle att göra sig gällahde.* tiötta skér under fblkbeväpningen, men alls icke under vare sig värfoings- eller utskrifnings-systemerna. Att i *Sverge enså'Stark öeh ädel alknänanda finnes, fullt jemförlig, i vår tanke, med förhållandet i Schweiz, torde icke minst bero derpå, att vår arméorganisation har så mycken likhet med milissystemet.

Innan vi lemna frågan om officerskåren böra vi ej lemna ¿anmärkt major H:s sanna och opartiska omdöme om den schweiziska arméens genéralstäb. Han yttrar derom:

„Pörbundsstaben står inom 'arméen i högt anseende. Alla officeräre med ärelystnad söka inträde i densamma, dels för den större Verkningskrets man i densamma kan vinna, dels för den hastigare befordran till arméens högTe befäls-grader man kan hoppas ernå. — Med loford bör man nämna, att stabens officerare, som visserligen äro förmögne personer, men dock oftä f ekonomiska förhållanden, som fordra hela déras omtanka, det oäktadt infinnä sig för att, ehuru med stör ekonomisk uppoffring, göra tjenst i stabén, då militärdepartementet derom framställer sin önskan.“

Vigten och betydelsen af detta förhållande är uppenbar. Det är på generalstaben arméens hela strategiska ledning16

beror; den är hufvudet, tanken, aom fader det hela; hpa densamma böra alltså den krigsvetenskapliga kunskapen, den öf-vade militära blicken, den beräknande förmågan af planläggning och dispositioner, fallständig vapenkännedom, jemte alla de moraliska fältherreegenskaperna vara koncentrerade. Den bästa armé utan en skicklig generalstab blir en gagnlös mekanism. Också, var det Preussens utmärkta generalstab, som väsentligen bidrog till dess segrar i det sista kriget, likasom engelska araéen på Krim förlamades genom denna stabs underhaltighet.

Huru dermed hänger ihop vid den svenska arméen famna vi åt de mera sakkunnige att bedöma. Dock bafva vi all anledning att antaga, det de vetenskapliga stadierna icke tynga hårdt på våra stabsofficerares tid, oaktadt de äro fast anställda, för att kunna egna hela sin tid åt sådant arbete, hvilket icke är fallet med de schweiziska officerame på samma område.

Hl.

Truppens öfning ock krigsdugVghet är åter en af de militära stötestename mot antagande af folkbeväpningens grundsats, ty det är gifvet, att denna beväpning blir en omöjlighet, derest icke manskapets öfning kan ske inom en så kort tid, att landets ekonomiska välfärd och de enskiltes lefnads-. ställning icke dermed blifva uppoffrade.

Det är här Schweiz’s föredöme eger sin största och huf-vudsakliga betydelse.

Och då möter oss det i sanning hugnande faktum, att båda de officerare, med hvilkas skrifter vi här sysselsätta oss, hafva ganska Vid att erinra mot hvad den Schweiziska arméen i detta hänseende erbjuder. Båda tala de visserligen om den . „korta öfaing8tiden“ — och den är, äfven i vår tanke, alltför kort — men de tala icke om att truppen dermed saknar17

Taxe sig sammanhållning, manöverfardighet eller skicklighet i vapnens bruk.

Major H. yttrfer rörande infanteriet: r

„Ehuru man Jej kan annat än med loford omnämna de bemödanden, som göras for rekryters utbildande i målskjutning, och ehuru vid sjelfva repetitionskurserna mesta tiden användes till manöver, bör dock den anmärkningen ej underkännas, att den nästan uteslutande riktning åt mälskjutnings-hållet, som infanteriet fått, under det hela tjenstetiden fortgående öfvandet i skjutning, medan andra öfningar endast i ringa mån eller alldeles icke ega rum — att detta innebär en fåra, som endast genom ett dugligt befäl kan undan-rödjas.“

Den ärade förfin synes oss här hafva hemfallit till en oförklarlig motsägelse. I samma andetag nemligen som han säger, att vid repetitionsöfningarne —hvilka äro de hufvud-sakliga i Schweiz’s armé — „mesta tiden användes till manöver“, klagar han öfver att andra öfningar än skjutningen endast ega rum i ringa mån eller alls icke.

På ett annat ställe yttrar han: „i allmänhet användes den korta öfningstiden med nit och med håg. Dock bör an-märkas, att man på gevärsexercis, sträckning och linierakhet lägger en vigt, som är förvånande i en armé med så liten öfning.“

Motsägelsen i dessa anmärkningar är uppenbar. Skulle det emellertid vara händelsen, att man lade för mycket an på skjutfärdigheten, uppå bekostnad af andra öfningar, så är likväl denna ensidighet vida mindre vådlig än den motsatta, eller då infanteriets skjutfärdighet blir, såsom t. ex. hos oss, i högsta grad försummad.

Har man åter i Schweiz lagt för stor vigt vid dessa onödiga infanterirörelser, så bör man icke glömma, att det är först i sednare tider, som hrr militärer insett ogagnelig-heten och skadan af en hop militäriskt pedanteri, hvilket de

218

förr bedyrat vara alldeles nödvändigt. Att Schweiz’s officerare icke genast frigjort sig frän dessa fördomar, må man nu klandra, om de också kos yrkesarméema allt fortfarande florera; men vi tro dock, att man skall blifva dem qvitt snar rare i Schweiz än i de flesta andra länder.

Rörande trnppsammandragningame (de större öfhings-lägren) vitsordas „de bemödanden, som göras, att ge det hela en praktisk riktning och isynnerhet att väl använda den korta tiden. Man ser att den tanken, att det är ett fosterländskt mål arbetet gäller, är lefvande.“

1 afseende & specialvapnen anmärker major H., att „den korta öfhingstiden är i ögonen fallande“. Det är dock egentligen kavalleriet och artilleriet han härmed afser. Hvad det förra angår har han visserligen rätt, ehuru det schweiziska kavalleriet hufvudsakligen blott afser ordonnans- och förpost-tjenst, hvadan man i Schweiz lägger föga vigt på detta vapen; men i fråga om artilleriet torde anmärkningen ega mindre giltighet, då detta vapen i den schweiziska armén är synnerligen lofordadt, ett omdöme, hvari bland andra den engelske öfversten Simmond, i sin rapport af den 21 Oktober 1863, instämt. Major H. tillägger dock: „denna för de olika vapnen korta öfningstid skulle vara af mindre inflytande, om man egde befäl med behöflig bildning“ — ett vigtigt erkännande från hans sida.

Mot sjelfra grunden — den allmänna vämepligten — för det schweiziska systemet har förfin ingenting att anmärka, utan synes fastmer hylla densamma. Äfven en „svensk officer“ gillar samma sak, och anför bland annat, utan protest, följande totalomdöme af en ansedd schweizisk officer öfrer den schweiziska milisarméen:

„Jag är öfvertygad att vårt system i princip och i sig sjelft är godt och att det utan tvifrel har ganska stora moraliska fördelar, i det arméen icke här är sammansatt af endast de fattigaste och mindre upplysta klasserna i samhället,19

utan i sanning innehåller kärnan af nationen; men för att göra systemet helt och hållet praktiskt och värdigt att tagas efter i andra länder, borde man till en böljan komplettera det genom att skapa en permanent generalstab, på det offi-cerame, hvaraf den består, må hafva en betryggad framtid och kunna sysselsätta sig endast med deras

militära kallelse. Dessutom fordras det ständiga kadrer för den aktiva armén; landtvämet kunde vara dem förutan.u

Någon förlängd öfhingstid fordrar emellertid icke denna officer. Hvad han påyrkar såsom vilkor för att göra Schweiz’s armé till ett värdigt föredöme för andra länder — det är just hvad som blifvit föreslaget i det af Handelstidningens redaktion uppställda organisationsförslag, deri vi deijemte föreslagit en icke obetydligt större öfhingstid än hvad den schweiziska soldaten, inom samma tjenstgöringsperiod, åtnjuter.

Det är oss, såsom sagdt, en synnerlig fågnad, att beträffande detta vigtiga moment icke hafva råkat i strid med de ärade författare, hvilkas arbeten vi hafva för ögat, och detta är så mycket vigtigare, som båda dessa män böra ega en god auktoritet inför sina militära yrkesbröder.

IV.

Vi öfvergå härefter till det vigtiga kapitlet om kostnaderna för det schweiziska försvarsväsendet9 hvilka i Handelstidningens utgifvares bref blifvit samvetsgrannt upptagna efter de noggranna beräkningar, som i detta hänseende blifvit gjordaaf Edsförbundets förre krigsminister, presidentenStämpfli, den man tillika, som Schweiz har att tacka för många vigtiga förbättringar i sin arméförvaltning och som nu upp-trädt såsom hufvudman för deras sträfvanden, hvilka vilja undanrödja de förut omnämnda bristerna och missbruken i den allmänna vämepligtens utöfning. Dessa beräkningar gåfvo vid handen att ifrågavarande utgifter, beräknade i medeltal för 4 år (1861—1864) utgjorde:20

Edsförbundets .... 2,791,000 francs.

Kantonernas.......................... 4,677,000 „

Manskapets enskUta utgifter............. 782,000 „

Summa 8,250,000 francs.

Major Hazelius upptager Edsförbundets militärbudget för 1865 (hvilken visar en betydlig tillväxt) till 4,222,000 francs, lägger dertill kantonernas, enligt Stämpfli, 4,667,000 „

och får så denna summa till............ 8,889,000 francs.

Men nu tillkomma de enskiltes egna utgifter. Då dessa äro beroende af stora olikheter i de särskilta kantonerna, har presidenten Stämpfli beräknat dem efter förhållandet i kantonen Bern (då han erhållit ofvannämnda summa), hvar-emot major H. har gjort sig den stora mödan att uträkna beloppet för hvarje särskilt kanton. Han får derigenom till de ofvanupptagne följande ytterligare utgifter:

Rekryternas första persedelanskaffning. . 1,049,495 francs. Rekryternas anskaffning af de s. k. mindre persedlarne.................... 274,780 „

Hästanskaffning för årliga rekrytantalet 170,700 „

Underhåll af kavalleriets hästar .... 1,047,185 „

Underhåll af beklädnad, m. m..... 1,565,310 „

När detta sammanlägges med förutnämnda Edsförbundets och kantonernas utgifter........................ 8,889,000 „

så uppstår en totalsumma af............. 12,996,470 francs,

öfverstigande alltså presidenten Stämpflis

beräkningar med ej mindre än . . 4,746,470 „

„En svensk officer“ har, genom mera summariska beräkningar, kommit till det resultat, att „minimisumman“ af kostnaderna för det schweiziska försvarsväsendet

måste blifva........................... 13,250,000 francs,

hvilken summa ganska väl går ihop med major Hazolii.21

Den skarpe raknemästaren, den berömde krigsministern Stämpfli, som användt sitt departements kansli för utförande af sina kalkyler (ett utförligt manuskript i detta hänsende finnes i Handelstidningens utgifvares ego) skulle således af 2 svenska officerare halva blifvit förvunnen till en missräkning på omkring fem millioner francs. ^

Låtom oss dock närmare tillse huru härmed hänger tillsammans.

Det är, såsom man finner, på beräkningen af manskapets enskilta utgifter, som allt beror.

„En svensk officer“ gör sin beräkning sålunda: Soldatens hela equipering uppgår till 150 francs. För

11,000 årligen ingående rekryter gifver detta en summa

af...................................... 1,650,000 francs.

Underhåll och nyanskaffning af beklädnads- och utredningspersedlar, lågt beräknadt 10 francs på man, gör för

189,000 man............................ 1,890,000 „

Tillsammans 3,540,000 francs, utom Edsförbundets och kantonernas utgifter, hvartill komma omkostnader för krigsmateriel, administration, byggnaders uppförande, underhåll af befästningar m. m., hvilket allt leder förfin till sin förutnämnda slutsumma af 13,250,000.

Major Hazelius, hvilken, såsom ofvan är nämndt, utfört special-berakningar för de personliga equiperingskostnaderna inom alla kantonerna, får denna kostnad till 1,049,495 francs, utom „8måpersedlarne“, hvilka han beräknar till 20 francs för hvajje rekryt, eller för 14,739 rekryter .... 294,780 „

Då ryttaren i allmänhet, utan ersättning, anskaffar häst, hvars minsta taxeringsvärde är 800 francs, får man här en årlig kostnad af................. 170,000 „22

Beräknar man hästens underhäll till blott 1 francs om dagen, s& uppgår, med afdrag af den ration, som bestås vid öfningame, underhållet af 2,869 kavallerihästar till......................... 1,047,185 francs.

Upptager man årliga underhållskostnaden för beklädnad och beväpning till endast 15 francs om året pr man, så gör detta för 104,354 man i linien

och reserven........................ 1,565,310 „

Och så har major H. sin stora summa färdig.

Härvid möter blott den lilla, men högst väsentliga anmärkningen: att hvad soldaten för sin utrustning bekostar år och förblir hans enskUta egendom, deri inberäknadt stud-saren, hvilken, för flera kantoner, ingår i den privata utrustningen. '

Och änmi mer: i vissa kantoner bekostar staten de flesta persedlame, men dessa blifva, det oaktadt, vid tjenste-tidens slut, soldatens egendom.

Hvad den enskilte (eller kommunen) i detta hänseende vid inträdet i krigstjensten utgifver, kan således endast betraktas såsom ett förskott, ty han har ju, vid tjenstetidens slut, sina persedlar i behåll.

Återstår för honom slitningskostnaden af Tdådema, under öfningstidema, och när dessa tider för infanteriet, i linien och reserven, ej öfverstiga sammanlagda 100 dagar, så lär väl en slitningskostnad af vare sig 10 eller 15 francs om året under 20 år (d. ä. 200 å 300 francs) för en utrustning varierande för olika kantoner från 12 till 216 francs (i sistnämnda summa ingår gevär), vara alldeles öfverdrifven.

Ja, orimligheten af denna beräkning är i ögonen fallande, när uiRn blott ser på den förtjenstfulla tabell, som major H. utarbetat och som förekommer i hans arbete sidd. 182 och 183.23

När man der tar i betraktande kolumnen för infanteriet, som utgör det långt öfVervägande vapnet, så finner man att, med undantag af några små kantoner, hvilka ej väga något i vågskålen, soldatens egen kostnad för

beklädnaden uppgår till omkring 50 francs. Denna beklädnad sliter han under 20 år i sammanlagda 100 dagar, och då skulle underhållet hafva för samma tid kostat, efter 10 francs om året, 200 francs, och efter 15 francs 300!

Antag att han slitit alldeles ut sin equipering under de hundra dagarae, så är det ju likväl ej mer än 50 francs han uppoffrat, eller 21/* francs om'året.

Om skoplagg m. m. (de s. k. småpersedlarne) upptages till 20 francs i anskaffning (det är ju dock sina egna stöflor och strumpor mannen begagnar), så kunna dessa för hundra dagars öfiungar väl ej väga så mycket att de anförda summorna på långt när uppnås.

Men härtill kommer den omständigheten, att infanteristen har i Schweiz en daglig sold under tjenstgöringen, som betäcker honom i någon mån för åtminstone småpersedlames slitning. Han har nemligen, maten inberäknad, i det närmaste 1 Va francs om dagen (specialvapnen något mer) eller utom maten nära */* francs, hvilket för 100 öfhingsdagar gör 50 francs.

När „En svensk officer“ beräknat underhållet af persedlar för 189,000 man, så har han äfven inberäknat landt-vämet, hvilket är ett ytterligare fel, då detta ej behöfver vara uniformeradt och ej är underkastadt annan öfning än en dags sammandragning om året.

Icke mindre misstag begår major Hazehus, då han -upptagit i räkningen anskaffning och underhåll af kavallerihästar.

Till kavallerist tages i Schweiz ingen annan än den tom har egen häst, hvadan detta vapen mest rekryteras med iormögnare söner af den jordbrukande klassen. Blir denna24

bäst skadad i tjensten ersättes förlusten af det allmänna. Mannen får sin häst inriden och har honom i öfrigt till sitt fria förfogande, hvadan dessa hästar också fä göra mellan öfhingstideraa fullt skäl för födan. Under mötena foorageras hästen på allmän . bekostnad. Hästen är och blir mannens egendom.

Huru kan man då uppställa något så orimligt, att man talar om en anskaffningskostnad af 800 francs och en årlig underhållskostnad af en francs om dagen året om?

Dessa båda poster måste helt enkelt utstrykas ur räkningen, och det högsta, som här kunde upptagas, vore ett belopp motsvarande en häsäega under kavalleriets öfuingstider, hvilken, högt beräknad, ej komme att öfverstiga ett par hundratusen francs.

Sedan vi sålunda reducerat de båda svenska officerar-nes suppositioner och beräkningar till behöriga dimensioner* stanna vi vid de af hr Stämpffi uppställda beräkningar, och då blir den summa, som förstnämnda hrr upptagit till 3 à 4 millioner francs, återförda till sitt behöriga belopp, [eller 7- à.

800,000 francs.

„En svensk officer“ vill, utom Edsförbundets och kantonernas krigsbùdgeter, hafva ytterligare kostnader för krigsmateriel, administration, byggnaders uppförande, underhåll af fästningar m. m.; men han upplyser ej hvarifrån dessa kostnader skola tagas. Skulle det möjligen vara genom enskilta. sammanskott? Någon annan utväg finnes nemligen ej, så vidt de ej synas i Edsförbundets eller kantonernas militärbudgeter* hvari dock dessa poster i verkligheten ingå, såsom major H. också visar sidd. 167 ooh 168.

„En svensk officer“ gifver en viss klämm åt sina beräkningar med orden: „så vill det synas som om Schweiz's „hela försvarsväsen“, oaktadt sådant är „faktiskt styrkt“ (se S. À. Hedlunds reseanteckningar pag. 174) icke kan afiöpa för den jemförelsevis ringa summan af 7 till 8 millioner25

francs; utan som om den helt anspråkslöst, af sakkunnige män inom landet, såsom „aproximativ“ uppgifna minimi-summan 1 B,250,000 francs snarare närmade sig det sannolika årliga utgiffcsbeloppet för försvars väsendet.“

Vi hafva sett hvad „de sakkunniges“ beräkningar be-tydt. Hr Hedlund har beklagligen — han var ju också blott en obskur resenär och ingen officer — ej haft andra sakkun- ' nige att rådfråga i detta ärende, än f. d.

krigsministern hr Stämpfli. Men emellertid är det faktiska i hans uppgifter' verkligen styrkt, hvaremot både hr Hazelii och „en svensk officers“ kalkyler visat sig vara: den sednares lösa hugskott och den förres uppgjorda på oriktiga grunder.

Dessa misstag å major H:s sida, beträffande Schweiz, må dock anses mera förlåtliga; men besynnerligare äro hans beräkningar, när han kommer till det svenska försvarsverket, för att jemföra dess utgifter med det schweiziska.

Svenska militärbudgeten var, yttrar major H., under statsregleringsperioden 1864—1866, ordinarie och extra an-

slag rdr rmt. . . . . 10,295,145.

Indelningsverkets kostnad .... 4,000,000.

Summa rdr 14,295,145.

Här är först och främst indelningsverket upptaget alldeles för lågt och så är hela sjöförsvaret, uppgående till om 5 millioner rdr, lemnadt utur beräkningen. I sjelfva verket kan Sverges försvarsverk beräknas till en kostnad utöfver 20 millioner rdr rmt, eller säg: 27 å 28 millioner francs, d. ä. utöfver tre gånger mer ån det schweiziska.

Då hafva vi likväl icke beräknat de personliga uppoffringarna, hvilka major H. och „en svensk officer“ upptagit så rundliga, i fråga om Schweiz.

Vi vilja här ej tala om de enskilta uppofiringame i of-ficerstjenstema, hvilka äro. ganska betydliga, när man betraktar genomgåendet af Carlberg, m. m. Vi fästa oss blott26

fid beröringen, hvan staga underhåll kräfver ett tillskott från TnanalfayatH sida, som i medeltal kan haräknas till minst 10 rdr pr man för hvaije beväringsmöte, hvartill kommer en Tninalming i årslönen under beväringsåren af minst 10 à 15 rdr för hvaije år. Detta gör för vårt beväringsmanskap (c:a

40,000 man i 2 klasser) en personlig uppoffring af närmare ett million rdr rmt om året.

En hufvudfråga är förlasten af arbetsdagar, i och för öfoingarne.

Med mycken omsorg har major HazeHus beräknat förlorade arbetsdagar i svenska arméen — han lemnar städse sjöförsvaret åsido — till 2,034,605 för värfvade och indelta arméen, samt för beröringen, Gotlands nationalbeväring inberäknad, till 614,627, tillsammans förlorade arbetsdagar i Sverge 2,649,232. För Schweiz utgöra de, enligt major H., 1,611,800.

Skillnaden är likväl, att när denna siffra i Schweiz gäller en armé om 125,000 man utom landtrömet, så gäller den i Sverge en numerär om 33,000 man, utom beröringen.

I öfrigt upptager major H. siffran för Schweiz alltför Mg, och hvad Sverge angår alltför låg. Enligt presidenten Stämpflis beräkning, utgjorde i Schweiz, i medeltal för åren 1861—1864, marsch-, mötes- och storlågers-åagar i schweiziska arméen — 1,330,000, således nära 300,000 dagar minärt än hvad major H. beräknat. Denna verJctiga siffra motsvarar en htdf dag årligen på hvaije individ i landet.

I fråga om Sverge har major H. leranat alldeles ur räkningen marschdagame, hvilka för beröringen kunna, lågt räk-nadt, upptagas till 5 dagar för hvaije möte (2 Va dag bort och 2 Vs dag hem), hvarigenom dagsverkena för beröringen ökas med ej mindre än 200,000. Tillkomma marschdagame för indelta soldaten. När major H. för värfvade regementena afdragit hela det högsta belopp, som får permitteras, såsom varande också i verkligheten permitteradt, hvilket visserligen27

ej är fallet, så bör äfren denna siffra justeras. Så kan helt visst hans siffra 2,649,000 förlorade arbetsdagar, hvad svenska ZandZ-försvaret angår, höjas till fulla tre millioner *), eller 2% gånger mera än motsvarande siffra hvad Schweiz angår, under det förfcn kommit till det resultat, att de i Schweiz skulle utgöra 60 procent af dem i Sverge.

Detta är verkligen icke hvad man i köpmansspräket kallar „fair“.

Åt major H:s beräkningar af hvad det schweiziska systemet tillämpadt på svenska förhållanden skulle kosta, ägna vi ej synnerlig uppmärksamhet, då utgångspunkten för hans kalkyler — eller kostnaden for det schweiziska försvarsverket — är alldeles oriktig, såsom vi förut visat.

Saken är eljest ganska enkeL

Schweiz har en folkmängd af..................... 2,500,000.

Sverge.. 4,000,000.

1 förhållande till folkmängden skulle Sverges aktiva armé

bhfva....................................... 200,000

jemte landtväm.............................. 120,000

Summa 320,000 man.

Tidsuppoffringen ('/» dag för hvaije individ af landets foUsnängd) skulle bbfva 2 millioner dagsverken.

Kostnaden för det allmänna (41 francs årligen på hvaije man i arméen eller 3,40 francs på hvaije individ i landet) 13 millioner francs, eller rdr rmt 9 Vs millioner, (hvaremot mqjor H. kommit till 16 millioner rdr).

Nu kostar vår stående landtarmé om 33,000 man, eller omkring en tiondedel i numerär af nyssnämnda siffra, ganska visst sina 14 a 15 millioner rdr rmt.

*) J. MankeU beräknar denna siffra till 2,945,000, eller nära tre millioner.28

v.

Såsom läsaren funnit, har det vigtiga kapitlet rörande kostnaderna varit den svagaste sidan i såväl major Hazelii som „En svensk officers“ skrifter, och detta emedan de der lemnat sin opartiska och objektiva ståndpunkt, för att kunna visa att det beprisade schweiziska systemet äx atttför dyrt för vårt land. Vi respektera denna hänsyn ägnad åt kostnaden, men beklaga, att de ärade författame dervid kommit, hvad Schweiz angår, alldeles på villovägar. Då detta nu blifvit, såsom vi hoppas, klart ådagalagdt, så hoppas vi äfven, att de farhågor för det schweiziska systemet, som de grundat på denna omständighet, måtte vara helt och hållet undanröjde.

Ett par ord till sist till den „Svenska officern“.

Då Handelstidningens utgifrare i korthet omtalar ett samtal han haft med en schweizisk officer i Lausanne, så har „En Svensk officer“ råkat samme schweizare och citerar från hans mun ord, som skulle stå i strid med hvad hr Hedlund från honom åberopat....................

Hvad vill detta säga?

Förmenar då „En Svensk officer“ att hr H. lupit med osanning?

Men nu är förhållandet, att allt hufvudsakligt, som den schweiziska officern talat till den svenske, är endast en närmare utveckling af hvad hr Hedlund från honom anfört, reducerande sig olikheten dertill, att när han till herr H. yttrade, att det Svenska Indelningsverket — efter den muntliga redogörelse han derför erhöll — vore ju i sjelfva verket blott en milistrupp, och då vore det väl bättre att genomföra detta system i dess helhet (mannen vax ej vän af milissystemet), så har han till den svenske officern yttrat: „Denna armé (den svenska indelta) synes mig utgöra idealet för en god milis — jag ser ej hvarföre man skulle vilja byta ut den29

mot vår. — Huru mycket heldre skulle jag ej vilja, såsom Ni, kunna gifva ett litet atycke jord &t hvaije man af vår aktiva armé, för att derigenom vara i min fulla rätt att fordra ännu mer af honom.“

Man finner af dessa räsonnemang ingenting annat, än att „En' svensk officer“ framställt vårt indelningsverk i en serdeles idealisk dager, utan att vår schweizare i alla fall fött någon rätt föreställning om det hela, ty i annat föll skulle han väl ej kunnat framkomma med något så enfaldigt som att han ville gifva ett stycke jord åt hvaije schweizare i den aktiva arméen, d. v. s. åt 125,000 man, deribland en mängd köpmän, handtverkare, jordegare,

studenter, m. m. Sannolikt har den schweiziske officern ej heller fött reda på indelningsverkets kostnad.

„En svensk officer“ vill äfven gifva ett slags dementi åt hr Hedlunds anförande af general Dufours ord, genom att låta dessa ord ogillas af andra schweiziske officerare, för hvilka de naturligtvis blifvit af den svenske citerade. Särskilt tyckas våra schweizare tagit anstöt af den gamle generalens yttrande, att officerare i den stående arméen sällan förstå att rätt behandla milissoldater, förklarande denna uppfattning vara „uné grosse énormité“. Icke förthy yttra samma schweizare sjelfva, att deras från främmande krigstjenst återkomna officerare „sett sig nödgade frångå visso vanor, inlära nya reglementen och såtta sig in i det olika behandlingssätt, som den om sin heder känslige borgaresoldaten fordrar.u

Det är ju ingenting annat än hvad general Dufour sagt! Hvari ligger då den grofva énormitén?

General Dufour var, såsom Handelstidningens utgifvare i sina bref åberopat, en häftig ifrare mot hvad han kallade „le system mixte“, d. v. s. den hopblandning af milis- och stående trupp, som man hos oss åsyftar, då man talar om stamtrupp och beväring, sammanförda i samma leder. Generalen ville hafva hvardera truppen bildad med sina egna30

kadrer (befäl och underbefäl) på sjeMfctändiga bataljoner, och detta äfven på den grand, att bvardera truppen kräfde en olika behandling från befälets sida. Dama åsigt upprepades så ofta, och så stor -vigt lades dervid, att någon missuppfattning i detta hänseende ej var möjlig.

Antagligt är dock att general Dufour dervid icke kände hora nära beslägtad i sjelfva verket den svenske indelta soldaten är med beväringssoldaten, utan hade mera för ögat en stående trupp, sådan som t ex. den österrikiska, och en beväring, sådan som den schweziska folkbeväpningen.

„En svensk officers“ öfriga. räsonnemang kunde nog gifva anledning till vidare meningsutbyte, men vår framställning har redan svällt ut till ett alltför stort omfång. Den plats han nu innehar manar honom att allvarligt begrunda detta vigtiga ämne, och skall han — vi äro derom förvissade — med den fosterlandskärlek, som lifvar hans håg, lära sig alltmer inse, att vårt fäderneslands försvar måste byggas på andra grunder än de närvarande, och att dessa grunder icke kunna blifva några andra än de, som taga i anspråk nationens samfalta kraft och patriotiska håg att värna sitt land.

En genomförd nationalbeväpning — det är målet dit vi orabbligen sträfva, och dess uppnående är blott en tidsfråga. Hvaije krigsminister, som ej fattar detta mål och framgår mot detsamma, har gjort sin förvaltning också blott till en — tidsfråga.31

Tankar em nutidens Taktiska rörelser af CL

I.

Inom alla stadier åtgör den egna upptäckten af något nytt, 8om kan föra vetenskapen ytterligare ett steg framåt, ett föremål för den vettgiriges lifliga åtrå. Det är så den lärde, som inhemtat alla förarbeten i ett kunskapsämne, blir hvad man kallar „vetenskapsman“. Botanikern upptäcker en ny ört; zoologen en ny spindel eller mask, matematikern en ny formel — det är nya korn lagda till den stora stacken, och väl må man fröjdas deråt. Så finner poeten en ny bild, filosofen en ny theori, theologen — nej, han har i sjelfva verket ej rättighet att finna någonting nytt, om icke en ny ordvänning eller en ny uppställning (skematisering) af sitt amne.

Det är alltså ganska naturligt, att den som uppräckt någonting nytt på det militära området skall vara angelägen att göra en sådan upptäckt till godo åt menskligheten. Fältet är här ganska stort. Så har man beklädnaden — hvarje ny uppräckt föder der en uniformsförändring. Åtť finna ett nytt tempo för gevärets handterande, var för icke lång tid sedan en icke ringa milirärisk förtjenst, berättigande till hastigt avancement. — Nu sträckas anspråken dock längre: man uppfinner nya gevär och nya vapen i allmänhet, men det sker mest från män, som icke höra till militäryrket: ingeniörer, magistrar, smeder, urmakare, m. fl. — Så utfunderar man också nya manövrer, nya sätt för de olika truppafdelningar-nes framskjutande på exercis- eller bataljfaLtets schackbräde.32

öfver allt detta står härförandet, strategien, som uppgör planerna för fälttåget, väljer de rätta stridsplatserna och

positionerna, anvisar de stora härmassornas och de olika vapnens rätta och ändamålsenliga användning, m. m.

Man kunde fördela dessa olika upptäcktsfält inom de militära graderna ungefär såhtnda:

Strategien &t fältmarskalken och generalstaben; taktiken åt brigad- och bataljonschefen; tempot åt korpralen, och uniformsförändringen åt — skräddaren.

Inom nutidens arméer är, hvad hufvudvapnet, infanteriet, angår, bataljonen den s. k. taktiska enheten, d. ä. den truppstyrka, som mest rör sig tillsammans, såsom sjelfständig individ. Den upplöser sig i kompanier och plutoner ändå ned till „roten", och den sammansättes med andra bataljoner till brigad. (Regementet, som ligger deremellan, hör mera till administrationen än till den taktiska föreningen). Infanteri-brigaden bildar i förening med andra brigader samt med de öfriga vapenslagen: artilleri och kavalleri, fördelningen eller divisionen, som är den första fullt organiserade truppstyrkan, försedd äfven med tross och ambulans.

Alltså är det till regeln först fördelningschefen (divisionsgeneralen) som råder öfver en sammansättning af alla en krigshärs elementer, från det största till det minsta. Krigskonsten, som hos soldaten är vapenföring, hos bataljonschefen taktik, blir hos honom strategi, hvilken i ännu högre grad tages i anspråk hos befalhafvaren för armékåren och aldra-mest hos den „högste befalhafvaren för arméen".

När alltså strategien är krigskonstens höjdpunkt, så är det med allt fog man för dess studerande har särskilta krigshögskolor, för dess fortsatta idkande en särskild framstående kår, generalstaben, samt för dess öfvande i fredlig tid de större öfringslägren och fältmanövrerna.

Huru denna högre krigskonst inom dessa områden i vårt land idkas, tillhör oss ej att här bedöma. Lätt är emellertid33

-att säga huru det borde vara. Så hyrde detta studium, hyar-med krigshistorien står i nära.samband, idkas såsom ett huf-vudämne rid Mariebergs krigshögskola/ Så borde inom generalstaben uppmärksamheten oaflåtligt deråt egnas, så att de der anställda officerare vore ständigt sysselsatte att på kartor framställa alla utförda rigtigare bataljer, att diskutera hithörande problemer, att utfinna vårt eget lands försvarspositioner och sättet för derås intagande och försvar m. m., hvartill kommer, att noga följa med alla nya erfarenhetsrön, som göras i verlden, i afseende å armé-organisationer, vapen, m. m.

De större fältmanövrerna erbjuda dyrbara tillfällen att bringa dessa studier i praktisk utöfning. Här skola först planer uppgöras till det låtsade fälttåget, och borde der fri täflan ega rum att ingifva förslag. Dessa förslag böra sedermera allmänt diskuteras. Och när så, efter krigsrådets hörande, den högste befälbafvaren antagit en plan, så böra alla ledare af de större enheterna vara ined densamma förtrogne, så att de handla i planens anda oeh lag, hvar och en med den sjelfständighet, som betingas af hans befäl, så att ett högre befäl aldrig ingriper i det lägres kommando, o. s. v.

Endast så kan den stora mekanismen fungera med ordning och kraft, ledd i sin helhet af den lugna, klarsynta fältherreblicken.

Taktiken lärer, såsom ofran sades, sättet för de särskilda trupp-enheternas framskjutande mot det mål, som strategien utstakat. Mycket studium har blifrit nedlagdt på att väl kombinera alla de rörelser, som här kunna* komma i fråga, hvarom reglementena för bataljonsexercisen bära intyg. Det är också dessa rörelser, som spela hufvudrollen på exercisfälten och rid lustlägren, samt i allmänhet under mili-täröfningarne i fredlig tid.

Det är också ett rätt artigt nöje, att se dessa manövrer: huru truppen upplöser och förenar sig, huru han formar sig

334

i olika uppställningar, o. s. v. Allt detta kan varieras i oändlighet, och 8& £1 bataljons- och kompani-cheferna ständigt nja lexor for hvaije nytt möte att inlära och inöfva.

Det är dock gifvet, att endast ganska fä, af dessa rörelser kunna ifrågakomma i verkligt krig.

Såsom en hufvudregel på detta område gäller: att truppen kan hastigt och säkert utvecklas (deployeras) samt lika

hastigt och säkert sammandragas, allt med stark sammanhållning, eller, med andra ord, att den eger den största möjliga dasticitet.

Den uppställning, som bäst uppfyller denna fordran, kan alltså på förhand förklaras vara den bästa och ändamålsenligaste, och borde såsom sådan hufvudsakligen öfras, så att truppen deri vunne absolut färdighet. Andra forme-ringar af underordnad betydelse böra öfras endast i andra rummet, när tid och omständigheter sådant medgifva. „Litet men väl" — är äfven här den första lagen. Bättre några få rörelser väl inöfvade, än många på fusk och slarf.

Det vore alltför förmätet af oss, såsom icke varande män af facket — man tycker väl att vi i alla fall äro ganska oförskämde, när vi orda i dessa ämnen — att angifva den uppställning, som skulle bäst uppfylla de ofvannämnda hufvudvilkoren. Icke förthy våga vi påpeka en formering, som här torde böra beaktas, men som icke förekommer inom den nuvarande taktiken, ehuru den fanns hos de gamle: det är den vigg-formiga uppställningen. Denna uppställning vin-nes lätteligen dermed att man låter flyglame i den formering, som nu kallas rotvis-kolonn, utskjuta i en större dier mindre vinkd från téten. Här eger hvaije man rum att begagna sitt skjutvapen, ej blott mot sidorna utan ock mot fronten; armame, dier vingarne, utbreda sig lätt på linie och sammandragas åter i rotvis-kolonn, som skyddar befälet inom soldaternas linier. Bataljoner så formerade skulle lätteligen35

betäcka hvarandra, och skulle röra sig såsom med vingslag, hvilka öppna och sluta sig.

Uppställningen erbjuder, från fronten sedd, vida mindre bredd än linieuppställningen, men är nästan lika tunn som denna, hvaijemte den bjuder front äfven mot sidoanfall. I f&n-plutonen eger bataljonen sin sammanhällningspunkt, sitt ständiga ögonmärke och sitt — så att säga — gångjern.

Här skulle alltså just finnas de egenskaper, vi velat framhålla, nemligen förmågan af utveckling och sammandragning, allt under full sammanhållning, egenskaper, som näppeligen skola vinnas vid uppställningar, der bataljonen är sönderdelad i sina från hvarandra skiljda kompanier. Vi antaga dock att den nuvarande bataljonen är for stor för en sådan formering, blifvande det troligen i alla fall nödvändigt att minska bataljonens styrka, med anledning af den tunna uppställning, som eldvapnens utveckling i vår tid kräfver.

Må man ej taga illa den utkastade tanken, som väl må vara berättigad i en tid, då alla menniskor börjat fuska i det militära yrket, och då de nya eldvapnen måste göra det till en vigtig sak, att så ordna en armés taktiska uppställningar och rörelser, att den förstörande elden gör så liten skada som möjligt uti dess leder.

Det är utan tvifvel dessa krigskonstens nya förhållanden, som manat äfven sådana män, hvilkas höga ställning eljest måste göra strategien till hufvudföremål för deras studier, att egna sin synnerliga uppmärksamhet äfven åt taktiken. Och när de lemna frukterna af dessa undersökningar åt offentligheten, så hafva de naturligtvis velat på samma gång bringa de framställda åsigterna till en allmännare pröihing och diskussion. Så uppfatta vi utgifvandet af en liten, men innehållsrik skrift, hvilken nyligen utkommit af trycket, under rubrik: „Tankar om nutidens taktiska rörelser af C.u

Denna signatur utmärker, såsom hvar man känner, högste befälhafvaren för de förenade rikenas stridskrafter, Hans36

Maj:t konung Carl XV. Det är en undersåtlig pligt, att ägna denna skrift sin särskilda uppmärksamhet, samt att uttala sina tankar derom, med skyldig aktning för den höge för* fattaren, som älskar uppriktighet och som val förstår att skilja sak från person, icke underkännande en mening, som eljest kunde förtjena att beaktas, derföre att den kommer från de olärdes läger.

„Kungens nya uppställning" har varit länge omtalad, och det är redogörelsen för denna uppfinning, som utgör huf-vudämnet för den nu utkomna brochyren, ehuru man saknar .den planche, som varit nödig, för att £å en klar föreställning om den nya formeringen. Denna är dock i sjelfVa verket ganska enkel. Bakom jägarkedjan uppställas, med en betydligare lucka, 2me kompanier på linie, och bakom denna lucka uppställas bataljonens tvenne öfriga kompanier. Här äger man alltså liniens tunna uppställning, men på kompanifront. Bataljonslinie bildas lätteligen dermed att de båda bakom stående kompanierna rycka upp i luckan. Behöfver åter linien

förstärkas, så ställer sig lätteligen det ena kompaniet bakom det andra, bildande divisionskolonn.

Denna tanke kan också tillämpas på brigaden.

I sammanhang härmed står infanteriets understödjande -af lättare artilleripjeser, hvilka kunna dragas af tvenne hästar, eller i nödfall af manskap. Bitningar antyda beskaffenheten af dessa pjeser.

Denna formering äger den stora förtjensten att vara mycket enkel, samt att medgifva både en tunn och förstärkt uppställning, med en — såvidt vi förstå — temligen lätt manövrering, äfven då denna måste försiggå under fiendens eld. Dock tillåta vi oss bemärka, att bataljonen här är sönderbruten, så att det är i sjélfva verket kompaniet, som nu blir den taktiska enheten. Huruvida detta är en fördel eller - en olägenhet må männen af yrket bedömma; oss förefaller det likväl, att åtminstone halfbataljonens enhet borde bevaras.37

Men häri vilja vi ej vidare inlåta oss. Ett synes vara gifvet, att motiverna för den nya uppställningen äro oveder-läggligt sanna, likasom de äro kort och klart uttryckta, nem-ligen att den nyare krigskonsten fordrar ovilkorligt en förtunnad uppställning.

Till detta den lilla skriftens hufvudämne ansluta sig Strödda betraktelser rörande andra sidor af krigsväsendet, hvilka måste ådraga sig uppmärksamhet. Så vidröres frågan om de nya eldvapnens betydelse, hvilken förf. ej skattar så högt som många andra, hvaremot han ännu fäster stort af-seende vid bajonetten; om kavalleriets roll, om truppens sammansättning af yngre och äldre manskap, m. m., slutande den höge författaren dermed, att det är bättre att hafva en god, om också mindre armé, än tvertom.

Då vår framställning redan blifvit ganska lång, böra vi uppskjuta den närmare redogörelsen för de i dessa ämnen uttalade åsigter till en annan gång. Att den höge förf. befinner sig på militärismens höjdpunkt, ligger väl i sakens natur.

Nationen bör emellertid känna sig tacksam mot sin re-gent för den oaflåtliga omtanka han egnar landets försvar, det stora vilkoret för dess frihet och utveckling, samt att han framlägger sina tankar i dessa ämnen inför en granskande offentlighet. Det militära skriftställeriet är eljest i vårt land ganska torftigt, särdeles när man jemför det med litteraturens rikedom på alla andra områden. När här finnas tusental af bildade män, som gjort det s. k. „krigar-yrket“ till sin lefnads uppgift, kunde man väl tro, att förhållandet skulle vara annorlunda, men erfarenheten lärer, besynnerligt nog, att yrkesmännen ofta äro de som minst idka yrkets studier, sedan de uppnått en viss lugnare ställning. Åtminstone lärer detta gälla prester och militärer. Konungens höga föredöme bör innebära en maning till isynnerhet yngre officerare, att vinnlägga sig mera än tillförene om militära studier, då vi38

antaga, att de ej underläta att läsa de skrifter, som frän honom utgå.

Särskildt förtjenar anmärkas, att när arméens högste befälliafvare egnar så stor uppmärksamhet åt taktiken och dess detaljer, så bevisar det huru han studerat militärväsendet i dess minsta och innersta delar, en sak så mycket mera förtjenstfull, som hans höga och ansvarsfulla kall ålägger honom att inhemta kunskap om så många andra vigtiga ämnen, hörande till rikets styrelse och förkofran.

IL

Krigskonsten har, såsom hvarje annat moment i den menskliga verksamheten, sin historia, och att denna är mycket innehållsrik beror dels derpå, att menniskoma näppeligen bedrifvit någon sysselsättning med större förkärlek, än att slå ihjäl hvarandra, från urälsta tider till den närvarande, dels derpå, att de stora upptäckterna af metaller, explosions-kraft och mekaniska krafter kanske i första rummet vunnit sin användning på förstörelseverksamhetens område.

Den höge förfin till „Tankar om nutidens taktiska rörelser“ lemnar en hastig öfverblick öfver krigshärens formation hos greker och romare, visar huru rytteriet under medeltiden spelade hufvudrollen intilldess, i och med krutets uppfinning, infanteriet utvecklade sig, ehuru långsamt. — Ännu rörde sig detta sednare i djupa kolonner, intilldes förhållandet något förändrades med Gustaf II Adolf, På 1700-talet blir infanteriet mera rörligt än förr,

men kavalleriet bibehöll dock sin öfverlägsenhet, hvilka förhållanden varade „intilldess franska revolutionen äfven här ingrep omskapande.“

Det hade, vid denna öfversigt, kanske ej varit utan intresse att erinra om den stora betydelse infanteriet vann redan under medeltiden, först och fömämst genom schweizame, hvilkas bondehär i tre blodiga slagtningar nedergjorde den mest lysande riddarhär, som verlden då kände, under tidens39

mest berömde härförare, Carl den djerfve af Burgund. Der-efter framträdde de tyske landsknektame och det spanska infanteriet med stor betydelse, likasom de engelska bågskyt-tarne spelade en roll, som yar afgörande för drabbningens utgång. Då förf:n talar om fotfolkets „föga anseende“ i denna tid, så torde detta kanske galla såsom regel, men hvilken dock har sina vigtiga undantag.

Under sitt hastiga bedömande af de franska revolutionskrigen, anmärker förfin, att „individen här blef understundom ställd i nödvändighet att använda eget omdöme och att kämpa med detta såsom ledare.“

Den höge förfin karakteriserar härefter i korta och träffande drag Napoleon I:s krigskonst, hvari den hastiga manövern vann så stor betydelse. Att det långvariga fredsskifte, som följde på de stora krigen, „lätt skulle alstra ett visst pedanteri och böjelse för granna, för kriget obehöfliga paradrörelser i sluten ordning, är — yttrar förfin — naturligt.“ Fransmännes strider mot araberna gåfvo ny vigt åt den spridda ordningen och „det uppstår en sträfvan att hos soldaten utveckla kroppslig smidighet och att odla hans intellektuella förmåga, på det att hvaije rote inom fotfolkets led må kunna användas i kedja.“

Så inträdde de nyaste krigen, hvari den reflade kanonen gör sig gällande, hvarpå följde användningen af bakladdnings-geväiren, på hvilka uppmärksamheten först fastades under det sista danska kriget. Man hade nemligen förut hyst betänkligheter deremot, särskilt emedan man befarat en alltför stor och onyttig åtgång af ammunition. Det tyska kriget gaf ett ytterligare utslag i detta ämne.

Den höge förfin har här, eget nog, alldeles ignorerat det amerikanska kriget, hvarest de snabbskjutande geväiren förut uppträdt, och detta 'med utomordentlig effekt. Här var det ock kopparpatronen, som framträdde, hvilken är grunden för alla de nya gevärskonstruktionema, och hvilken alltså är40

hufvudmomentet i det nya utvecklingsstadium, hvari eldvapnen nu inträdt. I detta långvariga krig hade också invändningen beträffande förslösandet af ammunition blifvit till fullo-vederlagd.

Emellertid synes förfin ännu i denna stund ej vilja tillerkänna de nya vapnen något mer än en indirekt fordel, nem-ligen den, att de ingifva truppen „ett moraliskt sjelffortroende.^ „Preussame trodde på sitt gevärs öfverlägsenhet; derföre stodo de stilla.“ — Men hvarifrån hade de erhållit denna tro? Från insigten och vissheten om sitt gevärs goda egenskaper — svarar läsaren. Så hafva vi också trott, men nu hafva vi fått en annan förklaring, nemligen: „Preussiska hären hade i så hög grad tillegnat sig disciplinens trollmakt, att när befälet tillförsäkrade soldaten en gifven framgång på grund af hans vapens företräde framför motståndarens, så visste det äf-ven med säkerhet att truppen trodde derpå.“

Det var alltså ej den egna insigten, utan tron på befälets auktoritet, som, tack vare disciplinen, gaf preussame tillit till sitt gevär.

Besynnerligt är det då, att icke disciplinen kundé i Österrikes armé göra samma underverk, ty disciplinen borde väl der ej vara svagare än i den preussiska. Eller skulle verkligen den sednare — grundad på den allmänna väraepligten — stå äfven i disciplinärt hänseende framför den österrikiska yrkesarméen?

Emellertid måste man nu tillegna sig de nya vapnen för det „moraliska inflytandets“ skull, då disciplinen ej lärer vara nog stark, att förmå soldaten att tro på, att det gamla geväret är lika så godt som det nya, om ej bättre. Kunde man det, så kunde väl dessa kostnader besparas.

„Det är antagligt att de arméer, som hädanefter komma att uppträda mot hvarandra, helt och hållet eller åtminstone till större delen gifva sitt fotfolk snabbt skjutande bakladd-ningsgevär.“ Förfin varnar dock mot att kasta bort krut i41

otid.' Det kunde lätt hända, att man står och skjuter på långa håll och att resultatet blir „att man antingen står qvär der man står, eller återtågar.w — Detta skulle blifva ganska oblodiga fältslag, och derför yrkar förfin att man hädaSiefter, „för att undgå det ändamålslösa skjutandet, bör försöka att under eld småningom närma sig motståndaren, för att omsider med tillhjelp af bajonetten, erhålla något slut på striden.“

Att ett slut härmed skulle vinnas, måste medgifvas; men säkert är också, att det är slut på den som sätter ba^ jonetten mot det snabbskjutande geväret. Kan en trupp genom betäckning skydda sig mot elden och derunder så närma sig fienden, att den förmår, med ett kort hastigt anlopp, falla öfver honom — då är det tänkbart, att bajonetten kan vinna seger. Men på öppna fältet har detta vapen helt visst spelat ut sin roll.

För den höge förfins nya uppställning hafva vi förut redogjort. Han talar derunder äfven om fyrkantens förtunning, anseende att denna uppställning, på det att sidorna må blifva så stora som möjligt och derigenom flera gevär blifva verksamma, icke bör ega mer än tvenne led.

Erfarenheten från det sednaste tyska kriget har lärt, att infanteriet kan mottaga och tillbakaslå rytteri-anfallet på Unie, och detta lärer väl blifva ännu mera förhållandet, när än mera snabbskjutande gevär erhållas än de preussiska tänd-nåLsgevären. Fyrkantsformeringen hör alltså — det kan man tryggt påstå — blott till det förflutnas historia.

Skulle man ännu hysa något tvifvel i detta hänseende, så häfves det fullkomligt, om man läser och godkänner den köge förfins åsigt, att fotfolket bör förstärkas med lätta kanoner, som kunna skjuta 4 å 5 skott i minuten, på ett afstånd af 2,000 å 3,000 fot (en ganska kort distans i öfrigt).

Försedt med tvenne sådana kanoner på hvaije bataljon, skall infanteriet göra hvaije kavallerianfall ej blott vanmäk-tigt, utan rentaf otänkbart. När förfin säger, att „dessä42

kanoner, ställda pä den hotade flanken, skola kunna redan pä långt h&U beskjuta rytteriet och kanske dcrmed omintetgöra anfallet“, så har han i sanning yttrat sig med en öfverdrifven försigtighet.

Hvad förfin i öfrigt yttrar om fördelen af sådana kanoners införlifvande med infanteriet, synes vara mycket bevisande och öfvertygande.

Med rätta framhåller förfin härefter vigten af skarpskjutning, förordande derför en särskild skarpskyttekår, „enär det ej gerna är möjligt att en hel armés in&nteristyrka kan uppöfvas till någon särdeles stor välskjutningsförmåga“. Dessa skarpskyttar skulle uttagas vid hvarje regemente och användas kompanivis vid brigaden, då en högt uppdrifven målskjutning kräfves, särdeles på längre afstånd. Förfin anser, att man kunde gifva skarpskytten en jemskodd käpp med klyka, för att tjena geväret till stöd — ett förslag, som dock torde vara temligen opraktiskt — och påyrkar att skarpskyttarna skola vara under jemn öfning, eller i ständig skjutskola, begagnande de bästa gevär.

Jemte skarpskyttame önskar förfin halva ännu en särskild art af infanteriet i jägarne, hvilka skola företrädesvis agera på kedja, eller i det spridda stridssättet.

Man skulle således erhålla tre olika slag af infanteri.

Om vi icke misstaga oss, var den anordning, som här föreslås, att fördela ett antal skarpskyttar på brigaden, begagnad i sednare hälften af det amerikanska kriget, hvilket dock berodde derpå, att man ännu endast egde ett mindre antal af de repeter-gevär, hvarmed dessa skarpskyttar voro utrustade. I öfrigt lära val jägame böra vara skickliga i skarpskjutning, likasom öfningen deri borde utsträckas till infanteriet i allmänhet, hvars styrka just ligger i skjutningen, sedan bajonettens betydelse blifvit i så hög grad förminskad. Det torde ej heller, särdeles i vårt land, vara svårt att bibringa allt fotfolket denna öfning, såvida man ville gifva sol-43

daten ammunition att öfVa sig mellan mötena samt uppmuntra den högre färdigheten genom särskilda belöningar.

Den höge förfin vill ännu häfda åt kavalleriet en större betydelse, ej blott för rekognosceringar, patruller och

rapport-föring, utan ock såsom stridande trupp på slagfältet. Derföre yttrar han ock: „Man finner ingen krigshär minska sitt rytteris styrka; snarare ser man spår till motsatsen.“

Att detta „ridderliga vapen“ skall betraktas med en viss förkärlek af en ridderlig furste, finner vi ganska naturligt, och lärer väl deri ligga förklaringen att dess styrka ej blifvit i det monarkiska Europa förminskad. I fråga om rapport-föring lättas dock dess förrättningar genom den af förfin varmt förordade fälttelegrafen, och på slagfältet lärer väl dess roll, efter hvad vi ofvan antydt, vara utspelad. Möjligen skulle man kunna härifrån undantaga det lätta kavalleriet, särdeles om detta, såsom fallet var i den nordamerikanska hären, utrustades med snabbskjutande ryttarekarbiner. Pistolerna torde man kunna lägga bort ju förr desto heldre.

Den höge förfin yttrar här ingenting särskilt rörande frågan om arméens organisation, men han framkastar några satser, hvilka tydligt nog röja hans föreställningssätt i detta hänseende.

Så förordar han en blandning af ungt och äldre manskap, på det att der må finnas i truppen ett lugnt och ett lifligt element, hvilket naturligtvis innebär försvaret för den utspädning af den indelta armén med beväringen, som förfaktas i vårt land från militärismens sida.

Det var detta „system mixte“, hvarför den gamle generalen Dufour så varmt varnade. Det är väl också att bemärka, att den preussiska armén består af uteslutande ungt folk, såsom fallet måste blifva med hvarje armé, som grundas pä den allmänna vämepligten, en princip, som sjelfva Ryssland nu synes vara på väg att adoptera, att ej tala om hela Tyskland, Frankrike m. m. Man synes öfverallt börja inse,44

att det är ungdomen, som bör först uppträda i striden, men icke familjefäderna.

„Det blir nödvändigt att ej hafva en större armé, än landet kan väl underhålla.“ Det är en sats af den höge förfin, hvarför svenska folket skall känna sig tacksamt. Men fråga blir dock om vårt eget kära fädernesland verkligen skulle ega ett tryggadt försvar med en underhällen armé, som ej vore större än att landet kunde väl bära bördan af densamma.

„Icke emedan hären är stor, utan emedan den är god, kan ett litet folk räkna på densamma till upprätthållande af sin frihet och ära“ — yttrar förfin till sist.

Nu beror det på hvad här menas med en »god11 armé. Yi befara att här afses dermed en väl ölvad yrkes- eller stående armé. I så fall kunna vi med ens taga afsked både af vår frihet och ära och vårt nationella oberoende till på köpet. Ty det är ju gifvet, att ett större och rikare land kan uppsätta och underhålla en större sådan armé. Ett land med 40 millioner menniskor, på samma grad af välstånd, måste ju kunna underhålla en 10 gånger större „god“ armé än landet med 4 millioner. Hvart tager det då vägen med det sednare?

Och huru tager sig särskilt ett sådant försvarsväsen ut i ett land med den stora utsträckning som Sverge? Olyckligtvis kunna vi ej sända arméer pr telegraf, och äfven om vi det kunde, så har den 15 å 20 gånger starka fienden tillfälle att landsätta trupper på flera ställen.

Den olyckliga tiden efter Carl XHis död visade huru det går när folket skall lita endast på sin lilla, men goda armé. Hade det på våra kuster funnits blott en tillstymmelse till folkbeväpning, så hade den ödeläggelse, som då öfvergick hela vår östra kust, helt visst blifvit mindre gräslig.

Det är — må den höge förfin förlåta detta upprepadé påstående från vår sida — visserligen icke den lilla och goda arméen, som skall skydda Sverges oberoende, frihet och ära,45

utan det är dess beväpnade folk. Endast så kan lokalförsva-ret blifva på hvaije punkt nog starkt, att det kan möta och uppehålla en fiende intilldess förstärkningar anlända från andra häll. Endast så kunna vi bära kostnaderna för ett verkligt, d. ä. fullt betryggande försvar. Endast så uppkommer harmoni emellan landets försvarsväsen och dess andliga och materiella utveckling.

Tidens stora problem är: att göra den defensiva kraften så stark som möjligt, med förminskande af den offensiva. Det är på samma gång fredens stora problem. Och för Sverge är det lättare att lösa än för något annat land, tack

vare vårt gynnsamma läge, som försvagar i högsta grad den anfallandes krafter till följd af transporten öfver. hafvet.

Vårt folks lynne och intelligens, våra terrängförhållan-den, våra krigiska traditioner, de nya uppfinningame inom krigskonsten — allt är egnadt att göra en genomförd folkbeväpning, fullt militäriskt organiserad, till en jemförelsevis lätt sak.

Inför detta mål, hvars framtida uppnående är säkert, om också aflägset, blifva många detaljer på det militära området, som fackmännen kunna anse mycket vigtiga, endast underordnade saker. Om vi i alla fall dermed sysselsatt oss, så har det skett af undersåtlig vördnad för en författare, om hvilken vi känna, att om de idéer, för hvilka yi, i vår obetydlighet, vågat uppträda såsom rmålsmän, en gång blefve hans, så skulle en kraftig vilja och en fosterländsk håg ganska snart göra dem till en verklighet.40

TILL SCHWEIZ.

antikens anda, som här är förherrskande, ehuru konungen — kanske for att ej anses alltför hednisk — gjort den gällande äfven på kristliga föremål. I en krets ligger, vid ändan af Brinnerstrasse, Propyleerna, en storartad port, i en jonisk stil. Konstutställningens byggnad i Korintisk och Glyptotheket (statygalleriet) i dorisk stil. Här äro sålunda alla de tre grekiska byggnadsstilarne representerade i stora och herrliga byggnader.

Kända och berömda äro de ej långt härifrån belägna byggnaderna för äldre och nyare målningar, det s. k. gamla och det nya Pinakotheket, af hvilka det förra omgifves af 24 statyer af Schwanthaler, återgifvande berömda målare, och det sednare bär på yttre sidor praktfulla fresco-målningar, efter utkast af Kaulbach. De flesta af dessa byggnader äro utförda af Klenze.

Härmed äro ock de trenne stora konstnärers namn nämnda, hvilka bilda den framstående gruppen omkring konung Ludvig I: Bildhuggaren Schwanthaler, målaren Kaulbach och arkitekten Klenze. Deras arbeten äro ej blott stora konstverk, utan tillika omfångsrika både till antal och dimensioner, vittnande om ovanlig flit och arbetskraft.

Hvarken tid eller håg medgifva mig att, efter dagens långa vandringar, närmare omtala Münchens dyrbara konstsamlingar, hvartill jag dock torde återkomma, i sammanhang med andra iakttagelser från denna stad. Ett konstverk måste dock företrädesvis nämnas, såsom något utomordentligt till sina dimensioner och äfven ädelt i formen, det är den mycket omtalade kolossala bildstoden Bavaria, modellerad af Schwanthaler och gjuten i bronz uti München. Det är Bajern, i bilden af en qvinna, hållande i ena handen en krans, i den andra ett svärd; bredvid henne står ett lejon. Bildstoden är uppförd ett stycke utanför staden uppå en hög piedestal och omgifves på tvenne sidor af en dorisk pelarebyggnad, kallad Ruhmeshalle, med en mängd bröstbilder af utmärkta män. Det hela ligger på en höjd och väcker ovillkorligen tanken på Athens Parthenon med Minervas bildstod.

Det är ju turistens pligt att se ej blott till ytan af tingen. En portvaktare öppnade en i piedestalen befintlig dörrBAVARIA.

41

och tände ett ljus, och så uppstego fyra vandringsmän uppför en massa af trappsteg till dess n^m slutligen hamnade i Bavarias hufvud, der ett par beqväma soffor inbjödo till en väl behöflig hvila; ett par tre personer hade ytterligare kunnat erhålla plats. Efter det vi, genom bildstodens ögon, betraktat det utanför liggande vidsträckta landskapet, med staden München något i bakgrunden, anträddes återtåget, der-under man kunde med större uppmärksamhet betrakta till deras inre dessa sidoväggar af bronz, som utgjorde Bavarias omhölje. Sjelfva bildstodens höjd är 66 fot, utom piedestalen; dess gjutning försiggick under 6 år, från 1844—1850.

Härifrån sade vi ock vårt afsked till München, denna stad, hvilken Ludvig I velat göra till ett modernt, kristligt Athen. Det ligger väl i tingens nödvändighet, att en sådan uppgift ej kan lösas, utan att bildningen går mera inifrån. Så länge ännu menniskorna läsa sina radband framför de fula madonnabilderna eller krucifixen, blir väl antikens lefhadsgla-da och harmoniska väsen dem främmande. Dock — äfven då fanns ett äldre slägte, som

föredrog de vanskapliga Her-mesbilderna framför Apollos och Minervas ädla gestalter. Menniskorna äro sig, i sin innersta grand, lika i alla tider.

När i det nordliga Tyskland den allmänna borgerliga drägten gifvit en karakter af jemlikhet åt alla menniskor, så framträda i Bajern vissa egendomliga kostymer, som dock äro mera komiska än pittoreska. Så ser man här en och annan landtqvinna med hög pelsmössa, röd kjortel, brokigt lif och grann halsduk. Några qvinnor bära bredskyggiga manshattar.

Tidigt i morgon bittida afresa vi till Schweiz, öfver Bodensjön.

8.

S:t Gallen den 2 Maj 1866.

Till Münchens kyrkor höra, såsom nödiga bihang, sparbössor, placerade här och der för olika fromma ändamål, så-42

som till ”den heliga kyrkan”, till det eller det hospitalet, till de fattiga, m. m. I alla kyrkor, som nu besöktes, var en sparbössa framstående, och den bar öfverskriften ”S:t Peters-penning”. Det var naturligt att äfven protestanterna ville dertill bidraga, då Sverige under århundraden ingenting offrat på detta altare. När den stora kopparslanten (ett femöre-stycke) nedföll i sparbössan, vittnade ett doft ljud att bössan var i det närmaste tom. Yi fägnade oss dock åt att h. hel. påfven skulle kunna finna det han ännu har vänner i det höga norden. Olyckligtvis var vårt bidrag ej mycket egnadt att upphjelpa den påfliga skattkammarens dåliga finanser; men många bäckar små etc. Man bör ju också mera se till gifvarens sinnelag, än gåfvans storlek. Derföre tyckte vi ock att de fromme bedjarne i S:t Bonifacii kyrka betraktade de offrande med uppmärksamhet och aktning.

Uti Glyptotheket, eller Museet för den antika skulpturen, rådde den förträffligaste anordning, i det föremålen voro här placerade historiskt, så att man från den egyptiska salen inträdde i den gammalgrekiska, för att derefter möta bilderna från Greklands blomstringstid. Efter samma princip är också i viss mån den gamla tafvelsamlingen ordnad, och det är anmärkningsvärdt att härigenom en viss likhet uti utvecklingen på båda dessa konstområden blef ganska påtaglig, ehuru tidehvarfven och föreställningssätten voro så skilda.

Likasom Greklands herrliga skulptur utvecklade sig gradvis från det egyptiska barndomstillståndet, så utvecklade sig både Italiens och Tysklands målareskolor utur ett barndomstillstånd, af naivaste art. Det är dock tydligt att det först var bekantskapen med de antika bilderna, som bragte målarekonsten till den höjd, hvilken den uppnådde med Michael Angelo, Rafael och Italiens öfriga odödliga mästare.

Så som de båda omnämnda gallerierna här äro ordnade kan man ganska noga följa denna utveckling, enär de förmedlande länkarne finnas för båda.

Af antik skulptur har München några berömda originaler, såsom Apollo Citharoedus, en sofvande satyr, m. fl., hvilka man känner af fotografier och statyetter. Här finnas också några bronzer af högt värde. I öfrigt finnes en mängd anti-

ka konstföremål i fragment eller restaurerade. Man måste häpna deröfver att den antika kulturen kunnat lemna så många bidrag till Europas olika gallerier, till trots af den gräsliga förstöring, hvarför den varit utsatt, med särskild hänsyn till de ”hedniska” gudabilderna. En och annan räddades väl derigenom att han erhöll ett kristligt helgons namn, och sålunda öfverflyttades från den ena olympen till den andra, från Greklands till det döpta Roms.

I det gamla målningsgalleriet är det isynnerhet den äldre tyska konsten, som är mycket rikt representerad. Dernäst kommer den nederländska, af hvilka tvenne kabinetter äro egnade det ena ensamt åt Rembrandt och det andra åt den utmärkte koloristen Adr. van der Werff. Dessa små målningar af Rembrandt äro herrliga. Äfven af v. Dyk finnas flera utmärkta arbeten. Ingen målare öfvergår dock Rubens i produktivitet. Här uppfylla hans

kolossala målningar ett par tre stora salar; på samma sätt i Dresden och Louvren, och sannolikt förekommer han äfven i flera andra museer. Han måste ha haft en storartad verkstad, med många arbetare. Skada blott att han haft så obehagliga modeller till sina många nakna qvinnofigurer. — Münchens stolthet är en helig Cecilia af Rafael (äktheten dock ifrågasatt), som är oändligt vacker, samt ej mindre än 7 Murillos, alla förtjusande, men isynnerhet en flickan, som räknar de pengar hon fått för sina sålda vindrufvor. Den spanska skolan är i öf-rigt ej så rikt representerad, men de taflor, som finnas, äro utmärkta.

En beundrare af de gamle mästarne går ej utan en viss motståndsanda öfver till de nya. Dock är det nya Pinako-theket i München egnadt att rubba hans förkärlek till de förra. Genast vid inträdet i den första salen stannar han framför Kaulbachs porträtt af konung Ludvig I, ehuru föremålet förefaller temligen underordnadt. Vid inträdet i nästa sal studsar man ovilkorligt tillbaka vid anblicken af en stor målning, utaf högsta effekt. Der ligger en död man på golf-vet invid en dyrbar bädd; en hög gestalt, som krampaktigt pressar hatten mellan sina fingrar, betraktar dystert den döde. Det är astrologen Seni, som inträdt i Wallensteins44

sängkammare och finner honom dödad. Behandlingen af dag-rarne och koloriten i öfrigt äfvensom ock sjelfva kompositionen erinra lifligt om den store belgiske målaren Gallait; men mästaren här heter Piloty, som ännu lärer vara helt ung. Han har då också helt visst en stor framtid. — Schorns syndaflod och Kaulbachs Jerusalems förstöring äro kolossala målningar, upptagande kanske ett hundratal af figurer i kroppsstorlek. Den sednare målningen är mycket komponerad, i det Kaulbach velat här tillika allegorisera. I öfrigt intager Hess ett framstående rum i detta galleri. Som sagdt: den moderna tyska målareskolan — ty här finnas blott få taflor af främmande hand, bland hvilka den enda af engelsmannen WUlcie, som finnes utom England — har här visat att den kan med heder stå bredvid de gamla berömda mästame.

De båda Pinakothekerna äro byggda särskilt för deras . ändamål, och man borde då antaga, att de skulle vara särdeles utmärkta. Så är dock ej händelsen. Isynnerhet lider det gamla af en högst otillfredsställande belysning, en svårighet, som man ännu förgäfves sträfvar att öfvervinna. Att man nu börjat sänka taflorna från den omåttliga höjd, som de förr innehaft, är en stor fördei.

Men museer blifva dock museer, och det är visst att de ej skola kunna på längden tillfredsställa skönhetssinnets kraf. Blott denna mängd af olika taflor vållar oundvikligen att intresset slappas, så att man slutligen går likgiltigt förbi målningar, som man eljest skulle hafva beundrat. Den andliga reflexen (om uttrycket tillätes) från den ena taflan till den andra förvillar och förvirrar intrycken. Dessutom har ju oljemålningen härmed frångått sin uppgift att utgöra en skön prydnad för menniskans boning, en vägg-, tak- eller dörrmålning. Nu fyller man väggarne i museerna med dylika målningar, utan afseende på deras infattning eller inre sammanhang, likasom vi göra i smått uti våra rum. Detta skall helt visst en gång betraktas såsom bevis på en barbarisk smak.

Jag kan ej säga huru det borde vara annorlunda, men föreställer mig, att den rätta uppställningen af oljemålningar ligger deri att de placeras under samma omständigheter, förÄNDAMÅLSENLIGHETEN AF MUSEER.

hvilka de blifvit beräknade. De stora religiösa taflorna fordra således kyrkan till utställningslokal, med de djupa infattningar, som kär förekomma. Den stora djurmålningen eller Stilleben passar för matsalen; landskapet och vissa figur-målningar for salongen; genrebilden for kabinettet. Ville man alltså visa t. ex. den nederländska skolans genremålningar i deras rätta dager, så borde man införa dem i ett holländskt rum från denna tid, med hela dess anordning i fråga om möblering, belysning, m. m. I samma rum borde ock stå på sina behöriga hyllor eller sina skåp de dyrbara pokaler i ädla metaller eller glas, som tillhöra denna tid, i stället för att sådana dyrbarheter nu samlas i andra museer, med en lika barbarisk sammangyttring. Anordningar af detta slag eller i denna riktning blefve tillika af det högsta kulturhistoriska intresse.

Denna åtrå att sammandraga till stats- eller enskilta museer alla ett lands konstskatter eller andra dyrbarheter har gagnat, i det derigenom många föremål blifvit räddade undan förstöring; men den har på samma gång medfört

flera olägenheter och bland dessa just de ofvan antydda. De anordningar, hvarom jag talet, skulle sannolikt ej heller blifva kostsammare än dessa storartade och dock alltid i fråga om ändamålsenlighet misslyckade byggnader.

Jag kan ej lemna München, utan att yttra några ord om en annan gren af dess konstverksamhet, som har förvånat mig, det är porcellänsmåleriet. Den som går in i hr H. Wimmers försäljningsmagasin vid Teatiner-Strasse möter der en anblick, som skall väcka hans beundran. Här äro nemligen på por-cellän återgifna de förnämsta kända konstverk, såsom Rafaels och Murillos madonnor, Correggios Magdalena, de första nyare målares verk, m. m., uppå ett mästerligt sätt, i det afbild-ningarne äro utförda af de bästa artister, hvarefter sjelfva materialet och behandlingen gifva åt målningarne en glans och genomskinlighet, som målningen på duken aldrig kan ernå. Också säljas dessa arbeten till alla länder och till ganska höga priser. Jag hoppas att man skall snart i Göteborg få se några vackra profver på detta effektrika målnings-sätt. — Äfven Münchens glasmålning, hvarpå profver finnas46

i den största mångfald hos Franz Steigerwalds Neffe, Bazar-und Gallerie-Strasse, intager ett högt rum uppå området af den industri, som afser att med sig förena den sköna konsten.

Resan från München till Schweiz går åter öfver Augsburg. Färden derifrån går genom det sydliga Bajern. Landskapet företer här en karakter, som är ganska lik vissa delar af S verges, t. ex. Westergötland. Här finnes mera naturlig äng och betesmark; jorden eger ej den omsorgsfulla skötsel, som i Sachsen och norra Bajern. Husen äro af trä, dock ej rödmålade såsom våra, utan gråa. Kyrkorna förete ock samma utseende som våra anspråkslösa landtkyrkor. Längre fram ligga gårdarne alltmer enstaka, och icke såsom förr uti byar. Äfven här har landtmäterit framgått och arronderat den fordom spridda jordegendomen, enligt den derför antagna ’’Arrondir ungsgesetz”. Jorden eges dels af bönder, dels af posses-sionater, hvilka här kallas ”ekonomer”, ett godt namn, derest det motsvaras af verkligheten. — Men hvad vi ej ega det är de uppå fälten strödda krucifixen och Maria-biJderna.

Småningom börjar landskapet antaga en bergig karakter, med omvexlande barr- och löfträd. Vid Immenstadt höja sig bergen till Alper, uppå hvilka ännu snön hvilade, under det att längre ned fruktträden stodo i herrlig blomning. Djupa och pittoreska dalgångar ligga under våra fötter, begränsande basen för de konformigt uppstigande bergen. Det är en försmak af Schweiz. Snart utjemnar sig dock åter landet och man nalkas Bodensjön. Här ligga stora fält af blommande fruktträd. Äfven vingårdarne, som ännu se helt gråa ut, börja framträda, med deras små vakttorn på höjderna. Så äro vi i Lindan, öfverfartsorten till Schweiz.

Bodensjöns ljusgröna vågor skummade friskt mot det lilla ångfartyg, som vid middagstiden utlopp ur Lindaus hamn, hvartill inträdet bevakas af ett kolossalt lejon å ena sidan samt ett fyrtorn å den andra. De täta molnen, som utestänga alla aflägsnare vyer, urladda sig i ett genomträngande duggregn. Det var så godt att stanna i salongen, der ett enda ljus spred en svag dager, sedan fönstren blifvit för sjögångens skull tillbommade. Det var under dessa förhållanden jag gjorde en angenäm och lärorik bekantskap med

en man, hvilken uppgaf sig vara på resa såsom köpman från Böhmen till Italien, en uppgift, som jag dock sedermera misstänker vara blott ett föregifvande. Han lemnade flera intressanta upplysningar rörande Schweiz, med särskild hänsyn till dess militärväsen, och var mycket förvånad när man ifrågasatte disciplinen i denna stora nationalarmé. Den vore, försäkrade min sagesman, som sjelf varit officer i schweizisk tjenst, allt hvad man kunde önska. Serskildt anförde han såsom en förträfflig egenskap i denna armé, att det i ingen kår skall, om det behöfs, saknas män med initiativ, enär der finnas bland truppen så många bildade personer, bland hvilka en god del sådana som sträfva att avancera. Den vänlige främlingen gaf mig, vid afskedet, introduktionskort till framstående män i Schweiz, med hvilka han sade sig vara bekant och god vän.

Vi framkommo lyckligen till vår landningsplats Rorschach, derifrån vi, efter någon väntan, afgingo med bantåget till S:t Gallen. Det var en herrlig färd, hvarunder det uppåtsträf-vande bantågets långsamma gång var oss lika

behaglig, som inan ofta eljest finner långsamheten ledsam. Djupt under våra fötter den ena pittoreska dalgången efter den andra, med små sorlande bäckar. Deremellan stora fält med blommande fruktträd. Så äro vi nu i Schweiz.I Schweiz.

i.

Schweiz*).

Det hvilar en jungfru vid trädets stam,

En smärt och ädel gestalt.

Hennes blick är så ren, hennes kind så varm, Och oskuldens lugn höjer lätt hennes barm,

I lockarnes guld blommar rosornas snö,

Gladt vårvinden kysser den leende mö.

Den jungfrun är Schweiz i dalarnes famn,

Der Alpbäcken sorlar glad,

Och foglame sjunga, och vårsoln sitt guld Strör ut öfver nejden, vänlig och huld,

Och hjordame beta på marken grön,

Och kyrkklockan kallar de fromma till bön.

*) Författaren har, för sina vänner i Schweiz, sökt återgifva detta lilla poem p& tyska språket sålunda:

Die Schweiz.

Es ruht eine Jungfrau am Stamm des Baums.

Eine zarte, edle Gestalt.

Rein strahlet Ihr Blick, voll fröhlicher Lust,

Und Ruhe der Unschuld hebt die Brust;

Die Waldrose blüth in der Locken Gold,

Der lächelnde Wind küsst die Jungfer hold.

Der ståndar en kämpe på bergets höjd,

En stark och ädel gestalt;

Med det väldiga svärd uppå kraftig arm Han sätter mot stormen sin fasta barm; Med sin fårade kind, sitt hår af snö,

Han kan icke vika, han kan blott dö.

Den kämpen är Schweiz på Alpernas topp Med Gletschernas silfrade kam. Öfver svindlande djup ilar jägaren glad, Och herden med hjorden dit drar åstad, Hans blick flyger fri öfver rymden blå, Och berget är grunden han står uppå.

Die Jungfrau ist Schweif in der Thäler Schoos, Wo das Bächlein rieselt so froh;

Es singen die Vögel ihr Friihjahrs-Lied,

Die Knospen schwellen, die Hose blüht,

Der Kuhreigen klingt in dem Abend spät,

Die Glocke die Frommen ruft zum Gebet.

Es stehet eiu Held auf des Berges Höh',

Eine starke, edle Gestalt.

Am kräftigen Arm hängt sein Schwert so gut, Dem Sturm seine Brust mit trotz'gom Muth Er bietet; ruhig der starke zeigt an:

Nicht weichen, nur sterben am Platz er kann.

Der Held ist die Schweiz auf der Alpen Höh', Mit der Gletscher silbernem Kamm.

Wo der Jäger springt über Felsenkluft —

Er athmet so leicht in der hellen Luft,

Das Auge schaut frei über Landes Rund,

Und Felsengebirg ist sein fester Grund.

So Stärke und Milde zusammenwohu —

Ein Bildniss edel und schön.

Des Kämpfers Züge aufklären sich mild,

Wenn sein Auge erblickt das holde Bild.

Er lächelt mit Stolz: Mit der festen Hand

Ich schütz' unser freies und herrliches Land.

Scnweiz.

Så styrka och mildhet här sammanbo,

De bilda en grupp så skön.

Hon ser upp till honom med ljuft behag,

Då mildras den vresige kämpens drag,

Och han småler stolt: "med min fasta hand Jag värnar vårt fria och lyckliga land".

Zürich den 4 Maj 1866.

Äfven en förtorkad skaldeådra kommer litet i rörelse under intrycket af den natur, deri jag nu lefver. Vår förträfflige vägvisare ("Neuestes Reisehandbuch für die Schweiz" von Berlepsch) hade angifvit ett hotell, liggande { timmas väg från Zürich, vid namn "Binderlcnecht", "mit reizendem Gebirgs-Panorama". Hit ställdes kosan omedelbart, då vi i går middag anlände från S:t Gallen, och Berlepsch hade ej sagt för mycket. Se här i matta drag det sceneri, som ligger framför mina ögon.

Djupt ned i dalen staden Zürich, med sina välbyggda, hvita hus, af hvilka det ståtliga Polytechnicum ligger mig närmast. Till venster utbreder sig Zürichersjön, hvars ljusgröna, lugna yta nu återspeglar de kringliggande stränderna. Dessa höja sig småningom vågformigt uppåt (dock ej konvext, såsom våra bohusländska berg, utan konkavt) intill dess de bilda en sammanhängande kam, som aftecknar sig i mjuka linier mot himlen. Denna formation, som är alldeles grön, bevuxen till stor del med löfskog, utgör den närmaste bakgrunden, som mörknar ju mera afståndet tilltager. Ofvanom och långt bortom denna uppstiger en ny kedja af bergsspetsar, men de utgöra snöberg, hvilka nu glänsa i klart solljus. — Det är icke silfver, det är kristall, men med mattare eller starkare glans, i omvexlande dagrar och skuggor, som hvilar på den mörkgröna grunden. Öfver dessa kristallberg, med deras mångfald at spetsar, sväfva nu lätta silfvermoln, som harmoniera med det glänsande

snöfältet. Denna anblick upptager omkring en tredjedel af min vidsträckta synkrets från det rum, vid hvars fönster jag nu skrifver.

Det är en underbart vacker syn.

Jag borde väl hafva kompletterat min resa hit från S:t Gallen, men har i dag fört mera ett drömmande lif, och måste snart bringa detta bref på posten. I den mån jag hinner inhemta kännedom om de schweiziska förhållandena, skall jag derom gifva Eder del.

2.

Zürich den 6 Maj 1866.

Det var en vacker vårmorgon, då vi för några dagar sedan vandrade uppåt en af de höjder, som omgifva staden S:t Gallen. Ett litet kapell stod på sjelfva höjden och från dess trappa kunde man, under det inifrån lästes en monoton messa, betrakta den herrliga vy, som utbredde sig för ögat. I dalen låg den vänliga, putsade staden, der nästan hvarje hus omgif-ves af en trädgård, hvari nu träden stodo i sin fulla hvita blomning. Från sjelfva kärnan af staden utbreda sig spridda gator af hvita, alltmer glesnande hus, hvilka slutligen öfvergå till enstaka landtgårdar, belägna på höjdernas afsatser. Här utvidga sig trädgårdarne till ängar, bevuxna med fruktträd, mellan hvilka betade hjordar af feta kor, med pinglande bjell-ror. Rundtomkring på de högsta höjderna, som innesluta denna vänliga dal, ligga kapeller, från hvilka, hvarje qvart, en kyrkoklockas ljud dallrade på morgonluftens vågor. Längst bort till höger utbredde Bodensjön sin spegel, öfver hvilken flögo lätta moln, som utbredde en gråblå skymning öfver den motsatta stranden. På en enda punkt framglimmade spetsen af ett snöberg.

Under promenaden passerade man invid en dalgång, i hvars djup en liten bäck sorlade. Men detta djup var ej obetydligt, ty de väldiga trädens toppar lågo dock under våra fötter.

Det var, såsom sagdt, en herrlig vårmorgon. Foglarne sjöngo, bäcken sorlade, koskällan pinglade, då och då öfver-röstad af kapellklockans högtidliga klang.

Under lyckligare förhållanden kunde man ej inträda i det mångbesjungna Schweiz.

Oaktadt den gamla staden S:t Gallen erbjuder många byggnader och samlingar, som förtjena en vettgirig resandes uppmärksamhet, måste vi påskynda vår resa till Zürich. Ehuru det var ett långsamt tåg, funno vi dock färden alltför snabb, då ögat ej kunde rätt klart uppfatta de vexlande herrliga scenerier, som aflösa hvarandra på denna väg. Då jern-vägen städse söker den ena sidan af landthöjden, undvikande både djupet och spetsen, så har man gemenligen den ena sidan af landskapet så godt som stängd, under det åt den andra öppna sig dalgångarne, med deras sluttningar, så mycket vidsträcktare. Här ligga de större eller mindre landt-gårdarne strödda öfver landet, ej sammanförda i byar såsom i Sachsen. Husen äro gemenligen spanklädda, från takås till fot, i likhet med en och annan gammal träkyrka i Sverge. Men färgen är här icke röd, såsom hos oss, utan gul, n.b. när någon färg bestås, eljest är gråheten öfvervägande. Byggnadssättet är ganska prosaiskt, och endast undantagsvis möter man ett och annat hus i den kända schweizerstilen, hvilken andra länder så mycket tillegnat sig. En och annan fabriksanläggning passeras, men äfven här är byggnadernas utseende mycket anspråkslöst, beroende dcrpå att schweizaren är rädd att nedlägga alltför stora kostnader i slika byggnader — han beräknar i dess ställe deras varaktighet för blott en kortare tid. Nästan alla sådana hus voro uppförda med vårt kända korsvirke.

Jernvägen fortgår hela denna väg utan allt stängsel, oaktadt trädgårdar och betesmarker stöta ständigt derintill. På ett och annat ställe gick en liten väg, hvarpå menniskor helt lugnt vandrade, tätt invid jern vägsspåret. Det framilande

tåget var dem numera en så hvardaglig sak, att det ej ådrog sig vidare uppmärksamhet. Att undvara stängsel blir naturligtvis för jernvägen en stor besparing, och då det kan ske utan fara här, så bör detsamma kunna ske också

på andra ställen. — Telegrafstolparne äro här ständigt af jern, betydligt reducerade till dimensioner, särdeles hvad höjden angår — för ögat tycktes de ej vara mera än 4 å 5 alnar höga.

Denna anordning är väl föranledd af det behof att hushålla med skogen, som med hvarje år blir i Schweiz alltmer kännbart.

Sittembrucke är en af de vackraste viadukter, som något land kan erbjuda. Bantåget löper här mer än 200 fot öfver vattnet, uppå en bro af gjutet jern, hvilande på 157 fot höga jernpelare. Kostnaden tor denna brobyggnad har ock uppgått till öfver 900,000 fr.

Vid Gossau erhåller man den första synen af snöberg i något större skala, en syn, som sedermera flera gånger återkommer. Det är öfverallt samma karakter: den ljusgröna förgrunden mörknar alltmer, ju längre bort den aflägsnar sig, till dess, vid synranden, ligger en entonig, mörkgrön höjdsträckning. Bortom och öfver denna uppstiga nu snöbergens glänsande toppar, äu skimrande såsom kristall i solljuset, än mera mattblått, såsom silfver eller ståt. Det är den friska hvita snön, som ger den starkare glansen; den gamla snön, eller ”firn”, ger den mörkare dagern; mellan båda ligga många skiftningar.

Snöbergen äro för schweizaren väl bekanta. Hvarje kedja och hvarje större spets har sitt eget namn. Öfverallt möta profilkartor, som framställa dessa vackra formationer, hvilka utomdess blifvit klart framlagda å det förträffliga, nu fullbordade kartverk öfver Schweiz, som blifvit utarbetadt under general Dufours ledning. — De spetsar man ser på denna färd äro Sentisgruppen1 och Kurfursten, samt en delafVorarl-bergen, alla långt aflägsna. Vid stationen Wyl, der bantåget gör en god stunds uppehåll, kunde främlingen i rikt mått njuta af denna syn, för hvilken de öfriga passagerarne i den stora, öppna vaggonen syntes vara fullkomligt likgiltiga.

Ett stycke bortom denna station öppnar sig en dalgång till venster, der på en mörk skogshöjd ligger ruinen af slottet Toggenburg, särdeles ryktbart genom Schillers kända ballad. Vid slottet Elgy, som hvilar på spetsen af en skarp konfor-mig höjd, finnas lemningar af en vattenledning från Romarnes tid. — Längre fram synes ännu ett från feodalismens dagar ryktbart slott: Kyburg, som tillhört grefvarne af Habsburg och der en gång romerska kejsaredömets regalier varit för-

varade. — Vid Ober-Winterthur framträda vingårdame i större mängd. Å kullames sluttningar äro de små fina störar — omkring 3 å 4 fot i höjd — nedsatta, hvilka skola gifva stöd åt den blifvande vinrankan, som dock ännu visar blott några få bladknoppar. Dessa kullar ega derföre nu endast den bruna markens färg, liggande såsom trädesgärden emellan de gröna ängame och de frodiga åkrarne, å hvilka säden redan gått i ax.

Från stationernas platformer signaleras nu med det bekanta Schweizerhornet, i stället för med ringklockan. I den gamla staden Winterthur vexlas vagnar; i dälame synas fabriksanläggningar; bantåget genomfar en lång tunnel (3,200 fot), och efter en stund skådar man, på en höjd, den storartade byggnad, som utgör Schweiz’ reala högskola, känd under namnet Polytechnicum. I dalen nedanför ligger en mängd hvita hus, bortom hvilka framträder den klara spegeln af en sjö. Man har anländt till Zürich.

Och der äro vi nu.

Från den höjd, der vi nedslagit våra bopålar, och hvars utsigt jag förr i matta drag beskrifvit, blicka vi öfver den vackra staden, som utgör en af de vigtigaste centralpunkterna för Edsförbundets sociala lif. Det är i dag Söndag. Dimmor hvila öfver nejden och undanskymma snöbergen. Men allt är så stilla. Foglarne qvittra och kyrkoklockornas ljud klingar underbart vackert i rymden. Ziirichersjön ligger såsom en spegel, öfver hvilken molnen kasta skiftande skuggor.

Sedan i förrgår solen i dess nedergång kastat en skarp glans öfver de väldiga snöbergen, började himlen småningom omtöcknas af mörka moln, utur hvilka sednare på aftonen framljungade herrliga blixtar. — De dofva åskknallarne hördes dock endast aflägset. Det gaf oss emellertid en aning om åskvädret mellan bergen. Att detta

här eger en långt allvarsammare karakter än i norden, kan man finna bland annat deraf, att hvarje hus, om ock än så litet, i staden eller på landsbygden, är försedt med åskledare, de större husen med flera, hvilka uppstiga öfver taken såsom pilspetsar. — I går föll ett ihärdigt duggregn, hvilket, såsom sagdt, i dag ligger endast såsom dimmor öfver nejden.TIDNINGSLÄSNING.

Jag har börjat göra åtskilliga bekantskaper, dels med, dels utan introduktion. Öfverallt har man mött mig med den största välvilja och ställt till mitt förfogande alla de handlingar, som kunna vara erforderliga för studium af den ena eher andra frågan. Schweiz’ ledande män kunna ock med skäl vara stolta deröfver att främlingar från alla länder hit-komma, ej längre blott för att såsom turister i högländerna beundra den storartade naturen, utan ock för att taga kännedom om landets politiska och sociala institutioner.

Om det politiska lifvet har jag ännu ej kunnat inhemta närmare underrättelser. Det tillträde till Zürichs Museum, som blifvit mig välvilligt beredt, ger mig tillfälle att läsa de in- och utländska tidningar, som der föreligga till ett antal af ej mindre än 300, hvari Schweiz allena deltager med omkring två tredjedelar. (Någon tidning från Norden har dock ej kunnat förirra sig hit, tack vare det oerhörda postportot å svenska tidningar*). I allmänhet synes hållningen hos den fria schweiziska pressen vara god, ehuru man ej der finner så många utredningar af inre frågor — för positiva samhällsförbättringar — som hos oss.

Alla blad äro nu upptagna af det förestående kriget, och flera tidningar förorda att åtgärder må vidtagas från regeringens sida att skydda republikens neutralitet, genom att besätta vissa delar af kantonerna Tessin och Graubündten, hvilka kunna vara utsatta för ströfkårer från Italien eller österrikiska Tyrolen. Bitter ovilja emot hr v. Bismarck framträder öfverallt. Man tillropar Österrike att lemna ifrån sig Venetien, för att kunna göra front mot Preussen, och försäkrar att Italien då skall gifva åt kejsardömet ett enthusiastiskt stöd, emedan man dock hyser aktning för Österrikes tappra armé. Men till sådana sirensånger synes Österrike ej vilja lyssna, utan tyckes vara beredt att upptaga kampen på båda

*) Allt sedan vi lemnat hemmet, hafva vi svenskar ej aett en svensk tidning och icke ett enda ord, som rört Sverige, om jag nndantager följande annons i ett Bajerskt blad:

"Svenska språk.

Man önskar att taga svenska konversation, om möjligt med en artist. Förslags öfvertogs expedionet.”

sidor. Alla underrättelser om de starka fästningamc i Vene-tien: Verona, Mantua, m. fl., gifva ock vid handen, att Italien här får ett svårt, om icke omöjligt arbete.

Då det är min afsigt att under en serskildt rubrik redogöra för de momenter af ¡^chweiz1 samhällsskick, som jag har i sinne att närmare studera, torde mina korrespondensartiklar komma att under någon tid blifva mera sporadiska. Jag slutar emellertid detta bref med följande vackra yttrande, som förekommit i dessa dagar, då val pågå till nya kantonal-repre-sentationer, uti Aarauer-Tagblatt: ”Liberal är blott den,

hvilken ej är intagen af något politiskt parti, utan älskar alla menniskor, arbetar oaflåtligt för allmännyttiga inrättningar och lagar, fördrager hvarje politisk mening samt verkar med råd och dåd för medmenniskors och medborgares frihet. Liberalismen känner intet tvång, ingen förföljelse, intet förtal; endast mildhet och rättfärdighet bär den på sin panna. Den som är sannt liberal harmas alltså ej öfver att andra menniskor tänka med honom olika rörande statsinstitutioner och lagar; fastmer glädjer det honom, emedan, genom utbyte af olika åsigter, sanningen framträder.”

3.

Zürich den 13 Maj 1866.

Under det krigets åskmoln samla sig omkring Schweiz, på nästan alla sidor, så märkes här intet spår af oro. En

och annan har undrat öfver att Edsförbundets regering icke utgifvit ordres till något uppbåd, i och för den italienska gränsen, men denna regering synes ej vara benägen för onödiga demonstrationer. I alla händelser blir uppbådet ganska ringa, på sin höjd en å två brigader.

Det finnes nemligen här ej den aflägsnaste tanke på att Schweiz skulle lemna sin lyckliga neutralitet. Ehuru i långt svårare läge än Sverge, delar dock Schweiz med oss lyckan af att vara alldeles främmande för de tvister, som nu äroREPUBLIKENS TÄXTLIGHET.

57

nära att framkalla dessa råa yttringar af menniskors dårskap, som kallas krig. Den republikanska statsförfattningen gör hvarje äregirig eller maktlysten sträfvan efter landvinning här till en absurdidet. Under det få nationer på jorden hafva en större krigareära att berömma* sig af, så känner schweizaren dock ej till denna chevalereska ”ära” (”Gloire”, ”Ehr-gefiihl”, m. m.), som måste häfdas på bekostnad af rättfärdighet och nationens välfärd.

Samma land, som icke längesedan egde ett vigtigt näringsfång uti främmande regenters legotjenst, har, i det man rentaf förbjudit denna tjenst, numera lagt sig med stor ifver på de borgerliga näringarne. Så har en stark växtlighet uppstått, som skjuter oupphörligt nya och kraftiga skott. Såsom sådana kan man, bland annat, betrakta de stora offentliga byggnader, som inom alla, men särdeles de större kantonerna, förekomma. Så har dels staten, dels staden Zürich, på sed-uare tider uppfört byggnader för åtskilliga ändamål, som äro rentaf palatser. En sådan är lärobyggnaden för den institution, som kallas ”Polytechnikum”, hvilken kostat kantonen Zürich omkring 3 millioner fr. (Institutionen underhålles af Edsförbundet). Vidare ett observatorium, ett ofantligt hospital eller sjukhus, ett institut för döfstumma och blinda, ett stort skolhus, m. m., hvarjemte staden Zürich uppfört ett syperbt skolhus, ett slagtarhus, som förtjenade sin särskilta beskrifning, m. m., varande tillika sysselsatt att till en kostnad af millioner bygga kloaker, för att bortföra stadens oren-lighet. Lägger man härtill ståtliga privathus, 4 à 5 våningar i höjden, så finner man, såsom sagdt, att här råder en frodig växtlighet, frukten af den ifver på näringames område, som följt på det gamla krigarelifvet.

Och jag tror ej att ”äran” lider derpå, utan tvertom. Att allmän lycka är dermed bättre befrämjad, det är helt visst.

Jag har, i särskilta artiklar, redogjort för den schweiziska republikens — kanske rättare: de schweiziska republi-Jcernas — statsförfattning samt derefter för dess militärväsen, beledsagande den sednare redogörelsen med några betraktelser. Med författningen sammanhänga här på det närmaste förvaltningen och, tyvärr, äfven lagskipningen. Man skulle58

I SCHWEIZ.

tro, att dessa periodvis återkommande val skulle vålla ett betänkligt ombyte i administrationen, och lärer då med förvåning förnimma, att de anmärkningar, som blifvit i detta ämne framställda, gälla de förvaltande myndigheternas oföränderlighet. Der väljes, utropar en pamflet-författare, som i dessa dagar väckt stort uppseende — ett råd eller en president för 3 à 4 år, men genom oupphörliga omval blifva de så vana vid makten, att den republikanska författningen blir blott ett fantom. Riktig eller oriktig, visar denna anmärkning, att valsystemet på intet vis verkar den ombytlighet, som man, i fråga om detsamma, antager.

Det var min afsigt att redogöra äfven för det tredje huf-vudmomentet i Schweiz' politiska och sociala lif, nemligen dess undervisningsväsen; men sannolikt blir tiden dertill alltför kort, då skiljaktigheterna inom kantonerna äro mycket stora. Det vidlyftiga material, som ligger samladt på skrif-bordet, tack vare den synnerliga välvilja, hvarmed man gått främlingen till mötes — torde sålunda få ligga obegagnadt till hemkomsten.

I afseende å skolornas inredning och utrustning med åskådningsmaterial, stå Göteborgs både lärdoms- och folkskolor framför motsvarande skolor i Zürich, hvilka dock gälla för att vara bland de bästa i Schweiz. Deremot har man här syperba byggnader för folkskolor, hvilka endast torde ega sin motsvarighet i Stockholm och Norrköping. Derutin-nan stå vi ock framför Schweiz, att vi mera tillgodogjort oss de qvinliga läraregåfvoma. I sådana sociala frågor synas schweizame vara ganska konservativa, hvilket förklarar att ett ej ringa mått af s. k.

”Zopf” (hårpisk-väsen) ännu vidhäftar deras institutioner och administration.

Äfven framstående bildningsmän hafva ej kunnat frigöra sig härifrån, och derföre låg mig den tanken nära, likasom den var mig kär, att vi skola kunna i Sverge, genom vår nya representation, gå en kraftigare utveckling till mötes än sjelfva Schweiz, trots dess demokratiska författning och republikanska statsform.

I allmänhet synas, åtminstone hvad Zürich angår, de industriella sträfvandena taga företrädesvis menniskornas upp-SET INDU8TBIELLA ABBETET.

märksamhet i anspråk. ”Vi hafva varit nödsakade dertill — förklarade en af stadens mest kände och förmögne köpmän — till följd af våra ogynnsamma naturförhållanden. Fältet för jordbruk är inskränkt; bergverk finnas endast ytterst obetydliga, skogar likaså; från sjöfart äro vi afstängda. Vi måste alltså lägga oss vinn om industrien, så vida vi ej skola svälta ihjäl. Det är ingen förtjenst; ty nöden har dertill drifvit oss.”

Och nu hafva också dessa ansträngningar så lyckats, att Schweiz på flera områden täflar med de mäktigaste industriländer, oaktadt det måste föra sina råämnen pr jernväg från aflägsna handelsplatser och oaktadt det måste föra en mängd fabrikater transito till länder med friare tull-lagstiftning, än de som närmast omgifva det idoga berglandet. Men möjligheten och kraften för vår utveckling, tilläde samme affärsman, hafva legat deri, att vi frigjort oss från det all industri förlamande skyddssystemet.

Det är emellertid förklarligt att under en sådan period af industriellt arbete den litterära och estetiska verksamheten är i viss mån tillbakasatt. Den magra jordmånen kan frambringa små blommor af stort behag; men när odlingen kommer och uppbryter jorden och förser den med kraftiga gödningsämnen, då qväfvas ängsblommorna af den täta, prosaiska säden eller klöfvern. Så klagar den pjunkige kammarfilosofen öfver att tiden ej är poetisk. Men ur denna nya, väl gödslade jord (estetikem må skynda att sätta duken för näsan) uppstiga sedermera hvitblommande fruktträd, doftande syrénhäckar och en estetisk blomstring af friskare art. Den tiden skall äfven komma för Schweiz.

Det är grunden dertill som lägges i de många och stora bildningsanstalterna.60

4.

Luzern den 17 Maj 1866 Das Gedicht vom Rluderkoeeht.*)

”Mit reizendem Gebirgs-Panorama.’* Berlepsch.

Es zogen zwei Ritter aus Norden fern Hinweg in das südliche Land.

Sie haben vor’m Aug’ einen hellen Stern Und das Berlepsche Buch in der Hand.

So kamen sie hin an die Zürichersee —

Es ging ihnen gar nicht schlecht —

Dort sah’n sie Gebirge glänzen in Schnee Und fanden den Rinderknecht.

Die Sonne sinkt nieder in Abendgluth,

Die Rose duftet voll Lieb’ —

Auf der Treppe stehet der Wirth so gut,

Der freundlich geschäftige Trueb.

Und Gaffe und Mittag und Wein dazu Bereitet den Müden er froh —

So schliefen sie herrlich, in bester Ruh’,

Gestört von kein’ einzige — Flieg’.

So schwanden die Tage, sechs, sieben und zehn,

Dann wird ihnen Eiusamkeit kalt;

So möchten sie weiter und weiter gehn,

Der Wirth aber lispelte: ”Halt —

Nur wartet bis morgon — zwei Damen sind hier,

Die wollen im Kloster nicht mehr

So strenge beharren. Dann Be yd Ihr ja vier —

Ich wünsch’ Ihnen Glück recht sehr!”

*) 1 den nyaste Resekandboken för Schweiz af Berlepsch, en ovärderüg vägvisare i detta land, stä godkända hoteller utmärkta med en stjerna. ^ Dit hörde ock ofrannämnda hotell eher pension.AF8KED FrIn ZÜRICH.

Die Ritter blieben; in fröhlichem Sinn’

Sie speisten Rindfleisch und Hecht.

Die Jahre schwanden wie Stunden hin,

Bis sie starben beym Rinderknecht.

So folget dem Stern in die Höhe hinauf — Verstehet den Sinn des Gedichts — Dem Berlepschen Stern in der Reise Lauf Nur folget — sonst hilfet Euch nichts!

Med detta lilla poem till ära för vår värd och hans "pension'1 togo vi afsked i dag vid middagstiden från vår vänliga bostad i Zürich, der vi nu framlefvat 14 dagar. Den muntra och språksamma baronessan v. R. jemte hennes milda nièce Fräulein K. följde, i förening med den tjenstaktige värden, de resande från den höga norden med sina välönskningar. Efter de ruskiga och kalla dagarne följde i dag klar, dock ännu kylig luft, så att solen sken behagligt öfver den lilla staden i dalen. Zürichersjöns ljusgröna vattenspegel glänste i solskenet — de länge omtöcknade snöbergen stego fram, om ock med mattare glans, ur sina omhöljen; floden Limmat drog fram, med sin jemna men raska gång, mellan de höga, terrassformigt uppstigande husen. — I resklädema togs det sista afskedet från en älskvärd familj, hvars lycka blifvit dessa dagar förökad, och hvarest nu vistades en huld väninna, som med sina öfriga intagande egenskaper förenade kännedomen om svenska språket. — Ännu ett samtal rörande de schweiziska militärförhållandena med en framstående, högre förbundsofficer samt rörande möjligheten och sättet för deras tillämpning på de svenska. — Så var klockan 2 och då sutto vi åter i vaggonen för att afgå till Lasern.

Man kunde ej lemna Zürich utan saknad. Denna stad utgör ett kraftigt organ i det schweiziska sociala och industriella lifvets blodomlopp. Här har varit mycket att lära för den fremling, som reser ej blott såsom turist, för att beskåda Schweiz’ storartade natur, utan för att inhemta kunskap om landets andliga lif. Också anlända hit årligen många re-62

senärer äfven för detta sednare ändamål. Serskildt har man, i sednare åren, hitkommit, för att studera undervisningsväsendet, med synnerlig hänsyn till folkundervisningen. Det är antagligt att man skall nödgas komma hit, äfven från de äkta och veritabla militärstaterna, for att studera ett för-svarsväsen, som icke köpes med landets ruin, om ej förr dock när denna ruin inträdt Det är möjligt tillika att man skall komma hit, för att studera de politiska institutionerna, ehuru det synes föga sannolikt att de som det vilja göra skola åtnjuta några resestipendier från regeringarne. — För alla emellertid, som vilja göra sådana studier, måste Zürich blifva en af de vigtigaste stationerna på resan.

Snart lemna vi bakom oss bangården jemte Eschervyss & C:is storartade mekaniska verkstad (å hvilken 14 lokomotiver nu äro under arbete). Så inträda vi åter i det schweiziska låglandets grönskande och leende landsbygd, med vin-planteringar på kullarnes sluttningar, små gärden mellan'höjderna samt ängar med fruktträd och annan löfskog. Här och der framskymtade toppen af ett snöberg.

Den lilla staden Zug ligger oändligt täck vid ena ändan af den insjö, som bär stadens namn. På södra sidan af denna sjö uppstiga höga stränder, å hvilka man erhåller en hastig blick af de olika regionerna: trädgårdarne vid bergens fot, öfvergående till ängar och betesmarker, å hvilka ligga spridda små Sennenhyddor. På bergens toppar hvilade ännu en lätt snö, som längre fram på sommaren bortsmälter, men som nu låg öfver bergskammen såsom en fin silfverstrimma. Längre bort synas dock högre spetsar; deribland framstod med sin väldiga, splittrade hjessa den nära Luzern liggande Pilatus.

Dessa berg framblicka oftare under den väg, der bantåget nu ilar framåt till den mångbesjungna Vierwaldstädter-sjön. En lång tunnel och kort derpå ännu en; utkommen ur den sista är man ögonblickligen i Luzern.

Här var ingen tid att förlora. Från bangården leda till den på andra sidan Reuss belägna gamla staden tre broar, hvaraf tvenne äro utaf hög ålder och egendomlig beskaffenhet. Det är långa, med tak försedda träbroar, sirade med deko-LÜZEBN8 LÄGE.

rationer, som bestå uti målningar utförda på de bjelklag, hvilka uppbära taket. Den ena bron synes vara serskildt egnad att förherrliga Luzerns välgörare och tappre män. Der framställes en kyrka, under invigning; bredvid står St. Fran-ziskus och ser mycket belåten ut. Det är också genom hans ingifvelse, som den fromma frun Nätli (eller hvad hon hette) blifvit förmådd att uppföra denna kyrka. På en annan tafla ser man huru Luzerns borgare storma en fästning. Inskriften förklarar närmare händelsen. På en annan framträder en väldig riddare, med mycket långa ben. Äfven han har fått sin versifierade inskrift. Der bron slutar möter en biblisk fresco-målning, som varit målad 1433 och renoverad sednast på 1700-talet. Den behöfver tydligen ännu en uppfriskning. Bron framställer väl minst ett hundratal af slika målningar. — Den andra bron återgifver på samma sätt Holbeins dödsdans.

Det var dock ej mycken tid att se på dessa målningar; man måste skynda att uppnå en högre ståndpunkt för det skådespel, som här erbjuder sig, och en sådan erhölls å balkongen till den högt belägna pensionen Sutter, i förstaden Bruch, vid Luzerns norra sida.

Vi hafva sutit i ett par timmar på denna balkong, försjunkna i betraktande af det vackraste och mest storartade landskap, som ännu mött våra blickar. Nedanför våra fötter staden Luzem, med dess gamla fästningsmurar, som uppstiga öfver en hög kulle, försedda med en mängd af torn, hvilka ännu ej fallit i ruiner. Jemte staden se vi en del af Vier-waldstädtersjön, omkransad af höga, dunkla bergsstränder. Vattenspeglen skiftar i solljuset med gröna, violetta och blåa färger. Närmare i förgrunden en dalgång, med yppig vegetation, äng och löfskog.

Men de höga stränderna uppstiga alltmer; dalgångarne blifva allt mörkare; de sluta med åsar och mörk granskog, men öfver denna dunkla rand höja sig de väldiga snöbergen, närmast till venster Rigi och närmast till höger Pilatus (det sednare 6,600 fot öfver hafvet). I den långa försvinnande halfbågen mellan dessa ändpunkter ligger en oafbruten kedja af sådana snöhufvade jättar, af hvilka den högsta och aflägs-naste Tödi (11,000 fot) då och då framblänkte som en skarp64

spets mellan molnen. — Det är att märka att flera af de berg, som nu äro snöbeklädda, förlora längre fram på sommaren denna drägt, hvilket är fallet med både Rigi och Pilatus.

Sådant landskapet nu är, utgör det en underbart herrlig anblick, som vida öfverträffar allt hvad inbillningskraften, på grund af beskrifningar eller taflor, kunnat föreställa sig.

Någon närmare bekantskap med den gamla, minnesrika staden Luzern hafva vi ej kunnat göra. Vi hafva blott sett af de stora inskrifterna på husen utåt floden och vid torgen, att här finnes en oändlig mängd af hoteller, pensioner

och annan ”Wirthschaft”. Ej underligt, dä här möter turisternas förlofvade land. Ännu hafva dock endast få sådana flyttfoglar börjat sträcka, hvilket är rätt helsosamt i många hänseenden, ej minst i fråga om kassan.

”Pilatus eller Rigi” — det är frågan. Den sednare är vida tillgängligare, men den andra väldigare och vildare. Det torde dock blifva kinkigt nog att vada i snö så lång väg; alltså lära vi väl få nöja oss med Rigi, så mycket mer som våra ögon ej förmå upptäcka om värdshuset på Pilati spets — hvilket ser ut som ett litet korthus — ännu är tillgängligt för resande. I staden hafva åsigtema derom funnits delade.

Klockan slår nu 11 från stadens kyrktorn. — Allt är tyst utom vattenkonsten, hvars monotona sorlande vore en god vaggsång. för den, som behöfde en sådan, hvilket visserligen ej är fallet med brefskrifvaren.

5.

j Bigi Kulm den 18 Maj 1866.

Det kunde dock ingen ana, när man så länge vandrat i Schweiz1 blomstrande trädgårdar, att man på så kort tid kunde förflytta sig till ett fullständigtj vinterlandskap. Så sitter jag nu i den lilla matsalen på Rigi Kulm, som uppvär-MGI.

65

mes af en högst behöflig eldbrasa, med en utsigt rundt omkring af bara snö. Utanför dörrarne ligga djupa snödrifvor, likasom ock på den kulle, som afstänger utsigten åt norr, hvarest man eljest skulle se Schweiz’ gröna lågland under sina fotter. Hela den öfriga synkretsen omkring ligga endast snöberg, likasom jättedrifvor hopade uppå och invid hvarandra.

Det lärer väl ej ofta inträffa att Handelstidningen erhåller ett bref, skrifvet från en så upphöjd ståndpunkt, åtminstone ej från den närvarande brefskrifvaren. Situationen lämpar sig också onekligen bättre för en landskapsmålare än för en tid-ningskorrespondent. Det är en pensel, som här erfordras, och en kraftig, bred pensel, sådan som Edv. Bergh begagnat vid sitt Tyrolerlandskap. Pennan, med sina svarta linier på det hvita papperet, förmår här föga.

Det är i afvaktan på solens nedgång och dess derpå följande uppgång, som jag skrifver dessa rader, med en hand, som, trots eldbrasan, darrar af köld. Landskapsteckningen, om jag skall våga försöket, måste alltså uppskjutas några timmar.

Man kan tröttna vid allt, således ock vid den herrligaste utsigt. En god middag smakar väl efter 4 timmars vandring, och cigarren deruppå icke sämre. ”Das Fremdenbuch” är ock ett studium, särdeles på en plats som denna. Man söker naturligtvis först efter sina landsmän — de hafva ej varit många, men en har varit här rodan i April detta år. Denne våghals har tecknat sig R. Wallenberg, bankir, Stockholm. Två andra svenskar hafva varit här för en vecka sedan, men då var det hyggligare än nu, emedan de nuvarande snölagren på Rigi föllo för 3 å 4 dagar sedan, vid en temperatur af 5 graders köld.

I Öfrigt bestå de resande under högsommaren mest af engelsmän och amerikanare; tidigare på våren och sommaren komma fransmän och schweizare. Das Fremdenbuch saknar ej heller yttringar af de resandes känslor. Några uttryck af den förtjusning och beundran, som här äro naturliga, förekomma dock sällan, emedan vår tid uppträder alltför ironiskt

Schweiz. 5I SCllWKIZ.

i >f>

gentemot sädana känslor. ”Der göttliche Kuhstall" har väl q väft manga hänförelsens utrop. Dock liar en engelsman vägat skrifva: ” dogmlit cut morning and glorious view!1' hvartill

(‘ii skotte tecknat "l):o". — Em holländare liar skrifvit: “Extra superfine11. Deremot saknas ej uttryck af ett lika naturligt misshumör, nar man, efter den tillnggelagda s\ara uppgången, Er so all- ratet, emedan heia laiid.-kupet är inhöljdt i moln. Jag kan lätt föreställa mig den Miuiesst 'mining. hvarmed mr & mrs Paxncr nedskrifvit sitt

missmodiga: ”ett (tåligt no.je — endast dimma”, hvartill eu tysk logat: ''¡schlechtes Wetter’. Men älven andra pikantare anmärkningar förekomma. Sa rekommenderar en fransman den spartanska soppa, som han fatt till middagen, hvartill en elak herre genmäler: ”Soppan är dock bättre än ni”. En student fran Heidelberg har velat berätta, att han förut bestigit Pilatus, hvartill en annan anmärker, att det var ingen kon.-t. dill mr Sibbulas utrop: "O Rigi, Pigi. thou naughty flirt!” etc. bifogar en

förargad fransman: ”On ne rencontre q tie des anglais, quelle

pesto”. Man blir honom dock ej svaret skyldig, ty under dessa ord läses: ”At least they are elfan and pay well”. —-

Resenärernas bok saknar alltsa, sasem mau finner, icke sina pikanta partier.

Den vittnar tillika om det ofantligt stora antal resande, som be-öka Pigi, bvilket förklarar möjligheten deraf att ett hotell kunnat pa spetsen af detta berg uppföras till sadana dimensioner som Pigi Kulm, bvilket utgör en storartad byggnad i tem vaningar, innehållande 3f>0 rum, deribland en matsal med ej mindre än lf)0 stolar omkring 3 langa bord. Allt är i öfrigt inredt med hade komfort och prydlighet (hade man blott kakelugnar!). Och alla materialier till denna byggnad, alla möbler — deribland stora speglar — husgerad. m. m. äro uppförda pä häst-, asne- eller menniskorygg, pa en väg, hvilken en icke svag vandringsman behöfver 3 timmar att tillryggalägga och efter hvilken han finner sig helt uttröttad.

Det är i detta hotell vi nu dväljas. Dock blefvo vi ej länge allena. Först konuno tre starka schweizerbönder jemte en ung qvinua, hvilka, efter det de betraktat utsigten från höjden, inkommo och togo sitt katte. De voro alls icke bered-SALLSKAl-'I^r' tX Rltíl KII.M.

da pa de djupa rü\ oriut liar uppe; mcn vuro fä rök a atr va a dra viigeu tillbaka. — *S¿i kommer uprnv^.ren <•••) (be-raft ir aU det synes fyra hastar note i blut've.am,]:\ilka¡ •m a vara luir om »ai qvart. Efter deana tnt intrader en akiv,' vänlig man, som började nrd franska, nica -imada mud ei -eolska. Tva yngre män och tre unga iLmer föl ide h ^aan ci'ter, alia irán Englund. L>e sbta nu och .omita sig med í!u\ ägg och smörgas. till hvilken sedeare i be h web: al!{id? framsüftes honiiur. — I detta idylliskil hurn störa- vi aí uppa-saren, si»m bebauar solens h roíaenee nodgang. i;et nr iu ett af momeiitema i Ivig¡-tarden, hva iau vi skvnda ut rill den utanför lioti !le¡. belägna kullen — higis högsta >|h-ís hvarifran höjer sig en slags niela estrad. Trappan. som ledde o-s dir upp, var full af is. och det-var-mod af köld darrande hamnar sällskapet betraktad.o den klara si bmu.gängen. h\ib

I iot var rutt god t att .rerkemma ti II var uppviu mda1 mer>al. Kölden liade dock ve; k,T menligt na da tiesta., synnerligen damerna. b vadan ' de starka svenska nulörtsdropparne emortogos med symierliu' tacksamhet. Oe vma. skorna torkades i kamin-nicken; herrante vandrade umbrmg i hotellets Oddor; damerna törsvunno den ena efter don ¿india, da ad er dörrem hastigt öppnades oeh twnae personer inträdde, som hitkommo för att betrakta solens uppgreg i morgon bi. tida. Idet var ett ungt, nygift, m hsvor.iTpar, hade herre och fru ovanligt vackra. Den vanlige i ngelsinammn ville sä g< ma tala med dem äfven, men man sakuäde b ömse M»inr det nödvändiga kommunikationsmedlet: språket.

Ikidskapet att herrskaperna skulle väckas kl. I d pa morgonen påskyndade vandrandet til] sofnunmen, i h vilka herrskade en ganska fri^k nordisk vinter. .'Tack'' vare bok t rar, filtar oeh schalar, trotsar man dock det bistra klimatet, gär till stings och släcker ljusen. * • -'68

I SCHWEIZ.

Rigi Kulm den 19 Maj 1866.

Det bultar på dörren. ”Soluppgång — herrlig luft.” Det gällde att göra skyndsam toalett och att förse sig med öfverplagg och schalar. Snart voro alltflera af aftonens sällskap samlade pä Rigis högsta topp, de flesta omhöljda med filtar, som på håret liknade hästtäcken, ur hotellets förråd. Kölden under natten hade lagt en stark skorpa på snön, så att man vandrade lätt öfver densamma. Eftersom man hade god tid och en skarp kall sunnanvind (från Alperna) blåste öfver kullen, var det rätt angenämt att springa fram och åter pä snö-skaren. Damerna uppbjödos

till dans, men det gick ej rätt bra.

Ändtligen syntes en klar strimma af solen, dock utan att hafva förebådat sin ankomst genom någon glans öfver de högsta topparna. Man stod sjelf nog högt att få emottaga det första morgonljuset. I den mån det klara himlaljuset uppsteg, skingrade sig dimmorna. Snöbergens toppar började glänsa. Milslånga slagskuggor lågo från det ena bergets topp öfver till det andras fot. Snart började äfven de lätta molnen nedanför berget att få sin del med af ljuset, ehuru de kastade mörka skuggor öfver de under dem liggande vattenytorna. Åt öster, söder och vester en oändlig kedja af snöberg — åt norr, så långt blicken når, Schweiz' lågland, hvilket, trots dess höjder, dalar och skogar, låg för ögat såsom en vidsträckt mörkgrön slättbygd, hvaremellan sjöarne framblickade. Denna del af utsigten hade en förvånande likhet med en reliefkarta, der vattnen betecknas med spegelglas.

Det var verkligen en öfverväldigande anblick, med afse-ende å den ofantliga rymd, som ögat här omfattade. Sjelfva intrycket af Alpbergen, hvar för sig betraktade, försvagas dock derigenom att allt smälter så tillsammans, att höjder och djup förlora sin betydelse. Den långa alpkedjan utgjorde en enda kam, med skarpa sönderslitna taggar, i hvilka man skulle nödgas se ett naturens vilda raseri, derest ej saken kunde enklare förklaras genom en söndersprickning under jordytans afkylning. Klimatet var dock alltför kallt att medgifva den frusna lekamens odödliga ande att nedsjunka i något känslo-IJTSIGT FRAN RIGI.

rus. Man ilade fram öfver snödrifvorna och blickade omkring sig till höjderna och djupen. Der låg Arth så nära under oss, att man tyckte sig kunna nå den lilla byn med ett stenkast — det är dock 2 timmars väg ditned; förvillelsen i afseende å distanserna, som alltid eger rum i dessa trakter, ger vika för andra föreställningar, när man ser husen der nere i dalen framställa sig ej större än de hus, hvarmed barnen bygga sina städer. Vid stranden af den vackra Zugersjön ligger i öfrigt byn Immensee, i hvars närhet man med en god kikare, upptäcker ett litet kapell; det är Tells kapell, upprest till minne af hans lyckade attentat mot Gessler, hvilken han öf verraskade i den här framgående hålvägen. Midtemot, vid-Vierwaldstättersjön, ligger Kiissnacht, hvarifrån också en stig leder upp till Rigi.

6.

Lusern den 19 Maj 1866.

Klockan led mot 6 på morgonen. Man drack sitt kaife, betalte sina dyra räkningar, qvarlemnade till minne en svensk tidning — det nummer af Handelstidningen, som innehöll några välgrundade betraktelser öfver pastor Halléns löneförhöjning — tog sina alpstafvar i hand och ilade med munter fart utför de glänsande snöfälten. De unga nygifta, som hade mest brådtom, rullade snart på drifvan, en varning för de efterföljande. De båda svenskame förde sina engelska damer med mycken säkerhet, lemnande dock de äldre gentlemännen då och då långt bakom sig. — Vid Rigis Taffelhaus delade sig sällskapet. Man tog afsked från en del af de hastiga, men behagliga bekantskaperna och snart återstodo blott 5 personer på vägen till Wäggis, det var svenskarne, den gamle engelske herren och hans unga dotter samt föraren.

i sbnn ej/..

v -Efter ännu en Limmas vandring i snöreuionem till undvikande ¡ii' den kortart* imyi nagot farliga stig i snödrifvorna •uti' sjoJiva. b • * rarsl * it t;; i i j ii t n. h vilken vi beträdt pa uppfärden. inkoTiiliio vi pu den i gar inöMo^mt vandrade vägen. Det •ståtliga hotellet 7, som läior \ara en vattcnkuranstalt.

med en li* rrli.tr utsigt diver Alperna. passerades hastigt. Xu voro vi i nielinnregioeeii; smXj o«!i do al freden böjda sina fsnoclto|M>:irnc kade nu försvunnit Uran^kogon öfvergar till -löfskog. Anländ till en högst pittoresk klipi»iV*rrjinIiou, som bildar en portgång. mod ett statligt hvalf, liar man passerat halfva. höjden. Ännu längre imd ligger ett katolskt kapell, -i livårs väggar ett urh annat tusental af resande inskrifvit sina namn. ¡rop den liötiign förmaningen ölver porten. Xu iir allt jöns spegelklara yta. glansande i morgonens ljus. endast sk\nid da och da af de laeg.mmt mot alpernas toppar sig hfiandc molnen. Aiidtemot den präktiga Pilatus, jemte lians vanliga gelikar. som mi framträda allt mera isolerade, skiljda frän hvaramlra genom bugtiga. gröna dalgångar.

Denna \ändring mellan i?igis spets o<h Wäggis. utat bergets sidor, år i sanning bertrlig. Yi gjorde oss ej heller bradtorn. Don ena utsigten efter den andra fängslade ögat oeli det Viir således under en helt naturlig ingifvelse. som don gamle engelske herren finn en höjd deklameiade ett vackert poem tili Skaparens ed. •

Sä anlände vi, efter nära fyra timmars vandring, ater till det vid sjöstranden belägna, vaniiga AV äggis. Det var godt att fä hamna pä ångbåtens daek oeli hvila sina trötta lotter. Ännu bättre var det att pa densamma fa göra en färd omkring den mungbesjungna Yionvaidstäftersjön, hvars skönhet under denna soliga pag dock öfvergatt hvarje bade sång och målning. Omkring den blagröna skiftande vattenspegeln höja sig omedelbart. fran djupet de väldiga bergsvägganic, hvilkas spetsar stiga upp till 0 å 7.0U) fot öfver hafvet. Dessa spetsar voro nu allmänt betäckta af en glänsande nyfallen snö, nedanför lediken ligga pa sluttningarne gröna betesmarker, med kringströdda lierdehyddor. Pa de brantaste, bergsväg-garne. hvara sjelfva stengeten skulle sakna fotfäste, uppstegoYI EK \Y A L DSU X T TT U*.l < ‘ "•. 7 !

dock höga lurar, hviiande med sina erenar mot swliva berget. Vid toten ligga bar o< h det större hus. en stor del utgdi ande hôtelier föl* resande. (Su lauo, pä ett stalle, midi emo! h varandra ’'Solens** och "Mum-nA* hoteimr: du Soleil och de la Lune).

Af de tre à fyra landningsplatser, som hesökas af ang-haten under denna fard, bör särskilt nämna* !>r/n/,t< e. der crr gammalt bils vid stranden tVamsialier aiire*com.ilningar, Yxs.uide huru ’Switer*' dödar Swen* (dessa yngimeur hetrak-ta^ såsom Schwyz’ gTundläggare; samt bilderna af de tre loi sta kantonernas mim: Stre.nlav.her, Walter Fürst och Arnold Meichthal, alltsammans dåligt ar*ete. 1 den utomordentligt y a*, k ra vik af sjön, san gar in m.»t Flaeh-n. ligger JtfU — ett kapell bygot vi«; ^randen pa d -n plats, der Teil räddade sig. genom att hoppa i land fran deo af si ormen didna. tie.altliga båten.

Denna herrliga natur förskönar pa samma g.mg en klas-smk jord. Det ;>i den schuei/Aka frihet»agnus iniimi. Och väl förtjeuade denna sagas aterupplilvare. Schillci'. den inskrift, som folket latir till tav.ksamhet at honom inrista uri en. utanför en bergsudde belägen, fristående klippspets.

En halftimmes vandring forer o>* beommi till som är i sjelfva verket, efter den eldsvada. hvilken vid slutet af iörra arhundravlet i grund ödeläde staden, en ny stad. livad d** nuvarande byggnaderna angår. Men ännu qvarstar torget, der Teil ej ville böja sitt huiVud för tiesdeis halt och der lian sköt äpplet fran sonen* hufvud. En rätt kraftig, enkel bildstod af Teil framställer mannen i det ögonbluk. Telhmtgan af ett par miserabla malningar pa viiggarne af ett torn. I'a ett litet afständ Iran Altdorf visas en hydda hvaruti 'i ell skall hafva bott. För öfrigt tinna* här värdshus "Xum Teil” och andra minnen af denne lolkhjelte.

Och nindtomkring uppstiga de höga. skogbeklädda berg-viiggarne, inom hvilkas väldiga ram staden Altdorf ligger *asom ett litet barn i en jättinnas sköte.

Vi tömde ett glas till Tells minne, hvartill inr T. lade de hemmavarandes välgång. Så tillbaka till Fluelen ; sa ater72

samma underbart sköna färd till Wäggis, så slutligen till Luzern, hvarest jag nu, ganska trött, afslutar detta bref.

I morgon kl. 5 till Bern.

7.

Bern den 22 Maj 1866.

Det vackra Luzern eger ett lejon, som för en nordbo har ett särskilt intresse, nemligen det af Thorwaldsen modellerade, ur klippan uthuggna lejon, hvilket blifvit utfördt såsom minnesvård öfver schweizergardet i Ludvig XVI:s tjenst, hvar-af en så stor del fann döden vid den olycklige konungens försvarande. Denna minnesvård har äfven genom sitt utmärkt väl valda läge något högtidligt. En brant klippvägg, omkring 4 å 500 fot i höjd, beklädd på alla sidor af lummig löfskog, höjer sig öfver en halfcirkelformad vattendamm. Midt på klippväggen är en

temligen djup försänkning eller grotta, af 44 fots bredd, hvari det döende schweizerlejonet hvilar. uthugget ur sjelfva klippan, som här egt ett nog fast och sammanhängande block, att göra konstverket möjligt. Nedanför läsas namnen på det tappra och trogna gardets officerare, jemte inskriften: '"Helvetiorum fidei ac virtuti". — Det ar

en storartad grafvård, högtidlig genom dess betydelse uch genom den tysta, dystra plats, som omhägnar densamma. Nära derintill synes en liten scliweizerhydda, sommarboning för vaktaren, en gammal Schweizergardist från 1830 års revolution, äfvensom en byggnad, hvari visas dels Thorwald-sens modeller till det döende lejonet, dels några gamla vapen äfvensom trädskulpturer från Schweiz' högland, bland hvilka många olika bilder af monumentet.

Dessa skulpturarbeten framträda uti Luzern i stor mängd och bära vackra vittnesbörd om den höga ståndpunkt, hvartill denna schweizer-industri — som väl må kallas schweizer-konst — lyftat sig, och hvarpå man sedermera i Bern samt å flera andra orter erhåller nya förvånande prof.

Då man lemnar Luzern på vägen till Bern, blicka ännu ganska länge de höga snöbergen till afsked. De hafva försvunnit, men plötsligt framskymtar åter den hvita toppen. Det var rätt eget att tänka sig, det man för blott några timmar sedan vandrat öfver snödrifvorna deruppe på Rigis högsta spets, som nu försvann alltmer bland molnen.

Bantåget framilar från Luzern genom bygder, som mycket påminna om vissa delar af Skåne. Fruktträden hade nu blommat ut, men kastanjerna voro praktfulla i sina hvita och röda kronor. En och annan borgruin ligger på en höjd, öfvertäckt af murgrön. Omkring Aarburg höja sig de gamla fästningsverken: en lång mur med torn. — I Burgdorf framsticka spetsar af Berner-alperna. Här hade Pestalozzi sin läroanstalt under 6 år (från 1798), denna anstalt, som gaf sin stiftare så många bekymmer, men hvilken likväl grundade uppfostrans konst och vetenskap. — Vid Zollikofeu synes slottet Reichenbach, nu ombygdt i modern stil. Det var här Rudolf v. Erlach, hjelten vid Laufen, fann sin död genom den trolöse Josts v. Rudenz hand, för 5 århundraden sedan, hvarom jag läst i min ungdom en rörande roman. — Man hade nu länge haft på sin högra sida de mörkgröna Jurabergen, med deras besynnerliga spetsar, och så öppnade sig den vackra djupa dalgång, genom hvilken Aar flyter, uti raskt lopp, med samma klara, ljusgröna vatten, som utmärker de schweiziska vattendragen. Från den väldiga jernbro, uppburen af 2:ne höga pelare såsom landfästen på hvardera stranden, som för bantåget öfver Aar, skådar man staden Bern i förgrunden och i bakgrunden Berner-Oberlands väldiga snöberg.

Bern är af de städer, vi träffat på vår färd, den första, som erbjudit en särskild karakteristisk prägel. Stadens hufvudgator, som löpa i länga öppna bågar parallelt med hvarandra, äro bebyggda med 3 å 4 våningars hus, försedda med små balkonger af jern framför hvarje fönster, samt alla med långt framskjutande tak. Den åt gatan vettande delen af bottenvåningen består af öppna hvalf, hvilka sammanhänga från hus till hus, så att deraf uppstår på ömse sidor om hvarje gata en betäckt gång, Berns "arkader" eller s. k. "Lauben", hvarigenom skydd vinnes mot regnet för de promenerande.

\ iu den största galan ligga uti nästan alla hus, innanför doisa arkaiier. handeDbodar af alla Mae. I hvalfbaganm invid gatan förekomma satan. livai ut pa Sfa dagseftermifalagen allehanda folk, som e] kirau.it vandra utat landsbvgdem slagit sig ned att hein ta frisk luft. 1 tanlör ligga stura källardörrar, It vilka hilda ingången till för>åijiii;ig:dokalcT af anvpraks-lösare art. I midteu af gatan rinner en stark strömiänu med eller utan betäckning.

lieras gamla stad liar, likamm alla medeltidsstäder. \arit bebvgd urur synpunkten att here.ir in\.marne största möjliga skydd. För detta andamul har man uppotiiat- hade utrymme, frisk luft och ljus. Ma a kan ock lätt iöreMälla sig ati känslan af trygghet, vore man ot k derna-.i än s; innestängd. skulle i des^a oroliga tider ega st ur het\ ueDe iör It varje familj.

Mot stranden af A ar, som hihiar en naturlig ot It \ äldig löpgraf omkring* haltva staden, åro byggnaderna

uppförda i af-atser, uti ett sa brant läge, att ett luts at ena sàian, mot floden, kan naiva 5 vaningar, da det at momaria sidan har blott en. Här utskjuter utomdess den yttre sidan af huset, sa att de öfversta vairingarne hvila blott pu s trä: pel aie. Det är ofattligt att människor kunna vaga ho i d<">a uppdyhade boningar. Också är dier väl ondast den fattig,a :c liefolkningen. som eger ett sniant mod, da nöden du till tvingar. I öl ngt löpa titel Anm bräddar herrliga promenader, planterade ined ilöga poppeiträd.

Men Fem har oek sin nya stad. och (len har, limmom p;i sa munga andra orter, förlagt sig i närheten at bangarden. Här nedrifvas alltmer de gamla pittoreska rucklena, för att lemna rum at väldiga hm. byggda af solid s ui, fran de ypperliga sandstensbrott, som ligga i stadens närhet.

Af denna sten. som later sig både saga och hyfia, byggas husens väggar. Infattningarne till fönster och portgångar göras af svart skiffersten, som till en del liugges hvit oeb till en del poleras »vart, h var igenom hela byggnaden erhåller karakteron af soliditet och prydlighct. utan att ega den tyngd, som vidlåder mänga af de nya byggnaderna i Zürich, der man ock arbetar med ilen solida stuiem försmående teglet och murbruket. De mänga nya, offentliga och enskilta byggnader,

<•>

.som pä detta sätt blifvit i Bern up]»IVhda. vittna ej l»lott om kraft, utan oek om en enkel och ren loggnadsMil. I>it hör Edsförbundets radhus, innehållande salarne för do l)äda raden (ständerrädet och nationalrädet) samt ombetsrum för Edsförbundets departementer, en byggnad, som kostat staden Eern 2 millioner trs. (Staden skulle väl oek något betala for äran och förmanen att få blifva Edsförbundets residensstad). Dit hör en ny kyrka, uppförd i enkel götisk stil, Iran grunden till tornets spets af sagad sandsten.

Ilerns specialitet ligger i dess hjUnirtr. Björnen utgör stadens vapen; björnen är den stående bilden pa do>s fontäner och piedestaler af alla slag; björnen utgör ett hufuid-momenr i dess träskulptur, der dansande sittande, i ökande, spisande björnar gifva ämnen till humoristiska kompositioner. Slutligen häller staden, sedan århundraden tillbaka, en ofientlig björngrop, hvars lefvande björnar utgöra det folknöje, hvarvid man aldrig tröttnar. Dessa björnar omhuldas med den största uppmärksamhet, och då ett par björnungar hlifvit födda till verlden, såsom nyss varit fallet, väcker det lika mycket deltagande inom familjerna, som hade dessa sjeliva biifvit lyckligt förökade.

Denna björn-kult — som dock är af ganska oskjldig art

— härleder sig, enligt livad ett monument angifver, derifran att den ädle herren Berthold V af Zähringcn sköt en gäng

— det var en vacker dag år 1191 - en björn pä stranden af den ödsliga Aarfloden, som här krökte sig i en bugt, hvil-ken omfattade nära nog en halfö. Staden fick af denna lyckliga tilldragelse sin plats och sitt namn, och hertig Berthold har sedermera fatt sin bildstod upprest pa en vacker promenadplats, till lön för sin handling.

För den, som vill taga en närmare kännedom om Schweiz i dess helhet, är ett besök i Bern nödvändigt. Det är ock en glädje att nämna, det alla upplysningar här meddelas med den största beredvillighet. De äro ock jemförclscvis lätta att lemna, ty för alla grenar af förvaltningen finnas här uppgjorda och i tryck utgifna förordningar, reglementen och instruktioner, från regeringens departementer till de lägsta funktioner. Och vid allt synes man hafva gått tillväga på en gäng ratio-76

nellt och praktiskt, så att det hela bildar ett i alla detaljer väl genomtänkt och genomfördt system.

Det har erfordrats förståndige och praktiske män, för att utföra en sädan starkt grundad och väl utförd samhällsbyggnad. Det är ock sådane män, som utgått ur Schweiz' demokratiska vallagar. Man har här ej haft ”anseende till personen”, hvad hans yttre samhällsställning angår, utan blott till hans duglighet och kraft, visserligen ock med hänsyn till det politiska parti han tillhört. Derigenom att de högsta platserna äro ombytliga — om de ock, i verkligheten, blifvit ganska permanenta — så kunna innehafvarne ej betrakta dem såsom

lefvebröd, utan såsom hedersplatser eller fält förderas verksamhet till landets bästa. Häraf uppstå förhållanden, som ej ega något motstycke annat än i Nord-Amerikas förenta stater, och hvilka äro för oss nära nog ofattliga, ehuru erfarenheten lemnat de bästa vittnesbörd för deras riktighet. Hvad säger man t. ex. derom, att flera af de högsta militära posterna i Schweiz beklädas af män, som tillika äro köpmän, jurister, slagtare, m. m.? Så är öfverste Hofstätter, en man med stor militärisk auktoritet och som hos oss skulle vara brigadgeneral, till yrket köpman. Vid uppvisningen i går afton af ett kompani skarpskyttar, som genomgått sin första öfning, visiterades truppen af en major, som var till yrket jurist. Efter det han noga genomgått och besigtigat hvarje mans vapen, ränsel och uniform, höll han ett tal — dels på tyska, dels på fransyska — livari han gaf ett godt vitsord — dock utan alla fraser — åt truppens förvärfvade goda hållning samt tilläde några praktiska råd och förmaningar: att de unge männen mätte genom ett ordentligt och kamratlikt beteende gifva heder åt den bemska afdelningen (le détachement Bernois) samt väl vårda gevär och persedlar. Utan att pipan är alldeles blank och klar är studsaren föga värd; det finnes ingen vackrare syn än en landtvärnsman, som ännu eger sin väl vårdade uniform i behåll — det är hans heders-rock, som ständigt skall påminna honom om hans pligt att skydda fäderneslandet.

Den vänlige cicerone, som redogjorde för dessa förhållanden, omtalade tillika hurusom han samma dag haft besök8 KA.RPSK YTTE-REKRYTER.

77

af sin skräddare, en yngre, mycket duglig man. Denne hade berättat att han blifvit beordrad att förestå kommissariatet i Tessiu, för den händelse att en truppafdelning komme att dit afgå, och ”jag är viss på — tilläde vår sagesman — att han skall utföra detta uppdrag så att truppen ej kommer att sakna hvad den behöfver.” — ”Se der, denne kraftige, unge man, som står såsom ”Wachtmeister” pä högra flygeln. — Om ni efter en månad kommer till Interlaken, så skall han kanske på det artigaste servera eder vid bordet, då hans fader är en förmögen restauratör å det och det hotellet.”

Den ofvannämnda truppen väckte vår förvåning. Den hade, under visitationen, gjort på stället hvila och stod der-vid under de tio minuter, då vi på afstånd betraktade densamma, så fast och lugnt som trots en trupp af gamla soldater. Jag såg ej en fot röras, ehuru gevären upplyftades och framräcktes till besigtning samt hållningen i öfrigt var alls ej stel eller tvungen. Då den sedermera afmarscherade, skedde det med fasta och jemna steg, med raka linier och jemna afstånd; endast de sednaste lederna felade något i takten.

”Huru länge tror ni att dessa skarpskyttar öfvat sig?” — ”Det är väl, antager jag, tredje årets öfningskurs.” — ”Herr instruktör, var god och säg desse främmande herrar huru lång tid ni behöft att inöfva denna trupp.” — ”Det är i dag åttonde dagen.”

Sådant var svårt att tro, men är likväl faktiskt. Dervid bör dock bemärkas, att skarpskyttarne utgöra i viss mån en elittrupp, i hvilken ingen erhåller inträde, utan att hafva presterat en ganska hög grad af skjutfärdighet samt med skyldighet att tillhöra en skjutförening, hvari denna färdighet ytterligare utbildas. Tillika anmärktes att Bernaren är ser-deles lätt inöfvad till soldat. Men 8 dagar var likväl en otroligt kort tid.

”Jag har ock i några år — yttrade vår följeslagare — burit den kungliga militärtröjan; jag har nemligen i min ungdom — tack vare slägttraditioner sedan många generationer tillbaka — varit officer vid ett kungligt schweizergarde (i Neapel), och jag vet då, att om man från militärtjensten af-söndrar allt hvad som är rentaf ”Gamaschenwesen”, så är detI MlIWKIZ.

7*

återstående. det som krigstjeiistcn nrldtya? kräfver, intet som oj kan ganska lätt inläras och inöfvas.’* — På erinran att det dock lna.-to vara svart för officerare, som tillika ogde borgerliga yrken, att tillräckligt studera don militära vetmiska-pen, anmärkte denne f. d. oftieer, att han vore fullt öfverty-gad, det i Sehwoi/ arme iiumes ¡hnt, ej färre officerare, som med ifver m h intresse ögnade sig ät sitt. kall, än uti andra Limiers arméer, ty de, som liar söka avancement, göra det af \erklig böjelse, ej iör utkomsten. l>e bemedlade kunna göra detta för sitt nöjes skull och för utmärkePens skull; de obe-medlrde eg a i instruktörsphitserna ulven tillfälle till förtjenst.

Dessa åsigter, liv ill; a jag meddelar såsom ett omdöme af en ¿dd ro, upplyst och erfaren man, äro här de allmänna och radande.

Det är också med det största lugn. som Schv.eiz betraktar de politmka moln. berika mi skocka sig omkring den lilla republiken. Det är ingalunda den garant'rade neutraliteten, som inger detta hem, och man döljer ej for sig att kep-ar Napoleon, om det kommer till krig, torde liafva ett godt öga till vissa delar af vestra Schweiz; utan det är tülfôrsigteii ai att ega ett starkt försvarsväsen.

K s ig eller kongress — det är nu do stora alternative!-, som srå på dagordningen. I cn vak liafva a ka omdömen jag sport varit enige, absolut en i ge. det är i fråga om greive von ! »ismurek. Om menniskors fördömelse utgör en börda, sä har grefve von L>. mera-att bära än de desto dödlige. — Man antager dock — ty man tror sa goriia pä det. man önskar — att hans tid är kort. Den svage konung Wilhelm sägos djupt och bittert känna de olyckor han dragit öfver sitt land, kunnande nu ga hvarkon fram eller tillbaka. Det är en sak den gode konungen tror sig rätt gi undligt första, det är militärväsendet, ehuru hans vänner, bakom hans rygg, försäkra, att han förstår det ganska litet. Nu har han velat göra (Lama förmåga gällande pä ett lysande sä/tt, och sa liar han blifvit ett lätt redskap i händerna pä grefve v. Ik oeli denna clique, som drömmer om ”Preussens storhet”, utan att första hvari en natums rcrWtja storhet ligger. De preussiska junkrarne liafva alltid med sublimt förakt betraktat folkopinionen —bkLvM;i{-orf,kl\Nds sn

7d

nu fa de erfara att denna dock ;iv en faktor, som i fra.ua om krig måste tagas med i räkningmi. Do haAa an>ctf flerårig ganiisnnstj. nst nödvändig, f;u* ait 1 >ihi ittua manskapet don rätta militära andan, d. v. s. blind lydnad. Nu liar det inkallad: manskapet glömt busia Imdordi-r i don militära katekesen, vismde sig öppet ^iinstiäfv*gt

Lärdomen gitver sig sjelf för den som mil lära.

1‘örlat denna lilla ofrivilliga utgjutelse. som utm'r blott ett goi:';ud af det tal, som lnir iörninmies odi ^nii fullkomligt öfvereiisstämmer med mina egna känslor.

Pa en höjd utanför den förut omtalade ¡enihron — hvars ned ra afdehiing vi i ¿»är g.iiomvnndradc Ui.der det ett haumg passerade mitt öfver vara huPmiea - ligger en va< ker iv-staurationsbyggnud, kallad »'ckänrii. Fran dm höga teramm. nu beklädd och omgifvm af blommande kastanjer. kar n.,m en af dessa herrliga vyer, hvarpa Sch,vi/ är sa rikt. Djupt under vara |ötf<>r floden'Aar. med dess höga -triinder; lmure bort staden Iiern, -a en följd af grönskande kullar, Imkläbda med löfskog, nmlima h vil ka de h\ita husen framskymta. Denna förgrund videar dg alltmer och smälter samman till mörkgröna ängder. Och bortom dein höja sig ater snöbergen, bildande en Innu livit vadl öfver den giöna hotten. Monöf-ver donna vall höjer sig ytterligare en mera afiagsen, ännu ljusar'* kedja, hvars väldiga toppar försvinna hland molnen; det är Pernerä »herland, odi do höga spetsarno liera: Die

Jungfrau, Finsrer-Aarhorn, Sehreekhorn, Möam. m. ti . allt gamla bekanta fran var ungdoms dagar, da vi läste Palmbl. .¡s geografi. Småningom skinera sig molnen. Die. Jungfrau sf r nu hög, klar oeh majestätisk. D< n nedgående solen lyser pa topparne oeh man ser en skymt af denna berömda Alpmi-gluhen, som doek framträder i all sin glans först i Augusti oeh September.

I salonga n utförde härunder ett vackert kapell åtskilliga musiknumiuer, hvariidand var kända ”1 rosens dottA — Der kommo salunda hemlandstoner till denna naturaskadning. Vore svärmeriet tillätet pä äldre dagar och i var praktiska tid, sä hade det säkert infunnit sig, trots det motgift, som lag i de fula uppasserskorna, hvilka ej vunno pä att bära den ganska80

allmänna Berner-drägten. Denna drägts framstående kännetecken ligga deri att öfver ett långt, urringadt snörlif, utanpå klädningen, höjer sig till halsen en hvit bröstbetäckning (kallas den- ej Corsette V), på ömse sidor hvaraf mot axlarne sitta agrafler af silfver, som uppbära silfverkedjor, nedhängande till det väldiga lifvet. Och med denna lilla toalettaflar måste jag afsluta detta bref, då papperet nu är slut.

8.

Bern den 23 Maj 1866.

Alltjemt fortfar denna kalla, genomträngande nordostvind (schweizaren kallar den ”Bize” eller ”Bise”), som under de sednaste veckorna förvandlat det milda klimatet till vinterköld. Man börjar blifva rätt orolig för denna väderlek, fruktande framför allt för vinstockarne. Det vore så mycket sorgligare om dessa farhågor skulle gå i fullbordan och om den herrliga grödan skulle skadas, som landtbrukaren i Schweiz varit sedan någon tid tillbaka utsatt för ganska stora bekymmer. Sedan derförinnan en mycket god tidpunkt varit rådande, derunder jordegendomens priser stego betydligt i höjden, inträdde en vändning i förhållandena, med penningebrist och prisfall, som utgjort ämne för bittra klagomål. I tulldepartementets berättelse för 1865 säges härom bland annat följande:

”Året 1865 var för en stor del af Schweiz’s landtbrukare ett sorgligt pröfningens år. Efter flera gynnsamma år, hvilka bragt landtmannen ansenlig vinst samt här och der skämt bort honom, inträdde det sednaste året, med missväxt på foder och klen skörd i allmänhet, omständigheter, hvilka gjorde det svårt för dem, som ej hade sin jord skuldfri, att betala sina räntor.

Många, och just af de flitigare landtbrukarne, hade an-vändt de sista årens vinst till utvidgande af deras egendomar, och derigenom köpt mer jord än som var egentligen nödvän-

digt, i hopp om fortfarande god afkastning. Dervid ville ingen vara sämre än den andra, och så uppstod en konkurrens uti inköp af landtegendomar, hvarigenom dessas priser uppdrefvos till en hittills okänd, produktionsvärdet öfversti-gande höjd. Köparne kastade sig derigenom ofta i betydliga skulder, och då den svagare skörden under 1865 ej räckte till att betala räntorna och göra de kontraherade afbetalnin-garne, så blefvo lån nödvändiga. Den till följd af handelskrisen uppkomna penningbristen blef derigenom ännu svårare, och vid egendomarnes öfverdrifna taxeringar ville man ej längre lemna penningar mot inteckningar. Egendomspriserna gingo derföre tillbaka, och den egare, som såg sig tvungen att sälja, led stor förlust. — Måtte denna bittra erfarenhet lära landtmannen att akta sig för öfverdåd (”Ausschrei-tungen”)1”

Berättelsen anför härefter hurusom dessa trångmål dock varit helsosamma. Hushållningssällskapernas verksamhet har deraf blifvit sporrad, och de hafva lifligt bemödat sig om att i tal och skrift bibringa landtmannen nyttiga upplysningar. — Expositioner af landtbruksalster och redskap, med prof-plöjningar, hafva varit föranstaltade, nya bymejerier, eller rättare: ostberedningsföreningar, hafva uppstått, o. s. v.

Och denna landtbrukets tryckta ställning, till följd af brist på kapital, tyckes vara regeln öfver hela Europa, varande alltså ej beroende af ett liberalt tullsystem eller felaktiga bankinrättningar, såsom en del vise män i Sverge påstå.

Emellertid sträfvar man äfven i Schweiz att erhålla en eller flera särskilta banker för jordbruket. Ett förslag till en sådan bank har blifvit uppgjordt af nationalrådet v. Graf-fenried, och hvilket i dag blifvit tillgängligt i bokhandeln. Det åtföljes af en brochyr utaf general Ochsenbein, kallad vdie bernisch-agricole Geld- und Creditfrage”. Jag är mycket intresserad af att få taga del af dessa brochyrer, hvilka lära i någon mån bekämpa hvarandra. Båda äro i tryck utgifna af det Ekonomiska Sällskapet i Bern, som framkallat dem, genom några i ämnet uppställda frågor.

Man kan på 1£ timma med jernvägen resa från Bern till den lilla staden Thun. Under hela vägen, som går genom en rätt fruktbar trakt, liknande Sverge i t. ex. Nerike, har man i norr Oberlandets glänsande snöberg. Framkommen till Thun tycker man sig vara alldeles vid deras fot, ehuru ännu återstår ett godt stycke väg dit.

Den lilla staden ligger vid Aars utlopp ur den vackra Thunersjön. Rundtomkring uppstiga präktiga höjder med herrliga vyer. Staden är gammal nog, och dess hufvudgata är rätt karakteristisk, i det på ömse sidor om gatan höja sig afsatser, omkring 4 alnar från gatan, hvarpå man går likasom på en hög trottoar. En och annan tillstymmelse till arkader förekommer. I den nya staden, invid jeruvägsstationen, uppstå vackra hus, allt af solid sten, af hvilka särskildt framstår en lång och stor byggnad med vacker arkitektur — det är Edsförbundets stora militärkasern. Thun är nemligen, såsom bekant, sätet för Schweiz’ egentliga högre militärbildning, såväl theoretisk som praktisk.

På det syperba exercisfältet, hvarpå flera tusen man kunde rymligt manövrera, egde öfning rum med en brigad (3 batterier om fyra 24-pundiga kanoner) artilleri. Den fortgick i flera timmar, och de, som äfven gjort militärväsendet till ämne för sina forskningar, kunde naturligtvis ej undgå att med synnerlig uppmärksamhet följa dessa rörelser. Man syntes ej vilja forcera hästarne till häftigt språng, så att manövrerna gingo ej synnerligen fort, men med stor precision. Ingen enda oordning förekom, linierna höllos raka och afstån-den jemna. Placeringen i position gick ganska ledigt.

Det var alltså ej att undra öfver det Schweiz’ artilleri är berömdt både för sin materiel och sin exercis. Och dock var det både milis-officerare och manskap som här fungerade!

Den gästfrihet, som en ung schweizisk officer åtnjutit i Sverge, återföll i Thun uti rikt mått på de resande sven-skarne. Yid officerarnes bord talades mycket i militära ämnen, och der fanns ej mer än en mening derom, att den schweiziska milis-arméen uppfyller sitt ändamål. Man tyckes dock känna behofvet af fast anställde stabsofficerare. Hos hvar och en, som kände till Sverge, — och de hafva varitOMDÖME OM BGHWEIZ’8 MILIS-ABMi.

ganska många — ljuder det oupphörligt: ”för intet land skulle milis-systemet bättre passa än för Sverge”. — Jag blir ock dagligen alltmer öfvertygad och förvissad derom.

Stående på resande fot till Lausanne, afslutar jag mitt bref med att hänvisa till en officiell rapport, som blifvit afgif-ven af den engelske geni-öfversten Simmonds, rörande Schweiz’ armé, af hvilken jag i största hast gjort ett utdrag, som här bifogas.

Utdrag ar Colonel J. L. A. 8immonds's rapport, den 21 Oktober 1863*).

---------”Under loppet af dessa manövrer voro några

af trupperna inqvarterade i byarne, andra tältade under de tentes (Fabri (skyddstält), som de buro på ryggen, såsom i den franska arméen, och andra bivuakerade under öppen himmel. Alla och en hvar ändrade dagligen sina positioner, utan att veta om morgonen hvarest de skulle vara om natten. Männen buro sin packning, och de som hade skyddstält buro dessa, samt marscherade i medeltal ej mindre än 15 till 18 miles (2J å 3 sv. mil) om dagen, innefattande en simulacre, med alla dess dröjsmål och rörelser, hvilka vanligen varade 3 timmar dagligen, understundom mer, och vid ett tillfälle en nattlig marsch om 6 å 7 miles. De hade alltså sin packning på ryggen och sina vapen i hand 9 å 10 timmar dagligen, och till min stora öfverraskning fann jag, vid slutet af manövrerna, som räckte öfver 6 hela dagar, att der icke var en half procent sjuke eller frånvarande, och hälften af dessa var borta af tillfälliga anledningar.

Det är sannt att vädret var vackert, dock om dagen något hett och om natten tunga dimmor; men en sådan härdig-

*) Öfverate Simmonds deltog i den stora militäröfning med omkring 10,000 man, som egde rum i Schweiz den 14—18 September 1863, en af dessa öfningar som nästan ärligen här förekomma och till hvilka trupperna tams inkallas.

Hans rapport afhandlar först organisationen af den schweiziska arméen, jemte en kort redogörelse för dess vapen.

Hans omdöme om schweiziska arméen, som framgär af dea erfarenhet han om densamma vunnit, afslutar

het inger en hög tanke om den fysiska kraften hos Edsförbundets Auszug, särdeles när man betänker att dessa män haft endast få dagars förberedande öfningar, efter det de kallades från deras sysselsättningar i det borgerliga lifvet.

Trupperna, som äro i sin första ungdomskraft, i åldern mellan 21 och 33 år, samt i allmänhet intelligente, förkofrade sig ganska mycket till hållning och utförande af manövrerna under den tid de voro tillsammans, och det var den esprit de corps bland dem, ja ifver att lära och utveckla sig, att de utan tvifvel skulle bilda ganska goda trupper, om de samlades och öfvades under några få månader.

De äro nu väl instruerade i alla enkla rörelser, såsom marscher i kolonn, att utsträcka och minska sin front, att deployera och framgå i linie, att betäcka front och flanker med jägarekedjor samt att bilda fyrkant.

I de mindre detaljerna af paradmanövrer saknades exak-tityd, som gör att de ej kunna i det hänseende jemföras med någon af fastlandets arméer; men genom soldaternas intelligens utfördes de ofvannämnda rörelserna väl, och utan buller eller oro.

Infanteriet är bildadt på två leder, likasom den engelska arméen.

Artilleriet är väl beridet (horsed) med utvalda landt-manna-hästar, hvilka äro starka, i det de blifvit vanda vid tungt arbete, och synas väl beräknade för deras tjenst såsom kanon-hästar vid fältartilleriet, ehuru de ej äro så väl skötta (groomed) och derföre ej se så bra ut, som artillerihästarne i de stående arméerna.

Hästarne gifva emellertid, att döma af deras utseende, all anledning antaga, att de skola duga att göra ett verkligt krigs arbete.

Manskapet sköter väl sina kanoner och bringar dem i action med någorlunda god (tolerable) hastighet.

Dragonerna rida sina egna hästar. De tillhöra derfor en högre samhällsklass och förstå vårda samt föra sina hästar, hvilka äro i allmänhet vackra, men långsamma. Det är emellertid ett vapen, som ej mycket påkallas i ett så kuperadt land som Schweiz, der dess hufvudsakliga förrättningar skulle

blifva att utgöra förposter och patruller samt verkställa rekognosceringar. För denna tjenst torde den schweiziska dragonen vara tillräcklig, men till följd af dess svaga instruktion och bristande snabbhet kan detta vapen ej bli af synnerligt gagn mot kavalleri.

Guiderna synas dock utgöra en ganska Öfverlägsen trupp. De rida lättare hästar och äro utvalda för deras högre förstånd. De måste förstå två språk och kunna utföra enkla ritningar öfver vägar, åtföljda af statistiska rapporter. Deras förnämsta förrättningar äro såsom ordonnanser och guider till brigadstaberna, m. m., och de bilda i ett land som Schweiz en högst värderik och verksam kår.

Jag är ledsen att ej hafva egt tillfälle att se några schweiziska ponton-kompanier, hvilka, efter hvad jag hört, skola vara ganska goda. Från det sätt, hvarpå sappörerna verkade, är jag benägen att bilda mig ett ganska fördelaktigt omdöme om dem.

Då hvarje man i Schweiz är skyldig att efter sitt 20:de år göra militärtjenst, så erbjuder sig deri ett godt tillfälle att utvälja yrkesmän för den lilla sappörkåren. Denna består sålunda af allenast yrkesarbetare af en högre ordning, och då de för sitt uppehälle äro beroende af sina yrken, från hvilka de hvarje år undandraga en blott kort tid till militärtjenst, så äro de stadgade och intelligenta män, som fullkomligt förstå att begagna sina verktyg. De synas förrätta sitt arbete med nöje och hafva en stark esprit de corps. Ehuru de naturligtvis ej äro så drillade, som i en regulier armé, så utgöra de en kår, hvilken, såsom sappörer, skulle göra heder åt hvarje armé. Efter manövrerna såg jag vid Bundsskolan i Thun några arbeten utförda, som tillhöra deras instruktion; fältverken af

trä, såsom blockhus, bryggor, m. m. voro särdeles nätta och starka, och jag iakttog att man egnade en serskild uppmärksamhet åt deras instruktion, beträdande provisoriska hus och köksplatser.

Till de förnämsta föremålen för dessa öfningsläger hörer de högre officerarnes instruktion och öfhing. Ändamålet synes blifva fullt uppnådt. Icke allenast de officerare, som äro der-86

till kommenderade, deltaga i dessa läger, utan ock ett stort antal andra, som ej äro af tjenstpligt ålagda att vara närvarande. — Det största nit utvecklas af officerarne och de spara ingen möda att fullgöra sina åligganden; hvarje dags manövrer diskuteras fritt af alla, till stor nytta för saken. Härtill kommer att man af alla stabs- och kommenderande officerare fordrar, det de skola afgifva dagliga rapporter öfver rörelserna, jeffite sina anmärkningar, hvilka, sedan de blifvit öfversedda af den högste befälhafvaren, slutligen öfverlemnas till krigsdepartementet.

Dessa manövrer tjena ock att bringa alla de olika afdel-ningarne i verksamhet. Ett centralmagasin var uppfördt genom ett artilleridetachements försorg, hvarifrån trupperna i de särskilta kantonnementerna blefvo hvarje afton försedda med sin ammunition, för att ersätta hvad som åtgått under dagen. — Kommissariatets förråder voro väl organiserade, så att det ej var någon svårighet att förse alla bivuaker och kantonnementer med deras kost och foder.

Ett präktigt centralhospital var provisoriskt inrättadt i en stor, väl ventilerad byggnad.

I det hela: ehuru den schweiziska arméen endast kan betraktas såsom en väl organiserad milis och derför ej kan jemföras i rörelsernas precision med Europas reguliera arméer, så bildar den dock en ganska vacker kår, under intelligenta och nitiska officerare, med förmåga att uthärda ett krigs mödor samt ett mått af instruktion, som gifver denna armé ett stort värde såsom försvarskraft och som, efter ganska få månaders fortsatt tjenst, skulle utveckla densamma, till en effektiv kår för all slags krigstjenst.

Jag kan ej sluta mina iakttagelser öfver den schweiziska arméen utan att anmärka soldaternas utmärkta stadga ocli deras frihet från förbrytelser. Det sätt hvarpå de manövrerade genom fruktträdgårdar, fulla af mogen frukt, och den obetydliga skada som gjordes, förtjenar den| högsta aktning.

I en republik, hvars konstitution i en af dess första artiklar innehåller att der ”finnas inga underdånighets-förhål-landen, inga företräden i fråga om vare sig ort, börd, familj eller personer” — borde man vänta att brott mot disciplinenLA. US AN NES BELÄGENHET.

skulle ofta förekomma. Men ehuruväl der rådde mycken förtrolighet mellan de olika graderna, då i somliga fall soldaten var af en lika eller högre samhällsställning än officern, så kunde ingen brist på respekt förmärkas.

Den militära andan var nog att bereda respekt åt den medborgare, som bar den högre gradens tecken.”---------------

9.

Lausanne den 27 Maj 1866.

På sluttningen af norra stranden af Genéver-sjön, mellan vingårdar och yppiga löfdungar, ligger den intagande, vänliga staden Lausanne. På vägen dit från Bern möta inga större märkvärdigheter, särdeles då regnig luft begränsar utsigten. Bantåget genomgår tvenne långa tunnelar, och när man utkommit ur den sista, öppnar sig på en gång för ögat utsigten öfver Genéver-sjöns klara vattenspegel. Den sista mörka tunneln utgör likasom ingångsporten till Elysium.

Bantåget framgår ungefär på midten af den höga stranden. Så ilar det ständigt fram öfver broar, som utjemna de från höjden nedskurna dalgångarne; man ser djupen under sina fötter; närmast i förgrunden vingårdar, ständigt vingårdar, sluttande mot söder, längre ned de små byarne och så den stora blåa insjön. På andra stranden en kedja

af höjder, å hvars toppar ännu hvila strimmor af snö och bland hvilka, vid mycket klart väder, Montblancs is-spets kan sköiyas.

Lausannes läge har, likasom så mänga schweiziska städers, blifvit bestämdt af någon vacker dalgång. Så uppstiga husen öfver hvarandra, och väldiga murar bilda terrasserna. En mycket stor och syperbt konstruerad bro (poet grand) öfvergår den djupaste dalgången och besparar vandraren besväret att göra en mödosam fård ned och upp. Icke förthy äro många af gatorna ganska branta, hvadan ock lastvagnarne äro i allmänhet försedda med en enkel bromsningsapparat. På en enstaka höjd öfver staden ligger la Cité, den gamla88

befästade staden, med en herrlig götisk kathedral, rådhuset, akademien, fästningstom med dess vanliga portai*, m. m. Den nya vackra staden, med stora, välbyggda hus, alléer och trädgårdar, ligger såsom vanligt i periferien.

Det är tvenne hufvudsakliga omständigheter, som draga till Lausanne så mänga ”pensionärer” från andra länder, d. ä. den rena, ljuiliga luften och de många goda läroanstalterna, hvilka ega sitt särskilta värde deri, att här talas en mycket vacker fransyska. När i Bern de båda tungomålen — tyska och fransyska — talades ömsevis, så är i Lausanne det sed-nare språket till den grad förherrskande, att jag här i bodar-ne eller på gatorna ej hört ett tyskt ord.

Lausanne bär äfven i andra hänseenden en fransysk prägel, oaktadt dess patriotiska invånare lifligt protestera mot hvarje misstanke att vara fransmän, likasom man i de östliga kantonerna protesterar mot att tagas för tyskar. "Vi åro schweizare, och det namnet vilja vi häfda”. Huru man gör i de italienska kantonerna känner jag ej, men antager att förhållandet är enahanda.

Språket kan dock ej vara något isoleradt. Det utgör fastmer blott uttrycket af ett inre väsen, som kan bedömas endast genom samfäldheten af alla sina yttringar. Oaktadt jag, af lätt förklarliga skäl, ej kunnat djupt intränga i saken, förefaller det mig dock att språket här ej är det enda uttrycket af fransysk anda. Härtill kommer derjemte ett visst behag i väsen, och en förbindlighet, som förmår i detta språk göra sig så väl gällande, samt vidare en praktisk organisa-tionsanda, kärlek till förständsöfvande studier och aktning för arbete. Härtill torde ock komma vissa lyten, tillhörande det fransyska väsendet, men den lilla aflägsna schweizerstaden har helt visst kunnat, åtminstone ännu, hålla sig fri fråu många af dessa lyten, hvilka torde mindre än man i allmänhet föreställer sig tillhöra den fransyska karakteren, än lifvet i Paris. Det bör tillika erinras att det fransyska Schweiz är i långt öfvervägande grad ett protestantiskt land.

Det är en yttring af den sannt protestantiska andan här-städes, som är förtjent af synnerlig uppmärksamhet, nemligen den ”fria kyrkan”, l’Eglise libre, som grundades för ett tjugu-DEN FRIA KYRKA N.

tal af år sedan och som sedan dess gått en ganska vacker utveckling till mötes. Fullkomligt evangelisk till sin bekännelse, skiljer sig denna kyrka från den allmänna kyrkan genom den hufvudgrundsatsen, som är ovedersägligen sann, att kyrkan eller församlingen ej omfattar ett visst område af land eller jord, med de innevånare som der bo, utan ett antal rnennisJcor, af samma tro. Det är den fria kyrkans förtjenst och skall blitva dess framtid, att den skarpt betonar denna grundsats och deri icke medgifver någon dagtingan. Den räknar nu mellan 4 och 5000 medlemmar i skilda delar af kantonen, fördelade på flera församlingar, hvilka hafva sin årliga synod i närheten af Lausanne. Synoden, som består till $ af lekmän, utser den gemensamma kyrkostyrelsen, hvil-ken vakar öfver det hela, och hvilken tillika aflönar de särskilta presterna. Ty man har bibehållit prestadömet, dock blott såsom lärarekall, och för danande af dessa lärare har man upprättat en teologisk läroanstalt, hvari nu undervisas män från äfven andra länder än Schweiz, särdeles från Frankrike, Spanien och Italien. Den genomgångna teologiska kursen berättigar likväl ej en man att blifva prest. Han blir det först, sedan han blifvit kallad till lärare inom en församling och sedan han inför synodal-styrelsen undergått en moralisk pröfning rörande sin bekännelse och sin uppriktiga af-sigt att blifva en trogen Herrans tjenare. Har han genomgått dessa prof, mottager han af synoden invigningen, men bär dock aldrig några yttre kännetecken, vare sig i klädedrägt

eller på annat vis, uppå sitt kall.

Ett annat vackert moment hos den lilla kyrkan ligger deri, att den i ordets hela mening lefver för dagen. Dess betydliga utgifter bestridas helt och hållet genom frivilliga gåfvor, och man hyser den lasta förtröstan att dessa ej skola tryta så länge kyrkan bibehåller sitt varma lif. Har detta upphört, så må ock, säger man frimodigt, institutionen falla.

Det är i full konseqvens härmed, som man ej tillåter kyrkan att besitta någon egendom. Många församlingar, säger man, hafva börjat fattiga såsom vi, och den tiden var deras andliga blomstringstid; men de förvärfvade sig jordiska egodelar, och då blef det snart blott döda former. När alltså90

till församlingen höra byggnader för den theologiska fakuT-teten, för skolor m. m., så tillhöra de anonyma aktiebolag, hvilkas aktieegare äro medlemmar af kyrkan och hvilka sålunda ställa byggnaderna till kyrkans förfogande, men kyrkan såson sådan eger sjelf intet.

”Men huru kan man åvägabringa dessa stora summor? Der måste då finnas mycket rika medlemmar, som lemna betydliga bidrag?”

Visserligen finnas sådana, men det är dock ej dessa bidrag, som gifva de stora summorna — dessa framkomma genom de små kollekterna, från arbetaren, som ger sina 10 centimer i veckan, från tjenstemannen, som försakar sina cigarrer eller sitt kaffe, för att i dess ställe lemna besparingar till kyrkan.

En af den fria kyrkans förste talare har i dag hållit en söndagsskola eller katechism, uti en af församlingens lärosalar. Der voro ett och annat hundratal af barn samlade — de komma hit alldeles frivilligt. Hr Bridet, så hette talaren, öppnade, efter det en psalm blifvit sjungen, bibeln, och en af gossame uppläste ett par verser ur Apostlagerningarne. Man var vid det kapitel, som omtalar Pauli vistelse i Grekland.

Öfver talarestolen hängde en karta. Talaren utpekade Athen och Korinth, redogjorde för båda städernas mest karakteristiska förhållanden och gaf barnen sedermera frågor, för att utröna om de bevarat det sagda i minnet. Särskildt talade han om att Paulus lefde i Korinth af sina händers arbete, arbetande hos en tältmakare, likasom Kristus var vagnmakare (till stöd för den sednare åsigten upplästes ett språk, der den reformerta bibeln har en annan öfversättning än den lutherska). Här hade han tillfälle att utlägga arbetets heder samt att framhålla hurusom det var alltför väl förenligt med ett kristligt lärarekall att förvärfva sitt uppehälle med sina händers verk. Han visade ock att Paulus, vid ett annat tillfälle, emottagit underBtöd af församlingarne, för att kunna mera odeladt egna sig åt sitt andliga värf.

Hela denna framställning var praktisk och konkret, så att Paulus framträdde i rent mensklig gestalt. — Till mst ställde hr Bridet till barnen en samvetsfråga, som han dockLAUSANNE« MUSBJBB.

ej ville att de skulle högt besvara: han frågade om de uppfyllt hans begäran att bedja för de olyckliga missionärer och deras familjer, hvilka nyligen blifvit tillfångatagna af Basutos i Sydafrika. Hade de hittills glömt detta, så bad han dem nu ej glömma det under den kommande veckan.

Framställningen var ett enkelt, lärorikt samtal, af mycken innerlighet, men dock af öfvervägande praktisk, sedlig karakter. Den kunde ej annat än göra intryck äfven på äldre åhörare.

Lausanne har flera museer af stort värde. De zoologiska, geologiska och andra naturhistoriska samlingar, som tillhöra akademien, äro både rika och väl ordnade. Den ethno-grafiska samlingen är ej så rik, men erbjuder dock många föremål af rätt stort intresse, hvaribland må nämnas tvenne mumier, upptagna ur en egyptisk graf. — De rika och intressanta arkäologiska samlingarne hafva för sin utveckling och anordning att tacka den äfven hos oss kände arkäologen professor Fr. Troyon, som på samma gång är en af pel&rne i den fria kyrkan. — Af sednare ursprung är en rätt vacker tafvelsamling samt. industri-museum, som väl vore förtjent af en närmare beskrifning.

Här äro ypperliga materialer till den ännu oskrifha industriens historia, som skulle ega ett högt värde både för allmän bildning och för yrkesbildningen. Så ser man t. ex. här boktryckarekonstens gradvisa utveckling från de första försöken på detta område till innevarande tid. På samma sätt ser man porcellänets tillverkning, glas-tillverkningen, med profver från skilda tider och olika folk. Vidare skådar man mynt-präglingen, lithografien, väfnadskon-sten, färgeriet, träsnideriet, metallernas utveckling från deras mineralier, m. m. Vid hvarje föremål äro fastade uppgifter å namn, årtal, o. s. v., så att man kan väl undvara katalogen. Detta museum, som tillkommit genom enskilta gåfvor, innehåller många högst dyrbara saker i gamla bronzer, vaser, pergamenter och papyrusblad m. m. Det är kostnadsfritt öppet för allmänheten vissa dagar i veckan, deribland på Söndagen efter kl. 11 f. m.

Lausanne, likasom så många schweiziska orter, har en mängd s. k. pensioner, der resande taga in och vistas en

längre eller kortare tid. En sådan pension hålles af en svensk dam, som bland andra gäster haft under ett par år till pensionär den bekante franske politikern Flocon, hvilken icke längesedan här aflidit, ett föremål för vår goda lands-maninnas omsorger. Här infunno sig, vid hennes bord, under Flocons sjukdom, många af Frankrikes utmärktaste man, och den gamle Flocon, som aldrig böjt sitt hufvud för vare sig ”monsieur Napoleon” eller ”madame Eugénie”, åtföljdes till sitt sista hvilorum af en procession utaf ett par tusen personer.

En annan sådan pension, hvaii jag har den glädjen att vistas, har länge varit känd af svenskar, så att der ofta varit samlad en liten svensk koloni. Man lefver här helt och hållet en famille. En vördnadsvärd husfader, en bildad, vänlig och omsorgsfull husmoder samt älskvärda och talangfulla döttrar bereda här åt de från skilda orter sammanträffande fremlin-game den angenämaste tillvaro. Att det vid det stora middagsbordet råder en viss språkförbistring, då här talas franska, engelska, tyska och svenska, gör ingenting, der det finnes förmedlande länkar mellan alla. Och när aftonen kommer inträder musiken såsom det universalspråk, som alla förstå, om ock i högre eller mindre grad.

I morgon skola besök göras i några af Lausannes skolor, till hvilkas goda egenskaper hör, att qvinnobildningen här vunnit ett större afseende än å de flesta andra orter.

10.

Lausanne den 29 Maj 1866.

Den stora och svåra frågan: mildrande och afhjelpande af fattigdomen — eger för det land och den ort den största betydelsen, hvarest man ifrigast arbetar på samhällets förbättring. Ringa utgifter för fattigvård och få anstalter på välgörenhetens område vittna alltså icke alltid att på denna ort finnes ringa fattigdom, utan förhållandet kan äfven vittna derom, att man med större likgiltighet betraktar det onda.

Att med ökad allmän välmåga, hvilken endast kan uppstå genom samverkan af idoghet och sparsamhet, äfven fattigdomen minskas, ligger i sakens natur. Ty den är — man säge derom hvad man vill — i väsentlig mån beroende af arbetsförtjensten och lefhadskostnaden för den stora arbetsklassen.

Oaktadt Schweiz’ goda industriella utveckling på sednare år, under hvilka man haft fred och ej blifvit utsugen af en stående armé — synes här dock, å vissa orter, råda ej så liten fattigdom. Till densammas afhjelpande verka dock många och goda krafter, och man talar i allmänhet om de fattige med mera medlidande än mångenstädes hos oss, d. v. s. utan att alltid antaga, det nöden uppstått genom laster eller andra förseelser.

Bland åtgärder, som här blifvit vidtagna till fattigdomens dels afhjelpande, dels förekommande, vill jag omtala några, som kommit till min kännedom genom välvilliga personliga meddelanden.

Vid sidan af den offentliga fattigvården (hvars utgifter gå till omkring 60,000 frcs årligen) står, sedan flera år tillbaka, ett ”Sällskap för undertryckande af tiggeriets missbruk”, hvilket erbjuder åtskilliga likheter med

Göteborgs ’Tillsy-ningsförening”. Då tiggeriet i husen måste gifva anledning till många missbruk, beslöt man upprätta en centralbyrå, dit hvarje tiggare hänvisas, då han erhåller ett tryckt kort från någon af sällskapets medlemmar. Hvarje fattig, som sålunda införes å byråns lista, erhåller sin direktör eller direktris, som tager den fattige under sin särskilta uppsigt och vård, lemnande hjelpen dock ej af egna medel, utan efter anmälan hos sällskapets kommitté och ur dess kassa. Gåfvorna utdelas sedermera i hemmen, genom direktören, som sålunda blif-ver den fattiges stöd, utöfvande på samma gång ett moraliskt inflytande. — Sällskapet har på sednare åren ej behöft använda mycket penningar, endast ett par tusen francs om året, men det har verkat derhän att de många tiggare, som till-förene funnits i Lausanne, nu försvunnit.

Den vördnadsvärde ordföranden för detta sällskap, prof. Lochman, berättade ett rörande fall inom sällskapets verk-94

samhet. Det var en gammal handtverkare, som råkat i nöd. Man skickade till honom en välvillig man, som dock ej varit någon vän af denna särskilta fattigvård. Han gick likväl till den gamle, lyssnade till hans tal om sina bekymmer och lef-nadsöden samt frågade honom, efter slutadt samtal, hvad han önskade. ”Ingenting — alls ingenting” — svarade den gamle. Förklaringen blef: ”Jag är så lycklig att första gången i min lefnad hafva fått utgjuta mina bekymmer för en deltagande man af Eder klass”. Men den fattige mannen blef ej blott hjelpt; han erhöll i den rike en vän, och han sträfvade sedermera ännu ett och annat år för sitt uppehälle, intill dess döden slutade hans mödosamma lefnadsbana.

Bland anstalter till fattigdomens förekommande må nämnas stadens bad- och tvätthus, en byggnad uppförd till en kostnad af 75,000 frcs af en nu afUden medborgare och skänkt af honom till kommunen, eller ock till något sällskap. I denna anstalt serveras på en gång varma bad för 11 personer, hvarje bad till ett pris af 30 centimer (ungefär 25 öre). I tvätthuset finnas 35 platser, hvilka hvar och en betalas med 16 centimer i timman. För strykning betalas 10 centimer i timman och för torkning 8. Tvätthuset var, vid mitt besök i går f. m., öfverfyldt af äldre och yngre qvinnor, ehuru det i början varit rätt litet besökt.

Anstaltens inkomster betäcka dess utgifter, lemnande ett litet öfverskott till en reservfond för reparationer och sämre konjunkturer. Vattnet inledes från stadens vattenledning, hvilken hitför vatten från källor belägna ungefär en svensk mil från Lausanne.

I Zürich lästes öfver flera handelsbodar af olika slag, såsom för mjöl, specerier, m. m., ordet: ”Konsumverein”. Jag hade dock ej tillfälle att derom taga närmare kännedom. Då jag här läste öfver en port orden: ”Societé de consommation” (konsumtions-förening), kunde jag ej afhålla mig att gå ditin, och möttes nu såsom alltid och öfverallt af den största välvilja å föreståndarens sida.

Det var en stor slagtarebod — en lång hväl/d källare — inom en inhägnad satt föreståndaren framför sin bok; straxt bredvid var slagtarebordet, med sina vågar och hqggyxor. DerKONSUM TIONBFÖBEN ING.

kom den ena efter den andra med sin korg. Köttet delades, vägdes, inlades tyst och skyndsamt, hvarefter betalningen lemnades till föreståndaren, som införde beloppet i sin räkenskap. — Straxt bredvid var en bagarebod, som förestods af ett äldre fruntimmer, dock utan bokföring. Af henne såldes tillika poletter till 10 cent. (7 k öre) för en matportion, som erhölls i det midt emot belägna köket, att afhemta eller förtära på stället.

Anstalten har alltså en slagtarebod, till hvars förseende man uppköper lefvande kreatur, som slagtas på det allmänna slagteriet; en bagarbod, som förses från eget bageri, samt ett kök. Allting betalas kontant.

Sällskapet är grundadt på aktier om 5 francs; dess räkenskaper för 1865 företedde föjjande hufvudsummor:

Slagtarboden:

Utgifter Behållning 9,892. 140,948. Bageriet: Utgifter 24,094. Behållning 624. 24,718. Köket: Utgifter 14,172.

Förlust 206. 13,866. Då utomdess blifvit beräknade åtskilliga inkomster af hyror, m. m. samt utgifter för aflöningar, m. m. , framgick

det resultat, att sällskapets vinst under året utgjort 6,718 frcs.

Men den största vinsten har legat deri, att en god del af den arbetande klassen härigenom blifvit skyddad mot oskäliga priser å kött och bröd, samt fått båda dessa artiklar af utmärkt beskaffenhet. — I Zürich hörde jag en gammal fru i en handelsbod klaga deröfver att konsumtionsföreningar-ne så nedtryckt priserna, att man nu ingenting förtjenade.

Besök i några skolor hafva ej gifvit mig en hög tanke om Lausannes skolväsen, åtminstone hvad de yttre anordnin-garae beträffar. Många skolor hållas nemligen i urgamla, tunga byggnader, der skolsalame sakna den rymlighet och det ljus, som lifva sinnet, under det salar af motsatt beskaf-I SCHWEIZ.

fenhet verka nedtryckande. Barnen och ungdomen synas dock vara öfverallt ganska glada.

Deremot synes hela undervisningsväsendet vara ordnadt efter ett ganska rationellt och praktiskt system. Särskilt för-tjenar det uppmärksammas, att man här, på ett ganska enkelt sätt, undgått den förhatliga tvisten rörande de klassiska språken. Undervisningen delar sig nemligen i tvenne oberoende skollinier, af hvilka den ena har sin spets i de akademiers fakulteter, som fordra de klassiska språken, nemligen theologi och juridik, (någon medicinsk fakultet finnes här ej), och den andra dels i den tekniska högskolan (polyteknikum), dels i den akademiska fakulteten för la Science, omfattande naturhistoria, m. m. Så kan man äfven fritt bedrifva en god del akademiska studier utan klassiska språk. — I allmänhet är schweizaren rädd för allt tvång, äfven på detta område. Det vore af intresse att få en gång närmare redogöra för det schweiziska undervisningsväsendet, hvartill jag eger rikliga materialer.

Jag bör ej dölja, att jag här hört den första rösten mot milis-systemet, och detta från en ganska framstående militär, som tillika drifver borgerlig sysselsättning, hvilken han tydligen betraktar såsom en börda. Han anmärkte likväl att såsom defensiv kraft — om det gäller att, med patriotisk hänförelse, försvara sitt land, vore systemet godt. ”Men Ni skall aldrig kunna föra en sådan armé utom landet. Detta är endast möjligt med en stående armé, efter fransyskt eller österrikiskt mönster, der soldaten har all sin tillgifvenhet, ja hela sin tillvaro fästad vid regementet allena. Då går man till China eller Mexico, hvart kriget kallar.”

Då man redogjorde för den svenska indelta arméens organisation, och då frågan: huruvida befäl och manskap hade familjer, besvarades med ja, utropade mannen: ”Men det är ju då en milis-armé Ni redan ega!”— Att offra millioner för en liten sådan milis-armé ansåg vår öfverste — i Sverge skulle han vara brigadgeneral — ganska besynnerligt, och tilläde: ”hvarför ej då utbilda ett ordentligt milisväsen? Detta måste ju vara, i ett land med Sverges utsträckning, en absolut nödvändighet.” — Han gillade helt och hållet åsigten att detKANTONEN WAÀDT8 BEPBRS ENTANT FÖBSAMLING.

97

högre befälet skulle vara så aflönadt, att det kunde odelad egna sig åt sitt yrke, och ansåg det tillika vara fullt ändamålsenligt att behålla ett regemente, reduceradt till c:a 400 man, såsom kadre för en division af 8,000 à 9,000 man.

En aktad familjefader, tillhörande det lärda yrket, framhöll i ett lifligt anförande milis-systemets goda inflytande på ungdomen. ”Det är tillika en förträfflig nationell uppfostran, och jag klagar alls icke öfver de 1,400 fr. som min son kostat mig, för att genomgå officersskolorna.” — Det är en mycket intressant sida af saken, som är förtjent af fullständigare utveckling.

Kantonen Waadts representantförsamling — det ”stora rådet” — har sedan några dagar varit samlad i kantonens hufvudstad Lausanne. Det är ett antal af ej mindre än 220 riksdagsmän (1 för 1,000 invånare), hvilka hålla tvenne ordinarie sessioner om året hvardera räckande nära en månad. Representanterna hafva ingen ersättning för sin möda, och dock söker och emoitager man gerna detta förtroende.

Sessionen eger rum hvarje dag från kl. \ 10—3. Det är en ganska stor sal i det gamla stadshuset, beläget i la Cité, uti hvilket hus för öfrigt inrymmas de flesta regerings-lokalerna. Sätena, väl stoppade och försedda med höga ryggstöd, bilda flera halfcirklar i salen, omslutande ordförandens tribun, nedanför hvilken sitter kansliet. Till höger om tri-bunen sitta vid ett långt, grönt bord de 7 regeringsledamöterna (Conseillers d’état); till venster är en tribun för snabb-skrifvarne. Anblicken af denna rådplägande och beslutande församling ingaf aktning. De demokratiska vallagarne — enligt hvilka hvarje myndig man lägger i valurnan en röst — hafva framkallat en samling af representanter, hvilkas hela väsen uttrycker allvar och förstånd.

Här hafva varit rätt starka partistrider, men dessa hafva nu i det närmaste upphört. Den nybildade församlingen har bibehållit den förra regeringen, med undantag af två ledamöter, som sjelfmant afträdt. Församlingens karakter är sträng sparsarahet, hvilket väl i allmänhet är regeln i Schweiz.

Schweiz. 7I SCHWEIZ.

Ett undantag derifrån torde vära Zürichs stadsrepresen-tation. Då man uttryckte sin förvåning öfver de storartade byggnader af flera slag, som här blifvit uppförda, erhöll man det svar: ”orsaken ligger väl ock till en del deri, att makten ligger i den stora massans händer, hvilken ej frågar så mycket efter de utgifter, som dock hufvudsakligen drabba de rike”.

Jag anför detta med särskild hänsyn till de klagomål, som försports i Göteborg, deröfver att de förmögne äro alltför slösaktiga i fråga om utgifter för staden.

Beskattningen är här, såsom i Norge, dels inkomst-, dels förmögenhets-skatt.

Den rådande sparsamheten torde i allmänhet mest gälla alla embetsmäns aflöning. Då det anmärktes, att just ur demokratisk synpunkt man ej borde aflöna sina embetsmän alltför lågt, enär de högsta platserna derigenom ej kunde besättas med andra än förmögna personer — så anmärktes dock af en upplyst man deremot: att ingen i Schweiz är skyldig att representera, utan hvar och en kan lefva huru han behagar. De högsta funktionerna äro städse utsatta för omval hvart fjerde år, kunnande besättas med personer ur olika samhällsställning. De komma härigenom alls icke i frestelse att uppehålla sin värdighet genom ett högt lefnadssätt, utan måste alltid hafva for ögat att de åtnjuta ett förtroende, som just dermed kan förverkas. Det synes emellertid vara ganska litet, att Edsförbundets president — republikens förste man — har mindre lön än en litterat rådman i Göteborg.

Såsom förut är nämndt, väljas ledamöterna i kantonernas öfverrätter (motsvarande vår högsta domstol) af representant-forsamlingarne hvart fjerde år. Några juridiska examina förutsättas ej för valbarhet, men här möter en omständighet, som gör det för en ej lagfaren man omöjligt att emottagaett sådant förtroende. Till domstolens förhandlingar hör nemli-gen, att presidenten i hvarje mål frågar sina bisittare högt infor allmänheten om deras mening i hvarje mål, begynnande turvis än med den ene, än med den andre. Ingen utsätter sig för att sakna alla insigter för en sådan frågas besvarande.

I Schweiz förekommer ganska ofta att en man till sitt eget namn lägger sin hustrus, särdeles när man dermed und-
FUCHS-TAGLIONI.

99

”kbig elleb feed?”

viker att förblandas med andra personer af samma namn En liknande sed förekommer också i vissa* delar af Tyskland. I Frankrike kan dock saken medföra någon förargelse. Så har en hr Taglioni nyligen stämt inför rätta en hr Fuchs, som kallade sig Fuchs-Taglioni, emedan han var gift med en Taglioni, kusin till den förre. Domstolen gillade käromålet och förbjöd hr Fuchs att begagna tillika sin hustrus namn.

Väderleken har, i dessa nejder, varit under de sednare dagarne mycket ostadig. Man har haft herrliga morgnar och förmiddagar, men på eftermiddagen har fallit störtregn, som i dag varit förenadt med ett ganska praktfullt åskväder. — I denna stund, kl. 12 på natten, bryter månen fram genom molnen, kastande strimmor af ljus mellan den stora cedern och de höga kastanjerna uti den lilla trädgården utanför det öppnade fönster, der jag nu sitter

och skrifver. Nedanför ligger Geneversjön i halfdunkel. Allt är lugnt och tyst.

Af sångfoglar sjunger äfven här trasten den första stämman. Han är outtröttlig. Näktergalen låter höra sig först längre fram på sommaren och då endast i de tysta lunderna i stadens närhet.

”Krig eller fred? Svara straxt!” — torde Handelstidningen fordra af sin korrespondent, som dväljes ej långt från den ena stridsplatsen. Jag kan dock omöjligt hörsamma denna uppmaning. Kanske har redan, när mitt bref framkommit, telegrafen förkunnat krigets utbrott. Här anses åtminstone den saken oundviklig, om det också dröjer innan någon vill slå det första slaget.

11.

Lausanne den 31 Maj 1866.

Från Lausanne till Genève är endast 2 timmars väg med jernväg och 3 timmars med ångbåt. Den sednare ~färden~är utan tvifvel angenämast, när den berömda Lac Léman är så

spegelblänk som i går. På ena stranden kantonen Waadtsmot sjön sluttande vingårdar, sädestält och naturliga ängar, prunkande i allehanda färger af blommande prestkragar, tjärblom-mor och blåklockor — deremellan löfdungar, omgifvande de spridda, hvita byarne, som alla bära en åldrig prägel ; öfverst den mörka skogranden. På den andra sidan, uppå långt af-stånd, uppstiger Savojens dunkla strand, intilldess den når bergstoppar, uppå hvilka ännu hvila lätta strimmor af snö.

De höga strandbräddar, som omgifva Genéversjön, sluta sig samman vid staden Genève, lemnande dock der tillika ett utlopp åt den stora sjöns öfverflödsvatten. Inloppet i den lilla hamnen är vackert. En stor nyanlagd park bjuder, med sina fontäner och doftande rosor, en vänlig välkomsthelsning åt den landstigande. Der bakom uppstiga stadens hus, 4 à 5 våningar i höjd, bildande många vackra gator. Så är man i Genève, Calvins och Genèverurens berömda stad.

Staden omgifves af vackra, fridfulla, landtliga boningar. Vi fara förbi den nya grekiskt-katholska kyrkan, med dess förgyllda kupoler, som erinra om Ryssland och Asien, och stanna i ett af dessa tysta landthus. Man ringer. Herrn i huset är hemma och den resande inbjudes, utan vidare omständigheter, utan att behöfva vänta i vare sig tambur eller förmak, att stiga in. I det anspråkslösa arbetsrummet till höger om tamburen sitter, vid ett bord med böcker, en äldre herre, liflig i åtbörder och blick, ursäktar sig att han ännu ej hunnit utbyta morgonens arbetsdrägt mot en mera passande för emottagningar, placerar en stol framför sin ländstol och helsar er välkommen.

Det samtal, som uppstod, utan långa förberedelser, rörde militära ämnen, med särskild hänsyn till Schweiz’milis-system och dess tillämplighet på svenska förhållanden. Den gamle herren lyssnade med största uppmärksamhet till den korta redogörelse, som gjordes rörande Sverges försvarsväsen, med särskilt afseende å dess indelta armé. Han åhörde tillika ett uppgjordt förslag att begagna våra indelta regementen säsom stamtrupper för den milis vi ega, nemligen beväringc-n, men röjde under den sednare delen af talet en otålighet, som slutligen framkallade ett lifligt afbrytande af den gjorda framställnin-

gen. ”Hvarföre ej reducera hela arméen och förvandla den till milis? — Hvad kan man väl i Sverge, med dess stora afstånd, uträtta med en så ringa styrka? Men detta ”blandade system” blir i alla hänseenden ej bra.”

Den gamle herren anförde:

”Edert förslag att göra den stående arméens befäl till cadre för milisen mötes af hufvudsakligen tvenne olägenheter: att officerare i den förra arméen sällan duga att kommendera milis-trupper. De äro vana vid den besoldade linie-soldaten och fatta sällan skillnaden mellan en man, som tagit sjelfvilligt sold, och en man, som blifvit ålagd militärisk tjenst såsom en allmän medborgerlig pligt, hvilken han ej kan undandraga sig. Många goda schweiziska officerare, som tjenat i andra arméer, hafva vid hemkomsten halt mycket svårt att lära sig

denna åtskillnad. Den andra olägenheten är, att

man beröfvar milis-officern hans avancement, och detta är likväl ett nödvändigt vilkor för erhållande af goda officerare. Vill man alltså bibehålla den stående arméen, eller en del af densamma, så bör den bilda sina egna, sjelfständiga bataljoner, hvilka, i förhållande till sin styrka, ingå såsom stöd i divisionen. Men uppblanda ej bataljonen med olikartade elementer.”

— Månne det likväl ej skulle gifva åt den mindre öfvade truppen en fastare hållning och större säkerhet, derest inom hvarje pluton t. ex. riktbefälen bestode af äldre stamsoldater ?

”Ingalunda: milis-truppen måste ega tillförsigt till sig sjelf. Denna moraliska kraft är en hufvudsak. Ty när hans stöd stupat, står han i annat fall rådlös. — En annan vigtig anmärkning mot förslaget att göra den stående arméen till cadre för milisen på det sätt t. ex. att man gör regimen tet till cadre för en division — ligger deri, att arméen kommer

att bestå utaf alltför mycket lokaliserade trupper. Tänk er,

att i en batalj — och det är dock denna eventualitet vi måste hafva för ögat — en division blir massakrerad. Då har

på samma gång en stor förlust drabbat den ort, som gifvit sin kontingent till divisionen. Denna förlust bör fördelas. Derfore sammanställer man i franska arméen alltid soldater

frän skilda orter. Så har jag alltid i Schweiz sträfvat att sammansätta divisionerna från skilda kantoner.”

— Detta skall dock blifva mycket svårt i Sverge, der såväl stammen som milisen utgöra lokaltrupper. Anser ni ej att åtminstone bataljonen kunde så bibehållas och sammansättas af soldater inom en viss terräng?

”Jo visserligen — min anmärkning har ej gällt bataljonen. Men divisionen bör oundgängligt bildas af bataljoner från skilda provinser.”

— Är det likväl ej en olägenhet, att det högre befälet icke eger fasta platser, så att det kan egna sig odeladt åt sitt kall?

”Visserligen — det är vår svaga sida. Jag har alltid sträfvat att erhålla en fast kärna för staben, till bevarande äfven af våra militära traditioner, men har först nu lyckats att vinna åtminstone en militärbyrå för topografi, militärstatistik m. m., med fasta platser. Man kommer till mig och frågar efter anställning i arméen — jag måste svara: vi haf-va inga platser att gifva.”

— Mot detta förhållande, som i ett land med stående armé är ofattligt, har man dock ställt ett faktum, som öfver-raskat mig. Man har nemligen svarat: jemför Schweiz’ officerskår och andra länders, och undersök hvarest finnas de flesta officerare, som med lif och själ egna sig åt militärisk vetenskap och öfning; ni skall helt visst finna, att fördelen ligger på vår sida. — Är detta påstående sannt?

”Jag vill ej neka — svarade den gamle herren leende — att ju detta måhända är fallet. Men det sker med stora uppoffringar för de enskilte. Så har min militära bana kostat mig ganska mycket.”

— Saken har vunnit, men individen är uppoffrad — är det ej så?

”Välan, om ni så vill.”

Den gamle herren omtalade att han ena dagen gifvit lektioner i matematik; den andra lemnade han sitt professorat, iklädde sig sin uniform och var militär. Han berättade, i sammanhang dermed, en anekdot. För ett par år sedan anlände en öfverinstruktör till en kanton i och för den vanliga

uppsigten. En ordonnans ställdes vid hans dörr till hans förfogande, for ärenders uträttande, m. m. Han bjöd sin

ordonnans på en butelj vin och en cigarr, samt förklarade sig ej längre behöfva hans tjenst. — Följande Söndag ser vår öfverinstruktör ett präktigt ekipage och tycker sig igenkänna mannen, som körde de vackra hästame.

— Det är eder ordonnans, upplyste en officer på platsen. Denne milis-soldat var en af stadens förmögnaste unge män.

— Men lider ej disciplinen i Schweiz' armé på dessa förhållanden?

”På intet vis. Naturligtvis måste milis-soldaten behandlas ej blott med allvar, utan ock med humanitet; men i fråga om tjensten råder sträng disciplin. När hvar och en bär sin uniform, så faller det ingen in, att han ej lyder och respekterar sitt befäl; den borgerliga samhällsställningen kommer der alls ej i betraktande.”

— Äro edra öfningar tillräckliga?

”Våra trupper exercera bra; såsom ni vet, är vårt artilleri berömdt. Det kommer, när det gäller allvar, alls ej i fråga att hålla dessa raka linier, m. m., på hvilka läggas vigt vid paraden. Hufvudsaken är att armbågarne känna hvarandra, så att hvarje man känner att han har sina kamrater med sig, d. v. s. att truppen håller fast ihop. Kan man äfven hålla raka linier, så är det så mycket bättre; men nödvändigt är det ej.”

— Ni anser alltså milis-organisationen god?

”Visserligen, n. b. till landets försvar. Att skicka utom

landet duga ej andra trupper än sådana, som äro soldater af yrket, och som ej hafva hem och familjer att tänka på. Men såsom försvarskraft kan milis-arméen mäta sig med hvarje annan.”

— Välan: är det ej godt att hvarje land har sin defensiva kraft så stark och sin offensiva så svag som möjligt?

”Alldeles.”

— Utöfvar ej denna öfning ett godt inflytande på nationens fysiska och moraliska utveckling?

”Den har utan tvifvel ett sådant af stor betydelse. Den unge bonden eller handtverkaren, som blifvit van vid arbete104

med lutad kropp, får räta upp sig, vänjes vid uppmärksamhet och ordning samt vinner i hållning.

Och ännu en fördel. Arméen erhåller utan svårighet all sin train- och handtverkspersonal. Här behöfvas så och så många smeder, sadelmakare, murare in. m., hvar äro de? — Genast? anmäla sig för dessa förrättningar sådana som tillhöra yrket.

Andra arméer behöfva lång tid för sin mobilisering. Schweiz mobiliserar pä ett par dagar efter det ordres derom utgått till kantonerna, der allt måste vara i ordning till ögonblickligt uppbrott.”

Jag har antecknat detta samtal med största möjliga sam-vetsgrannhet och tror ej att något misstag, åtminstone af synnerlig betydenhet, skall vara begånget.

Den gamle herrn tackade för besöket, tog ett hjertligt afsked, men upprepade ännu en gång i tamburen: ”Komihåg — den moraliska sidan af saken är och blir alltid den huf-vudsakliga vid en militärorganisation.”

Denne gamle liflige och vänlige herre var, såsom läsaren redan torde anat, Edsförbundets ende general, öfverbefälhaf-varen för dess 180,000 å 200,000 man, generalen Dufour.

Då talet fallit på militära förhållanden, må jag dermed fortsätta.

I Schweiz utsattes för någon tid tillbaka ett pris om 20,000 frcs för det bästa bakladdningsgevär af den konstruktion, att den schweiziska studsaren (ett godt och berömdt vapen) kunde dermed förändras till bakladdningsgevär. Öfver 100 vapen hafva täflat om priset och hafva blifvit profskjutna i Aarau, under den utmärkte artillerichefen, öfverste Herzogs ledning. Bland de profskjutna gevären hafva trenne, alla af amerikansk uppfinning, väckt stor uppmärksamhet *). Af dessa har jag haft tillfälle att se ett, nemligen ”Henry patenf, ett

*) Det är anmärkningsvärdt, att de vigtigaste af nyare tidena uppfinningar i fråga om krigsmateriel blifvit gjorda i Amerika, som icke egt någoa stående armé, med dertill hörande apparater för militärisk bildning.

vapen som synts mig oöfverträffligt. Man afskjuter dermed, utan att taga geväret från ögat, 15 skott i minuten, laddar åter på en minut och skjuter ånyo, alltså 30 skott på 3 minuter. Men tillika skjuter denna studsare, med ringa elevation och fullkomlig träffsäkerhet, på mycket lång distans, man uppgifver 3000 fot. Skotten utgöras ej längre af pap-perspatroner — de tillhöra en öfvergifven ståndpunkt, likasom flintlåsen — utan af kopparhylsor, hvilkas spets bildas af blykulan. Härigenom minskas krutq van ti teten, h varigenom ammunitionen ej fördyras och skotten äro ej utsatta för att lida af väta. Det laddade geväret kan nedläggas i vatten flera dagar och man skjuter dermed lika bra. Konstruktionen af låset är lika enkel som solid. Att detta vapen, som under amerikanska kriget varit begagnadt af flera olika kårer, långt Öfverträffar det preussiska tändnålsgeväret, har betviflats af ingen, som kunnat jemföra båda. Och ändock lärer detta syperba gevär öfverträffas af ett annat, konstrueradt af en mr Peabody.

Det är alldeles gifvet, att hvarje armé, som vill ega någon kraft, måste tillegna sig ett vapen med dessa egenskaper.

Det är med fägnad man erfarit, att beskrifningar på de omnämnda gevären blifvit skickade till Sverge, hvars regering väl då ej lärer forsumma att skaffa sig närmare kunskap om den profskjutning här egt rum, så mycket mer som de bak-laddningsgevär, hvarpå man hos oss gjort beställning (af Hag-strömska modellen), befunnits vid längre profskjutningar oändamålsenliga.

Kommendant Melleys tält lära vara kända i Sverge. Det är att beklaga, att ej Göteborgs skarpskyttekår kände till dem, innan man lade sig till denna dyrbara del af kårens utrustning*). Hr M:s tält äro till regeln beräknade för fyra personer, men de sammansättas lika lätt till tält för 8, 12, 16, m. fl. man. Hvarje tältdel utgör en regulier trekant, som tillika kan sammanknäppas till väska, till sjukbår m. m. Fullständig beskrifhing härpå, jemte modeller af papper, har genom enskilt välvilja kommit mig till handa.

*) Sedermera har jag erfarit, att det är just sådana tält Göteborgskåren erhållit.

Det schweiziska gensdarmeriet utgör ett moment i dess samhällslif, som blifvit alltför litet beaktadt. Såsom allmän karakteristik deraf kan sägas, att det bestrider all den polis-tjenst, som drabbar våra soldater, t. ex. bevakning af fängelser, vissa poster och patruller, gränsbevakning m. m., hvadan gensdarmerna, som ej böra förblandas med den vanliga polisen, utgöra kantonala (stats-) institutioner, under det polisen är aflönad af leommunen. Gensdarmerna äro ock militäriskt organiserade, försedda med eldvapen, under det poliskonstapeln har battong. Kantonen Waadt har — med serskild hänsyn till sin tullgräns mot Frankrike — 220 gensdarmer; för hela Schweiz utgör antalet 1,709. Officerame hafva samma rang som arméens.

Det är nu på tiden att säga farväl åt det vänliga Lau-sanne, med dess ljufliga luft, dess vackra vyer, dess rena fransyska tungomål, dess kraftiga bluser (här bär arbetaren denna arbetets hedersdrägt), dess skriande åsnor och dess älskvärda, tillmöteskommande innevånare. Afskedet derifrån förbindes inom kort med afskedet från Schweiz, dit nu främ-lingarnes tåg börjar anlända i allt större skaror. Många af dem slå sig ned omkring Lémans stränder, i Lausanne, Morges, Montreux, m. m., hvarest öfverallt finnas präktiga hoteller och goda ”pensioner” till de resandes emottagande. Det är isynnerhet engelsmännen, som utgöra sådana flyttfoglar. På ångbåtarnes akterdäck, i jemvägsvaggonerna, i hotellens salonger eller i dess parker — öfverallt engelska gentlemen och vackra ladies,'som studera sina resehandböcker eller romaner eller rita i sina små skizzböcker.

I morgon till Basel.

12.

Basel den 1 Juni 18G6.

Man hade ej i fordna dagar telegrafer, hvarmed man kunde skicka sina bådskap och mobilisera sina trupper. När fienden kom — och det skedde ganska ofta i den gamla ”goda” tiden — tände man eldar på bergstopparne. De brinnande vårdkasarne manade den förskräckta befolkningen till strid eller flykt.

Ofvan Lausanne ligger en sådan bergsspets, kallad ”le signal”. Man anländer dit på en långsamt uppstigande väg, utåt sluttningen af en bergshöjd, som på ena sidan begränsar en oändlig vacker dalgång. I djupet sorlar en bäck och på andra sidan möter en brant bergvägg, som erbjöd åt Lau-sannes skarpskyttar en förträfflig skottbana. Man skjuter nemligen tvärs öfver dalgången. De målskjutandes oupphörligt smattrande skott var det enda, som afbröt aftonens stillhet.

På spetsen möter en mycket vidsträckt utsigt, hvars vackraste punkt ligger åt venster, der Lac Léman inskjuter en vik mellan höga och branta, ännu snöbeklädda berg — det var en punkt, som påminte mycket om Vierwaldstättersjön. Här ligger det gamla slottet Chillon, med sina med murgröna öfverklädda murar. Så har tiden beklädt med en romantisk grönska denna borg, hvars inre bevarar lemningar af fängelsehålor och tortyrredskap. Det är en bild af medeltiden. Dess minne erbjuder mången gång vissa pittoreska, yttre momenter, som sätta inbillningskraften i rörelse; men man bör taga sig tillvara, att ej forska närmare i det inre.

Från le Signal utbreder sig så långt ögat når den norra stranden af Genéversjön. Här ligga många små städer, eller större byar, hvilka nästan alla röja spår af gamla fästningsverk. Än är det ett torn, än en halfförfallen mur, som framskymtar. Det fanns ej en plats i dessa tider, som ej måste vara väpnad till försvar.

Man bör vid studerandet af jernvägstidema vara noga uppmärksam på de förändringar, som inträlfa med en ny108

månad. Lyckligt dock när ett förbiseende deraf aflopp så lätt som för Handelstidningens brefskrifvare den 1 Juni. Bantåget gick en qvart tidigare än förut; han kom ett par minuter försent, men det var en herrlig dag kl. 5 på morgonen och vänligt sällskap.

Hvad kunde man bättre göra än en promenad i båt på den klara sjön. Herrligt smakade derefter morgonkaffet, intaget uppå kajen, med det förträffliga hvetebröd, som man har öfverallt i Schweiz och hvarå jag gerna velat hemföra ett prof, såsom förebild för vår bageri-industri. En promenad till fots genom Haldimandska parken — en vacker och fri natur — beredde mig tillfälle att höra något om denne man, som varit för Lausanne en god medborgare, i ordets högsta mening, hvadan ock staden ärar hans minne. Så har man uppkallat en gata med hans namn.

Hr Haldimand var en gammal ungkarl — att han det förblifvit utgör en Jiten roman — som tänkte godt om sina medmenniskor och handlade derefter. Han skänkte, såsom jag förut omtalat, åt staden ett bad- och tvätthus, uppfördt till en kostnad af 75,000 frcs. Han deltog med liknande belopp i en stiftelse för blinda och döfstumma. Han var med om allt hvad som var allmänt gagneligt. Om dessa förtjen-ster är han dock ej ensam, ty det finnes mångenstädes rike män, som älska att handla i samma anda. Men det är ej många, hvilka, likasom denne gamle herre, upplåta sin vackra, vårdade park åt allmänheten. Hr H:s park stod, på hans

uttryckliga förordnande, öppen dag och natt för hvem det vara månde, i den uttalade förhoppning att man ej skulle skada hans träd och blommor. Och Lausannes invånare sveko ej denna förhoppning. Ingen trädgård har varit mera fridlyst än denna, som alltid stod öppen.

Det blef en stor öfverraskning i den vänliga pensionen, der man qvällen förut tagit ett hjertligt afsked af de resande svenskarne, då de nu återkommo. Det var dock blott för en kort stund. Ater ljödo afskedsord på fem olika tungomål, med hopp om och inbjudning till återseende. Jemvägens hvisselpipa ljöd, och snart låg Lausanne gömd för blicken mellan sina kullar och gröna träd.8LAGTFALTET VID GRANDSON. NEUFCHATEL

Tåget framgår först genom en jemförelsevis jemn terräng, derunder man till venster ser de gröna Jurabergen, fram till Yverdon, en liten stad belägen vid Neufchatelsjön, som nu ligger framför blicken, utan att erbjuda någonting vidare märkvärdigt. Resehandboken upplyser att det var i Yverdon, uti ett gammalt utrymdt slott, som Pestalozzi under 20 år (1805—1825) hade sitt seminarium för lärare, hvilka derifrån utbredde den af mästaren grundade vetenskapliga pedagogiken. Det är mycket nog för en så liten stad. — Längre fram öfverfar man slagtfältet vid Grandson, hvarest tre stora och grofva stenblock blifvit uppresta till minne af schweizar-nes märkvärdiga seger öfver Carl den Djerfve och hans stolta burgundiska ridderskap, som fick hårdt pligta för det öfver-mod, hvarmed desse riddare och deras anförare gingo i striden mot den schweiziska bondhopen. Saken förbättrades, såsom bekant, icke sedermera. Murten och Nancy vittna med Grandson om fotfolkets seger öfver det lysande rytteriet, om demokratiens seger öfver ridderskapet och adeln.

Den lilla stationen Baudry, som likväl såg annorlunda ut då än nu, eger ock ett minne. Här föddes nemligen Marat.

Man har nu snart passerat utåt hela den norra stranden af Neufchatelsjön, som oupphörligt framblickar till höger, under det till venster ligga, uppå Jurabergets sluttningar, en följd af vingårdar, uppburna genom stenmurar, som bilda en oändlig mängd af terrasser, från bergets fot långt upp mot dess spets. En och annan vingårdsman går och ansar om sina vinrankor; eljest synes ingen menniska annat än vid stationerna.

Bemer-Oberlands berg framskymta. Man helsar till af-sked die Jungfrau, Finsteraarhorn, m. fl., men de synas åter och afskedshelsningen måste förnyas. Nu är det den sista.

Neufchatel, på tyska Neuenburg, är hufvudstaden i den nyaste schweiziska kantonen af samma namn. Ett hastigt uppbåd af öfver 100,000 man, i förening med kejsar Napoleon IXI:s tacksamhet mot den republik, som gifvit honom sitt skydd och som för hans skull trotsat sjelfva Frankrike, betryggade åt Schweiz denna sista länk i dess Edsförbund och åt den lilla kantonen sjelf dess republikanska frihet och sjelf-110

ständighet. — Det är i öfrigt en stad, som bör veta hvad tiden lider, ty här tillverkas ur i stor skala. Denna tillverkning bedrifves dock i Schweiz, likasom flera andra fabriks-grenar, på ett sätt, som befriat landet från många af de svårigheter, hvilka åtfölja fabriksväsendet i andra länder. Man arbetar här ej på stora fabriker, utan i hemmen. — Staden N. är i öfrigt en af de största arftagare i Schweiz, i det den för 80 år sedan erhöll ett testamente på ej mindre än 4 millioner frcs utaf en landsman, som förvärfvat sin rikedom i Portugal. Också har staden upprest denne välgörares bild i bronz, i närheten af den praktfulla gymnasiibyggnad, med utmärkta naturhistoriska samlingar, som staden, med hjelp af detta arf, kunnat uppfora.

I den lilla Bielersjön ligger en ö, der Rousseau, under sin landsflykt, fick en kort tillflyktsort hos en beskedlig landt-man. Resenärernas album bär vittne om de pilgrimsfärder, som göras hit.

Från Herzogenbusch till Aarau går jernvägen fram genom oändligt vackra, leende och pittoreska dalgångar. Sträckor af ung bokskog uppstiga utåt höjdernas sluttningar. Man är åter i Olten, en utgreningsstation, med bantåg åt alla håll och kanter. Också är här ett förtvifladt buller af hvisselpipor samt kommande och afgående tåg, med allt det springande fram och åter, som dermed är förenadt. Man är rätt belåten med att vara åter i trygghet i sin vaggon, befriad från allt detta oväsen. — En mörk punkt i den bergvägg, mot hvilken man framrusar, antyder ingången till en af de största tunnelar i verlden, den s. k. Hauensteintunnel, en fjer-dedels tysk mil i längd. Det var här den ofta omtalade händelsen inträffade med engelsmannen, som bytte om skjorta. Han hade uppfattat ordet ein ”Viertel” som en fjerdedels timma med jernvägen, och trodde sig ha god tid för sin toilette. Den lärer ej hafva medhunnits på de 5 å 6 minuter, som bantåget behöfver, och den tiden var för kort. Deraf mannens embarras och hans medpassagerares förvåning. Nu tändas emellertid lampor i vaggonerna, kanske för att förekomma slika misstag.TUNNELAB.

Flera tunnelar möta på vägen. Känslan är alltid densamma. Man tycker sig fara rätt in i underjorden, men kommer lika hastigt ut i det glänsande solljuset.

En dags resa på jernvägen är dock nog tröttande, äfven när den omgifvande naturen är än så herrlig, att man är glad att vara framme vid målet.Från Schweiz.

i.

Köln den 2 Juni 1866.

Uppehållet i den gamla staden Basel blef ej långt. Under 3 å 4 timmars vandring genom gatorna uppdagas just inga vidare märkvärdigheter än att här, likasom i Bern, ho-tellerna utmärktes genom stora skulpterade bilder, likasom våra apotek. Så såg man ett väldigt lejon öfver en port — det var ”Hotel de Lion”; på ett annat ställe stod högt öfver porten en stor svart man med båge och pilkoger — det var ”Hotel zum wilden Mann”, eller ”Hotel de Sauvage”. Eljest voro boklådor, cigarrbodar, manufakturlager, m. m. lika enahanda butiker i andra städer. Handeln är det allmänna, kosmopolitiska element, som i vissa fonner uppenbarar sig lika öfver hela jorden. Till och med marknadsstånden lära vara sig lika från Haparanda till Italiens tåspets. Med han-# deln och dess representant tredje ståndet har följt ock den borgerliga drägten, som öfvervinner de brokigare drägterna både ofvan- och nedifrån.

Yi suto åter i vaggonen kl. J 10 på aftonen och lemnade Basel. Det var den 1 Juni, som vi så lemnade bakom oss det lilla, men intressanta Schweiz, dit vi inträdt en herrlig morgon den 1 Maj. Den försvunna månaden har qvarlemnat ett ganska innehållsrikt minne, hvilket, ju större afstånden i tid och rum blifva, samlar sig inom en alltmer sammanträngd ram. Det är en tafla, som eger nästan endast dagrar ochBHEN-EESA.

113

som derföre skulle vara enformig, derest ej menniskolifvet alltid egde en dunklare förgrund, som erbjuder skuggor åt vare sig minnets eller hoppets ljusa lointainer.

Lampan var tänd i den beqväma vaggonen, hvars fyra passagerare beredde sig att sofva i olika attityder. Utom-dess var allting mörkt, intilldess månen uppsteg och spred en halfdager öfver de vidsträckta fälten. Ur molnen i vester urladdade sig en och annan blixt. Det var allt hvad man kunde erfara på denna resa genom Baden. Om det är ledsamt att så genomfara ett land med slutna ögon, så får jag trösta mig med att sådant händer mer än en resande.

I Mannheim var det åter morgon. Omkring klockan 5 framträdde tornspiran af Mainz" praktfulla domkyrka. Snart framgick bantåget öfver den syperba jembro, som här sväfvar högt öfver Rhen, och in genom de starka fästningsverken.

Det var dock ej lång tid att dröja i Mainz, ty den första ångbåten utför Rhen skulle inom kort afgå.

Denna Rhen-resa, från Mainz till Coin, skedde under de mest gynnsamma förhållanden. Vädret var oändligt vackert; passagerarnes antal hvarken för stort eller för litet; fartyget rymligt och beqvämt, betjeningen uppmärksam och påpasslig, nästan mer än hvad en anspråkslös resande önskar.

Utan tvifvel ega Rhens höga stränder, med deras oaf-brutna följd af vingårdar, många herrliga momenter, men sitt högsta intresse ega de dock i den förvånande mängden af borgruiner, den ena mera pittoresk än den andra. Endast ganska få af dessa gamla fästen (eller nästen) äro uppförda på bergåsens högsta höjd. De äro till regeln byggda på någon enstaka från bergväggen utskjutande klippspets, hvar-igenom de gamla gråa murarne afteckna sig mot en ljusgrön botten. På något afstånd från borgen ligger en kyrka och nedanför — invid flodens strand — utbreder sig den lilla staden eller byn, i hvars fästningsverk — murar och torn — riddarborgen utgjorde höjdpunkten, stadens på en gång beskyddare och förtryckare.

Dessa samlade bilder af medeltidens samhällslif framträda oupphörligt. Knappt har man förlorat den ena ur sigte,

Schweiz. 8114 fbIn SCHWEIZ.

förrän en annan ännu mera pittoresk framträder, väckande ett nytt utrop af beundran.

Denna Rhenresa vore väl värd sin särskilda beskrifning, derest ej sången och sagan redan så mycket förherrligat dessa romantikens nejder. På andra sidan Coblenz, hvarest åter en af dessa beundransvärda jernbroar sväfvar öfver den väldiga floden, minskas intresset, trots Drachenfels och Rolandseck, m. fl., och man kan med mindre uppoffring öfverlemna sig åt konversationen. Naturligtvis blefvo politiken och kriget huf-vudämnen för samtalen. Då man landade i Cöln, under ett nu inträffadt störtregn, togs afskedet från en angenäm bekantskap — en fransman — i ungefär följande ord:

”Uppå ett gladt återseende 1”

— Om tusen år.

”1 en bättre verld”.

— Hvarest det ej regnar, utan råder bättre solljus.

”Blott ej hettan blir för stark”.

Det är rätt högtidligt att från hotellets balkong, med utsigten öfver Rhen, höra Cölns många kyrkor förkunna den kommande dagens sabbatsro. Är det en illusion, eller ett akustiskt fenomen, då der höres på något afstånd ett ekoljudande likasom monotona, högtidliga böner, kommande från en kyrkas osynliga kor? Så dallra i den rena aftonluften tempelklockornas djupa toner öfver Rhens spegelblanka yta. De hafva nu tystnat.

2.

Göteborg den 10 Juni 1866.

Då jag hunnit resa i kapp med posten och sålunda fått i all ro återse de bref, som afgått från Lausanne till Cöln, torde det här tillåtas, att afsluta följden af mina anspråkslösa rese-bref med ett kort postskriptum.TBÜPPTRAJCSPOBTEB. BONDEUF.

115

Vid afresan från Coin, Söndagsmorgonen den 3 dennes, medförde ett samtidigt långt bantåg ett preussiskt infanteriregemente, med, såsom det uppgafs, saxiska gränsen till bestämmelseort. På hvarje station intill Hannover förekommo ytterligare trupptransporter. Det var allt symptomer af mobiliseringen, och rörligt var det med besked. Vid en och annan station voro, uppå bord utanför 3:dje klassens restauration, upprangerade långa rader af kaffekoppar. Här och der voro åtskilliga unga soldater ganska muntra, en fröjd, som dock bar tydliga spår af förtärd spirituösa. Skiljda från skrikhalsarne stodo andra grupper mycket allvarsamma. Från en och annan waggon skrålades den bekanta Rhen visan : ”Sie sollen ihn nicht haben” etc. Jag betviflar ej, attju denna munterhet skall anföras såsom bevis på krigisk entusiasm, ehuru den egde en helt annan karakter, som snarare väckte medlidande. Några officerare syntes ej till; de lära dock hafva varit med i andra kupéer af högre rang, ehuru de öf-verlemnat åt underbefälet att upprätthålla ordningen på plat-formerna. Någon föregående dag lära emellertid de fredliga passagerarne haft att utstå åtskilliga obehag af de uppbådade skarorna. Något sådant förmärktes ej nu.

Närmare mot norden mötte man åter blommande fruktträd och syrener, alltså en ny vår, i stället för den som i Schweiz gått till ända. I Lüneburg togs ny biljett till stationen Büchen, emedan något tåg derifråu till Lübeck ej var ställdt i förbindelse med det stora Cölner-tåget. En beqväm ångfärja ledde öfver Elben och man hamnade i Lauenburg, der preussiska uniformer nu aflöst de gamla danska.

Vid Büchens station fanns intet rum i herberget. De resande måste, kl. half 10 på aftonen, vandra en halftimmas väg till byn Büchen, hvarest en gästgifvaregård, som egde mycken likhet med en svensk sådan, af god beskaffenhet, erbjöd ett landtligt nattqvarter.

Också rönte man, vid uppvaknandet tidigt på morgonen, det ovanliga och behagliga intrycket af ett oblandadt bondelif. Småfoglar qvittrade, tuppen gol och boskapen råmade. Nere i förstugan mötte en gammal

nämndemansmor, som följde den116

resande till brunnen, hvars friska vatten smakade förträffligt Derpå följde ett godt kaffe, serveradt i miniatyrkoppar.

En vandring omkring i den lilla byn saknade ej intresse. Man har hört omtalas, att i Holstein och Lauenburg menni-skomas boningsrum äro nära förenade med boskapens, men någon klar framställning om detta besynnerliga förhållande har jag ej haft förr än nu.

Der stod en mycket stor byggnad, med inskrift öfver ingångsdörren eller porten, som tillkännagaf att byggnaden var uppförd i Mars 1649. Sedermera erfor man att det var den äldsta byggnaden i byn, som blifvit ensam skonad vid de två stora eldsvådor, som ödelagt hela den öfriga byn. Här var alltså något ganska ursprungligt, ehuru de nyare husen troget följt den gamla typen.

Den stora ingången är på gafveln, som erbjuder en stor fagad, nedre delen af korsvirke, med skulpterade ekkonsoler, öfre delen ett högt spetsigt halmtak. Man inträder i en stor öppen lada eller loge, hvarest å ömse sidor om en bred gång befinnas dels kreatursbås, dels åtskilliga redskap. Längre in möta 3:ne stora öppna spisar, utur hvilka röken från den tarfliga veden, bestående af risqvistar, uppstiger mot taket, som också var ej blott svart, utan rentaf glaceradt af sot. Taket bestod i öfrigt endast af rundhuggna gärdselstänger, som uppburo den ofvanför liggande hö- och halmladan.

Längst in voro dörrar, som ledde till några boningsrum, hvilka voro mycket tarfliga. Här bodde i detta hus fem familjer, hvilka för sin matlagning voro hänvisade till de förutnämnda spisarne.

Då man med förvåning begärde en förklaring Öfver den rök, som fick fritt ingå i det stora rummet, så förstod man ej det på platt-tyska gifna svaret. — En annan liknande byggnad upplyste dock om förhållandet, då här hängde i taket skinkor och medvurst till rökning. Nu var allt klart: det är i dessa tak, som den Liibska skinkan och den ej mindre berömda LUbska medvursten erhålla sin appretyr. — Då man sporde huruvida ej menniskorna ledo af den ständiga röken samt om ej kreatursfodret skadades, erhölls till svar: ’’man har blifvit van dervid.” Vanan är ju också andra naturen.INTERMEDIÄRA BYGGNADSFORMER.

De nyaste byggnaderna, ehuru uppförda efter alldeles samma konstruktion och dimensioner, förete dock den skiljaktighet från de äldre, att rökstugan försvunnit, så att den yttre ladan endast inrymmer kreatur och redskap, hvarefter bostäderna ligga innanför, skiljda från ladugården genom en förstuga. Dessa bostäder tyckas vara ganska prydliga. Åtminstone såg man utifrån vackra gardiner samt blommor i fönstren. Här bo också sjelfagande bönder, hvilka lära vara ganska välmående, under det att förpaktare och daglönare hafva det svårt.

Det nu i korthet omnämnda byggnadssättet intresserade mig särskilt derföre, att jag tyckte mig deri se en af dessa öfvergångsbildningar, hvilka äro ej mindre lärorika i menni-skolifvets än i naturens utvecklingshistoria.

Lappkåtan, med dess spetsiga resning, dess dörröppning och spis utan rökgång, utgör den grundtyp, hvarifrån utvecklingen börjar. Så uppstå i bakgrunden skiljda rum för men-niskorna och i den stora dagligstugan fördela sig ladugård och redskapsskjul på ömse sidor om en bred mellangång. Den höga takresningen af halm angifver ännu nomaden. — Det följande stadiet blir: menniskornas bostad afskiljes till en särskild mellanbyggnad, från hvilken utgå s. k. flyglar för ladugård och visthus, m. m., då mellan de tre byggnaderna uppstår en gårdsplan, mer eller mindre vårdad. På detta stadium befinna sig ännu i allmänhet Sverges afsöndrade bondgårdar. I ett följande stadium tager menniskoboningen alltmer öfverhand och skiljer sig alldeles från uthusen. Genom ritning kan denna utveckling ganska klart åskådliggöras.

Af alla momenter i en resa är dock intet behagligare än hemkomsten. Svensken röner en försmak deraf när han i Lübecks hamn skådar den blågula flaggan. Hör han så från skeppets däck det kända hemlandsspråket, så kan det lätt hända att han — n.b. om han ännu ej uppnått nog stadgad ålder — gör ett och annat hopp i förtjusningen och

tar först kaptenen i famn och sedan maskinisten eller städerskan.

Icke mindre behagligt är det att få utbyta jemvägsvag-gonen mot en treflig ångbåtshytt —- man riktigt njuter af att få Öppna sin kappsäck, göra sin toilett och låta en hop saker118

igga på bord och soffor, utan att längre behöfva bäfva för lhvisselpipan och rusa åstad efter dess kommando.

Så gick solen ned öfver hafvet och åter upp. ”Är detta Sverge?” — utropade med förvåning en vacker holländsk dam, när vi landat i Malmö, med ett uttryck, som tänkte hon: ”det här ser ju ut som hos annat folk”. — På Malmö redd låg vår förste monitor, ”John Ericsson”, såsom en padda på vattnet, med sitt lilla fästningstom, hvars slutna ögonlock dolde de blickar, som äro ämnade att ljunga eld och död. — I Sundet och på Kattegatts lätt krusade vattenspegel möttes hundratal af seglare. — Så gick solen åter ned — ett mörkrödt eldklot, hvars sista strålar ännu länge dröjde såsom en lång, ljus strimma på vattnet. Och när dagen åter randades var Dana i — Göteborg.

Och der tager jag nu afsked af de läsare, som ej tröttnat att följa med på denna schweizer-färd, som ej rår för om berättaren ej förmått med tillräcklig åskådlighet utföra sina skildringar. Betraktadt från jernvägskupén förlorar landskapet många af de detaljer, som utgöra dess karakteristik. Den Ihastiga öfverblicken, likasom den flyktiga bekantskapen, lemnar åt fantasien att fylla mellanrummen.SCHWEIZ

DES8 8TAT8FÖRFATTNIN0, FÖR8VARSVÄ.8EH, M. M.Statsförfattning.

För att rätt förstå de schweiziska förhållandena, såväl de poli tiska som sociala måste man hålla skarpt för ögat tvenne hufvudsakliga omständigheter:

l:o att det nuvarande Edsförbundet uppkommit genom en förening af fullkomligt suveräna småstater, de s. k. kantonerna, och

2:o att suveräniteten, hvad såväl Edsförbundet som kantonerna angår, ligger odelad hos de representativa församlin-garne, med ingen, eller åtminstone högst ringa inskränkning från regeringarnes sida, enär de sednare endast utgöra den verkställande makten, bundna i sina åtgärder af representant-församlingarnes beslut och skyldiga att inför dem afgifva redovisning för sin förvaltning.

Den makt, som Nord-Amerikas Förenta stater lagt i sin presidents hand, finnes här icke; Edsförbundets och kantonernas presidenter äro ingenting annat än ordförande i deras regeringar.

När under loppet af det 14:de århundradet först de 3 kantonerna omkring Vierwaldstättersjön, Schwyz, Uri och Un-terwalden, samt derefter Luzern, Zürich, Zug, Glarus och Bern, afkastade det feodala ok, som främmande furstar dem pålagt, sålunda bildande ”de åtta gamla orternas” förbund, så var detta ingenting annat än ett inbördes försvarsförbund mot främmande öfverväld. Det dröjde 1 i århundrade ännu, eller intill 1513, innan ytterligare 5 kantoner anslutit sig till detta förbund, nemligen kantonerna Freiburg och Solothurn,122

Basel och Schaffhausen samt Appenzell, och dessa bildade nu ”de tretton gamla orternas” edsförbund.

Under 1500-talets lopp anslöto sig till detta förbund åtskilliga nya kantoner såsom allierade, nemligen S:t Gallen, Graubündten, Wallis, Neufchatel, Genève, Basel och flera mindre orter, hvarförutan Edsförbundet, genom dels eröfring, dels köp, tillegnat sig såsom underdånighetsland Argau, Thor-gau, Rhcinthal, m. fl. orter från dels tyska, dels italienska sidan, af hvilka en och annan, såsom Mühlhausen och Rotweil, sedermera gått förlorad.

Dessa förbund och dessa eröfringar äro förenade med en kedja af strider, som utgöra lika många lysande blad i republikens eller, rättare sagdt, republikernas historia.

Den fransyska revolutionen inverkade mäktigt äfven på Schweiz. Det i många stater rådande aristokratiska regeringssättet (patriciatet) störtades, och de underdåniga orterna upplyftades till likaberättigade medlemmar i statsförbundet, hvilket på samma gång ombildades till en enhetsstat, som styrdes af ett direJctorium, stödt på en

representation, bestående af senaten och stora rådet. Det var den s. k. Hdvetiken, hvilken dock stötte de särskilda staternas frihetskänsla eller söndringslusta alltför mycket för hufvudet, för att kunna ega länge bestånd. Efter fyra år (1798—1802) framkallade de upprepade oroligheterna Napoleon I:s s. k. ”Mediationsakt”, som innehöll en förmedling mellan enhets- och federativ-staten, och hvarmed Schweiz erhöll några års lugn, dock köpt till priset af stort beroende af den mäktige franske kejsaren. Efter hans fall förändrade sig förhållandena åter, och en ny ordning inträdde med Wiener-kongressen 1815, hvarigenom kantonernas fulla sjelfständighet blef ännu en gång den ledande grundsatsen. Bandet emellan de 22 kantonerna utgjordes endast af en diplomatisk och militärisk öfverstyrelse, grundad på en representation, som hade vexelvis sitt säte i de tre hufvudorterna (Vororte) Bern, Zürich och Luzern, och hvilken representantförsamling (”Tagsatzung”) allena förklarade krig och slöt fred, ingick förbund och statsfördrag med utlandet, utnämnde och återkallade gesandter samt organiserade militärkontingenten och förfogade öfver densamma. Samma

forbundsförsamling hade äfven någon makt i det inre, såsom att bevilja tullar och vägpenningar, att pröfva de kantonala författningarne, m. m., men i allt öfrigt voro kantonerna hvar för sig fullkomligt suveräna, så att de hade sina egna tullgränser, egna lagstiftning, m. m.

Efter Sonderbundskriget 1847 förändrades dessa förhållanden, och en ny, vigtig tidpunkt inträdde i Schweiz’ historia, i det att 1815 års lösa statsförbund nu förvandlades till en forbundsstat, som i sjelfva verket skapat republiken Schweiz, i stället för att man förut hade 22 små republiker. På samma gång har ock känslan af att vara schweizare blifvit alltmera betydelsefull och vunnit makt öfver begäret att vara bernare, ziirichare, o. s. v.

Då inför våra monarkiska föreställningssätt enhetsstaten emellertid ännu förefaller alltför svag, ja i vissa delar ofattlig, så bör man, såsom ofvan är nämndt, ej glömma, att alla de särskilta staterna varit så nyss fullkomligt suveräna och att de, i den närvarande författningen, bragt ett stort offer åt det gemensamma utaf deras särskilta maktfullkomlighet.

Efter denna hastiga öfversigt, vilja vi något närmare redogöra för det schweiziska, statssystemet, sådant det nu rättsligen och, såsom det synes, uppburet af hela nationens bifall, består, i enlighet med förbundsförfattningen af den 12 September 1848.

Här möta 1. Förbundsförfattningen, 2. De kantonala författningarne.

1. Förbnnd»författniiigen.

Under det kantonerna bibehålla all sin sjelfstyrelse i det inre, så hafva de till förbundet öfverlåtit:

hela den diplomatiska och militära ledningen; skiljedomareskapet mellan kantonerna, eller mellan någon af dessa och förbundet;

stadfästelsen af kantonernas författningar; tullväsen;

post- och telegrafväsen; myntprägling;

fastställande af lika mått, mål och vigt;

öfveruppsigt öfver vägar och broar, m. m.

Förbundets befogenhet är alltså här i det närmaste lika med förhållandet i de Förenta Staterna. Äfven förbundets representation och styrelse äro bildade efter dessa staters förebild, ehuru man, såsom redan är nämudt, icke i Schweiz velat införa en förbundspresident efter amerikanskt mönster.

Den högsta beslutande makten i det schweiziska edsförbundet utöfvas af förbundsförsamlingen, som består af:

1. Nationalrådet.

2. Ständerrådet.

Nationalrådet bildas af representanter utvalda från alla kantoner i förhållande till folkmängden, eller en representant för 20,000 innevånare (dock har hvarje halfkanton att välja minst en representant); hvaremot

Ständerrådet bildas genom 2:ne representanter från hvarje kanton, oberoende af dess större eller mindre folkmängd. Ständerrådet består alltså af det bestämda antalet 44 ledamöter.

Valen till nationalrådet verkställas direkt, inom deriör fastställda valkretsar, hvilka dock ej få bestå af delar utaf olika kantoner. Röstberättigad är hvarje schweizare, som fyllt 20 år och i öfrigt ej är utesluten från borgerliga rättigheter i den kanton, hvarest han bor. Valbar är hvarje röstberättigad schweizare af verldsligt stånd (alltså äro prester uteslutne). Nationalrådet väljes på tre år.

Ledamöterna till ständerrådet utses af de särskilta kantonerna efter samma grunder, som de välja sina egna representanter eller råds-ledamöter. De väljas, efter kantonernas egen bestämmelse, på 1, 2 å 3 år.

Nationalrådets ledamöter honoreras utur förbundskassan (med 12 frcs om dagen); ständerrådets af kantonerna.

Båda råden samlas en gång om året, uppå utsatt dag, till ordinarie session, men kunna äfven deremellan sammankallas dels af förbundsrådet, dels när en fjerdedel utaf nationalrådets medlemmar, eller ock 5 kantoner så önska. — Sessionerna äro till regeln offentliga.fokbundseIdet.

Hvartdera rådet utser sin president och vice president; vid förenad förbundsforsamling föres ordet af nationalrådets president.

Båda råden äro i öfrigt fullkomligt lika berättigade, så att för giltigheten af ett förbundsbeslut fordras bådas bifall.

Båda råden hafva samma initiativ för ärendenas behandling, dervid dock den praxis utbildat sig, att ärenden af mera kantonal natur erhålla sin första behandling i ständerrådet, men förbundsärender i nationalrådet. Efter det ett råd fattat sitt beslut, vandrar ärendet till det andra rådet och går, der-est enighet ej vinnes, så fram och åter 2:ne gånger. Kommer man ännu ej öfverens blir saken hvilande, men kan återupptagas till ny behandling nästa session.

Båda råden sammanträda till gemensamma sessioner, vid hvilka besluten fattas med absolut majoritet, i fråga om:

Yal af förbundsråd, förbundsdomstol, kansler, general, stabschef och förbundsrepresentanter;

utöfning af benådningsrätten, samt afgörande af kompetenstvister.

Den högsta utöfvande makten inom edsförbundet tillkommer förbundsrådet, som består af sju ledamöter, utvalde af förbundsförsamlingen för en tid af tre år. Ordförandeskapet i förbundsrådet tillkommer förbundspresidenteu, hvilken, likasom vicepresidenten, utses af de förenade national- och stän-derråden loland förbundsrådets utsedda medlemmar för en tid af ett år. Den afgående presidenten kan icke återväljas till det följande. Presidenten och öfriga medlemmar af förbundsrådet uppbära en årlig aflöning ur förbundskassan (presidenten 10,000 frcs; öfriga medlemmar 8,500 frcs.)

Till fattande af beslut måste minst 4 ledamöter af förbundsrådet vara närvarande. — Protokollet föres och kontra-signeras af kanslern (eller vicekanslern), som utses för 3 år af förbundsförsamlingen. Han är chef för förbundskansliet, hvilket står under förbundsrådets särskilta uppsigt.

Förbundsrådet, som alltså utgör republiken Schweiz’ egentliga regering, under den suveräna förbundsförsamlingen, är visserligen en kollegial institution, men delar sig på samma126

gång i departementer för de särskilta ärendena, ehuru besluten fattas af rådets majoritet.

Dessa departementer äro:

det politisJca, som efter regeln förvaltas af förbundspre-sidenten, hvilken alltså representerar Schweiz i alla diplomatiska förhandlingar och i allmänhet uti förhållandet till utlandet,

w^itör-departementet,

finans-,

post- och telegrafväsen,

handel och tullväsen,

justis och polis samt

departementet för det inre (hvartill höra offentliga byggnadsarbeten).

Hvart och ett af dessa departementer förestås af en ledamot i förbundsrådet, med biträde af det för hans verksamhet nödiga kansli.

Dessa departementschefer äro alltså den schweiziska republikens ministrar, med presidenten såsom premierminister. Suveränen, inför hvilken de ansvara, är — må vi ihågkomma det — förbundsförsamlingen. Regeringsbeslutet bestämmes af rådets majoritet.

Det ligger dock en ej obetydlig makt i denna regerings (förbundsrådets) hand, då den tillika har att utnämna alla de embets- och tjenstemän, som tillhöra förbundets civila och militära förvaltning, med undantag af de platser, som för-bundsförsamlingen sjelf förbehållit sig att tillsätta (nemligen förbundsdomstolen, kanslern, generalen, stabschefen och för-bundsrepresentanter) eller sådana, som tillsättas genom underordnade myndigheter.

Regeringens medlemmar hafva rådgifvande stämma i för-bundsförsamligens båda råd.

Det tredje hufvudmomentet i edsförbundets konstitution

är: förbundsdomstolen.

Den består af 11 medlemmar, valda utaf förbundsförsam-lingen, för en tid af 3 år (väljes ny för hvarje nytt national-råd). Presidenten och vice presidenten väljas bland domsto-FÖEBUNDS-DOM8TOLEN.

127

lens medlemmar af förbundsförsamlingen for en tid af 1 år. — Domstolens ledamöter honoreras pr dag utur förbunds-kassan.

Denna domstol dömer såsom civildomstol

öfver tvister (af icke statsrättslig natur) mellan kantonerna inbördes, eller mellan förbundet och någon kanton;

öfver tvister mellan förbundet å ena sidan och korporationer eller enskilta å den andra, samt öfver tvister i fråga om rätt hemort.

Förbundsdomstolen är dock skyldig att upptaga äfven andra mål, då båda parterna derom anhålla, men då de ock få betala kostnaderna.

Vidare dömer denna domstol, i förening med jurymän, såsom assis-domstol :

i fall då en förbundsmyndighet' ställt de af densamma tillsatta tjenstemän i anklagelsetillstånd,

rörande högförräderi mot edsförbundet, eller uppror och våld mot förbundsmyndigheterna.

öfver förbrytelser mot folkrätten, samt öfver politiska förbrytelser och förseelser, som äro orsaker till eller följder af sådana oroligheter, hvilka föranledt en beväpnad intervention från edsförbundets sida.

Förbundsförsamlingen eger rätt att rörande sådana förbrytelser och förseelser uttala amnesti eller benådning.

(Förbundsdomstolen utgör alltså icke högsta instansen för landets lagskipning; denna ligger hos kantonal-domsto-larne).

Dessa äro de hufvudsakliga dragen af det schweiziska edsförbundets nuvarande konstitution, genom hvilken Schweiz blifvit en stat.

De tre stats-funktionerna äro sålunda:

1. Förbundsförsamlingen, bestående af nationalrådet och ständerrådet. ;

2. Förbundsrådet, regeringen, beslutande kollegialt, men med departemental fördelning af göromålen; samt

3. Förbundsdomstolen.128

STATSFÖRFATTNING.

Utiir förbundsforfattningen af 1848 må i öfrigt följande bestämmelser här återgifvas:

Alla schweizare äro lika inför lagen; det gifves i Schweiz inga underdånighetsförhållanden, inga orts-, börds-, familj- eller personföreträden. (Art. 4.)

Inga militär-kapitulationer fa afslutas. (Art. 11.)

Ledamöter af förbundsmyndigheter, förbundets civila och militära embetsmän, representanter eller kommissarier få icke af främmande regeringar emottaga pensioner eller underhåll, titlar, skänker eller ordnar.

Är någon redan i besittning af en pension, titel eller orden, så måste han under sin embetstid afstå från åtnjutandet af pensionen samt bärandet af titeln eller orden. (Art. 12.)

Förbundet eger ej rätt att hålla stående trupper. — Utan förbundsmyndighetens tillstånd får ingen kanton hålla mer än 300 man stående trupper, landtjUgarekårerna ej inbegripna. (Art. 13.)

Kantonerna äro förpligtade att, när tvister dem emellan uppstå, underkasta sig förbundsenlig skiljedom. (Art. 14.

Hvarje schweizare är värnepligtig. (Art. 18.)

Förbundshären bildas af kantonernas kontingenter, enligt Art. 19.

Förbundet är befogadt att upprätta ett universitet och en polyteknisk skola. (Art. 22.)

Tullväsendet är förbundets sak. (Art. 23.)

Införseltullarne böra ställas så lågt som möjligt å alla för den inhemska industrien nödiga råämnen samt å alla föremål för nödvändiga lefnadsbehof, hvaremot föremål för lyx underkastas den högsta tull. (Art. 25.)

Förbundets utgifter bestridas ired

a) räntorna af edsförbundets krigsfonder;

b) inkomsterna af de schweiziska gränstullame;

c) inkomsterna af postförvaltningen;

d) inkomsterna af krut-tillverkningen och försäljningen, samt

e) af kantonernas bidrag, som endast kunna höjas genom förbundsförsamlingens beslut. (Art. 39.)FÖBBUNDS-BESTä)lMELSER.

129

Förbundet garanterar alla schweizare af kristlig trosbekännelse rättighet att fritt bosätta sig inom edsförbundets hela område. (Art. 41.)

Hvarje kantonalborgare är schweizerborgare. (Art. 42.)

Fri utöfning af gudstjenst är garanterad alla erkända kristliga konfessioner inom hela edsförbundets område. (Art. 44.)

Pressfriheten är garanterad. Mot missbruk träffar kantonal-lagstiftningen erforderliga bestämmelser, hvilka dock

fordra förbundsrådets stadföstelse. Förbundet har rätt att fastställa be-

stämmelser mot press-missbruk, som äro riktade mot edsförbundet och dess myndigheter. (Art. 45.)

Föreningsrätten (art. 46) och petitionsrätten (art. 47) äro garanterade.

Bättsgiltiga civildomar, som äro fällda inom en kanton, äro exekutiva inom hela Schweiz. (Art. 49.)

Ingen dödsdom får afkunnas för politiska förbrytelser. (Art. 54.)

Förbundet eger rätt att från Schweiz* område förvisa främlingar, som äro farliga för förbundets yttre eller inre säkerhet. (Art. 57.)

Jesuiterorden och de af densamma affilierade sällskaper få icke vistas i någon del af Schweiz. (Art. 58.)

Förbundsmyndigheterna äro befogade att vid allmänfarliga farsoter träffa sanitära polis-åtgärder. (§ 59.)

2. Kantonernas Författningar.

Såsom förut är nämndt, voro alla de schweiziska kantonerna, med undantag af den korta tiden från 1798—1813, fullkomligt sjelfständiga stater, hvilkas förening till ett fritt edsförbund afsåg nästan uteslutande ett inbördes försvar af hvars och ens sjelfständighet. Edsförbundet var i sjelfva verket blott en off- och defensiv-allians, icke en stat.

Förbundsförfattningen af 1848 gjorde häri den väsentliga förändring, som framgått af redogörelsen för denna författnings

hufvudmomenter. Edsförbundet blef derméd en verklig för-bundsstat. Dermed inskränktes naturligtvis kantonernas föregående suveränitet, i allt hvad det gemensamma angår. I allt åter, som icke är förbundsangelägenhet, åtnjuter hvarje kanton sin fria sjelfstyrelse och sjelfbestämmelserätt.

Sålunda har hvar och en af de 22 kantonerna sin särskilta författning eller konstitution. Så äro dessa statsförfattningar också ganska olika, om de ock alla ega den gemensamma karakteren: att hela beslutande makten ligger hos representantförsam ingen, som åt regeringen uppdragit beslutens verkställighet. I några smärre stater är det primär församlingen (såsom på våra kommunalstämmor eller fordna allmänna rådstugor), som beslutar omedelbart öfver kantonens angelägenheter. Till regeln uppställer hvarje kantons författning samma trenne högsta myndigheter som edsförbundets, nemligen:

1. Kantonens representantförsamling, gemenligen kallad stora rådet eller kantonrådet:

2. Kantonalregeringen, gemenligen kallad regeringsrådet, lilla rådet eller statsrådet, samt

3. Kantonal-domstolen.

Kantonalmaktens förhållande till de särskilta kommuner (Gemeinde), som bilda kantonen, är ganska olika; i några, såsom i Bern, råder ett starkt centralisationssystem; i andra, såsom Appenzell och Graubiindten, äro kommunerna fullt sjelf-ständiga delar af kantonen.

Kommunernas beslutanderätt inom de för densamma fastställda gränser utöfvas af alla röstberättigade medlemmar på kommunalstämman (eller kommunalförsamlingen); den exekutiva makten tillhör antingen ett kommunalråd eller en enskild föreståndare. Städerna ställa vid sidan af sina ”stadsråd” ofta ett större råd (stadsfullmäktige).

Ordföranden i kommunal- eller stadsrådet heter än: kom-munal-föreståndare, kommunal-president, kommunal-amman, stadsrådspresident, än: borgmästare, hauptmann, konsole, sin-daco (syndik) eller maire.

Mellan kommunen och kantonen ligger kretsen (der Bezirk), som har ett område af ungefär samma folkmängd som våraXAHTOEEN ZÜRICHS STATSVÖBFA TTFIHG.

härader eller domsagor. Äfven dessa kretsar hafva sina representantförsamlingar, sina råd och sina domstolar. 1 de flesta kantoner utgöra kretsrådens presidenter, som kallas ståthållare, kretsammän, öfverammän, prefekter, kretskommissarier eller agenter, kantonalregeringens representanter eller embetsmän, genom hvilka denna regering meddelar sig med kommunerna. De uppbära också afgiftema till staten, hvar och en inom sin krets, och äro ansvarige inför kantonalre-geringen.

Sådana äro de allmänna dragen af den kantonala stats-organisationen. För att rätt förstå dess sammanlänkning torde det vara af nöden att inhemta några detaljer, hvarvid man då måste redogöra för någon särskilt stats författning. Det är många anledningar att dervid utvälja kantonen Zürich med 270,000 invånare, der det representativa systemet blifvit fullständigt genomfördt.

Kantonen Zürichs Statsförfattning.

Allmänna bestämmelser.

Kantonen Zürich delas i 11 kretsar (Bezirke), (hvardera i medeltal alltså om 25,000 inv.), samt 52 valkretsar och dessa i kommuner (Gemeinde).

Alla borgare hafva lika statsborgerliga rättigheter, med de i författningen föreskrifna undantag. — Alla borgare äro lika inför lagen, med lika tillträde till alla embeten och anställningar, då de hafva de i lag stadgade egenskaper derför. — Trosfriheten är garanterad. Den evangeliskt-reformerta bekännelsen är den af staten erkända landsreligionen. — De katolska församlingarne äro tillförsäkrade sina närvarande re-ligionsförhållanden. — Pressfriheten är garanterad. Lagen bestraffar dess missbruk. Censur får aldrig införas. — Be-drifvando at handel och yrken är fritt. — Hvarje invånares personliga frihet är garanterad. En hvar, som häktas för undergående af ransakning, skall inom en af lag stadgad tid ställas inför sin behörige domare. — Befogenheten att slita182

tvister och döma brott tillkommer uteslutande domstolame, och hvarken den lagstiftande eller exekutiva makten får ut-öfva domarekall. Kompromiss-domar äro dock medgifna, hvarjemte inrättande af handels- och yrkesdomstolar öfverlem-nas åt särskilt lag. — Ingen andlig eller verldslig embetsman kan aisättas, utan efter dom af vederbörlig domstol. — För politiska och kriminalförbrytelser inforas jury-domstolar. — Alla kantonens medborgare skola bidraga till statens utgifter i så rättvist förhållande som möjligt till förmögenhet, inKomst och förvärf (Erwerb). Hvarje kantonalborgare och öfverhuf-vud hvarje inom kantonen bosatt schweizerborgare är förplig-tad till krigstjenst enligt lag. — Militär-kapitulationer med främmande stater äro förbjudna. — Omsorgen om fullkomnande af ungdomens undervisning är folkets och dess representanters pligt. Staten skall af alla krafter vårda och understödja både lägre och högre skol- och bildningsanstalter.

Bösträtt och valbarhet. Val af stora rådet.

Hvarje borgare åtnjuter sin statsborgerliga rösträtt vid uppnådd ålder af 20 år. — Från rösträtt äro uteslutna: Almosetagare, de som äro ställda under förmyndare, cessio-nanter, de som stå under kriminalransakning samt de som genom dom blifvit förklarade förlustige sin borgarrätt. — Ingen får utöfva sin valrätt på mer än en ort.

Det stora rådet utses

dels af kretsförsamlingarne, der en rådsledamot väljes för hvarje invånaretal af 1,200 själar;

dels af rådet sjelft, som väljer en ledamot för 20,000 själar af kantonens befolkning.

Enligt folkräkningen af 1836, som ligger till grund för valen, välja alltså kretsförsamlingarne 132 och stora rådet 12 ledamöter.

Den som blifvit vald från flera kretsar skall inom 8 dagar tillkännagifva för hvilken krets han antager valet.

Det stora rådets ledamöter väljas för en tid af fyra år, utgående samtidigt. Afgångna ledamöter kunna återväljas.stora rIdbt och reobrihosrIdet.

133

Stora rådet.

Högsta maktens utöfhing, enligt författningens föreskrift, tillkommer stora rådet, som stiftar lagar och håller uppsigt öfver landets förvaltning. Det är ock kantonens representant gentemot andra stater.

Från stora rådet, såsom lagstiftare, utgå alla bestämmelser, som afse:

att fastställa statsborgames rättigheter och skyldigheter;

att pålägga kommuner eller enskilda klasser af borgare skatter eller afgifter till staten;

att upprätta eller upphäfva offentliga embeten, samt att fastställa eller ändra embetsmäns aflöning;

att återtaga, inställa, ändra eller förklara bestående lagar.

Vidare tillkommer det stora rådet:

att öfvervaka och anordna förvaltningen af all statsegendom;

att bestämma den årliga statsbudgeten;

att pröfva statens äfvensom de särskilta förvaltningames räkenskaper;

att besluta om statslåns upptagande.

Stora rådet har benådningsrätt vid dödsdomar. — Det väljer ledamöterna i regeringsrådet och öfverdomstolen.

Stora rådet sammanträder hvarje fjerdedels år till ordinarie sessioner, på presidentens kallelse. (Extraordinarie sammanträden ske efter skriftlig begäran af minst 24 ledamöter). — I den sista sammankomsten hvarje år utser stora rådet sin president och vice-president för det kommande. — Rådets förhandlingar äro till regeln offentliga. En berättelse derom jemte öfversigt af statsräkenskaperna skall årligen tryckas och tillställas kommunerna.

Medlemmame af stora rådet hafva ingen kostnadsersättning för deras deltagande i rådets sammankomster.

Regeringsrådet.

Den högsta förvaltande myndigheten inom kantonen ut-öfvas af ett regeringsråd, bestående af nio ledamöter, valda134

s tatsförfattsttkö.

af stora rådet efter Mtt val inom kantonen, inom eller utom sina egna medlemmar. För valbarhet fordras att hafva fyllt 30 år.

4 Regeringsrådet väljes för 4 år, dock så att halfva antalet utgår hvartannat år. Afgående ledamöter kunna återväljas.

Två presidenter föra omvexlande, hvar ocb en under sitt år, ordet inom regeringsrådet. De väljas af stora rådet för en tid af 2 år, dock så att den ene årligen afgår, men kan återväljas.

Regeringsrådet upprättar och promulgerar de af stora rådet beslutade och antagna lagar. — I dess hand ligga samtliga regeringsbestyren, i fråga om såväl yttre som inre angelägenheter; det vakar öfver ordning och säkerhet; förvaltar omedelbart eller medelbart statsförmögenheten och besörjer krigsväsendet.

Regeringsrådet fördelar sig i direktioner (departementer), hvilkas antal och verkningskrets bestämmas genom lag. — Hvarje direktion skötes af en medlem af regeringsrådet. — Vid ärender af större vigt ställas tvenne andra medlemmar af regeringsrådet vid direktors (departementschefens) sida.

För undervisningsväsendet biordnas till direktor ett undervisningsråd.

För behandling af ärenden, som erfordra speciell fackkunskap, kunna, om så påfordras, stående kommissioner (byråer?) ställas jemte de särskilta direktionerna.

Regeringsrådet fördelar emellan sig direktionerna och utser de stående kommissionerna.

Rådet utöfvar uppsigten öfver kyrko- och undervisningsråden.

Regeringsrådet anställer, när ej författning eller lagar föreskrifva något afvikande, de till ärendemas skötande nödiga embetsmän, håller uppsigt öfver krets- och kommunalmyndigheter samt anmäler embetsförseelser till domstolame.

Rådet dömer i sista instansen öfver alla till detsamma hänskjutna tvister på förvaltningens område.

Det ordnar sjelf sitt kansli.

Regeringsrådet anställer, med stora rådets bekräftelse, det Stats-anwaltskap (allmänna åklagare-embete) som har att vid domstolarne på embetets vägnar väcka och utföra åtal.

Domstolarne äro oberoende af regeringsrådet, som icke må inverka på rättssaker.

Af den särskilta lag, som bestämmer regeringsrådets organisation och verksamhet, at den 2 April 1850, finner man, att direktionerna eller departementema äro: för det inre, för polis, finanser, offentliga arbeten, militärväsendet, justis, undervisningsväsendet, politiska angelägenheter och sundhets-ärender. Samma lag uppgifver noga hvarje direktors befogenhet, i det den uppgifver de ärender, som böra afgöras af rådet på hans föredragning, af direktor, biträdd af 2:ne andra råd, eller af direktor ensam..

Till hvarje direktion hör ett kansli, bestående af sekreterare och ett större eller mindre antal kanslister; några direktioner hafva en aktuarie, eller en revisor. Finansdirektionen har en statskassor, med biträden.

Alla dessa tjenstemän äro, likasom regeringsrådet sjelf, tillsatta endast för 4 år, men fiera hafva innehaft sina platser öfver 20 år, i det de städse återväljas.

Hvardera presidenten i regeringsrådet likasom i öfver-domstolen åtnjuter en årlig lön af 4,000 frcs; hvarje regeringsråd 3,500 frcs. — Sekreterare från 1,800 till 2,500 frcs.

Hela förvaltningen, hvartill hör: polis-, omfattande ock fängelseväsendet (218,000 frcs), allmänna arbeten (578,000 frcs), undervisningsväsendet (820,000 frcs), kyrkoväsendet (hvilket upptager 370,000 frcs, då prestema äro aflönta af staten), militärväsendet (450,000 frcs), m. m. — uppgick 1865 till 2,948,000 frcs. Rättsväsendet kräfde 181,000 frcs, samt räntor och amortering af statsskulden 233,000 frcs, då hela statsbudgeten nämnde år utgjorde 3,362,000 frcs.

öfver domstolen.

För kantonen består en öfverdomstol, sammansatt af minst 9 och högst 14 ledamöter, hvilka utses, efter fritt urval, af stora rådet för en tid af 6 år, då en tredjedel utgår hvart-

annat år. Afgående ledamot kan återväljas. — Två presidenter föra omvexlande ordet, hvar och en sitt år. De väljas af stora rådet ibland domstolens medlemmar för 2 år, då en årligen afgår, men kan återväljas.

Öfverdomstolen är den högsta instansen för rättssaker. Dit gå alla besvär och vad från kretsdomstolarne, som stå under öfverdomstolens uppsigt. Likaledes utöfvar öfverdomstolen uppsigten öfver fredsdomrarne och underrätterna, öfver allt notariats-, advokat och agentväsen. Öfverdomstolen är ansvarig inför stora rådet och lemnar detsamma en årlig berättelse om rättsväsendet i landet.

Kyrkorådet.

Organisationen af hela kyrkoväsendet och serskilt af synoden är förbehållen en lag, som utgifves efter det

synoden blifvit hörd.

Uppsigten öfver kyrkoväsendet är öfverlemnad åt ett kyrkoråd, som består af Antistes (synodens president) såsom president och ett genom lag bestämdt antal ledamöter. Antistes väljes af stora rådet inom ett af synoden uppstäldt förslag på 3 personer. Ledamöterna i kyrkorådet väjas dels af stora rådet, dels af synoden, med förbehåll af stora rådets stadfä-stelse, för en tid af 4 år.

Undervisningsrådet.

Uppsigt öfver kantonens samtliga skolanstalter samt befrämjande af såväl vetenskaplig som folkbildning uppdrages åt ett undervisningsråd, som består af chefen för det departement, hvartill det offentliga undervisningsväsendet hör, jem-te ett i lag stadgadt antal medlemmar, som utses dels af stora rådet, dels af skolsynoden, under förbehåll af stora rådets stadfästelse, för en tid af 4 år.

Dessa äro staten Ziirichs kantonala myndigheter (statsmyndigheter) och deras hufvudsakliga funktioner. Organisationen är i det hela både enkel och rationell, hvartill kommer att förvaltningen är särdeles billig. Det är verkligen en re-KKETS-M ntDIOHETEN.

gering ”för godt pris”, men en regering, som det daktadt fungerar förträffligt, så att rättvisa, ordning och frihet råda i landet.

Kantonen är delad i kretsar (Bezirke), 11 till antalet, hvilka utgöra mellanstadiet mellan staten och kommunen (die Gemeinde).

“Krets-myndigheten.

Hvarje krets har sitt kretsråd, bestående af ståthållaren såsom ordförande samt tvenne rådsledamöter, med två suppleanter. De utses inom kommunerna af kretsens röstegande medlemmar för en tid af 6 år, hvarefter de kunna återväljas. För valbarhet erfordras en ålder af 25 år.

Ståthållaren är representant för kantonens regeringsråd och inför detsamma ansvarig. Han sörjer för fullgörandet af lagar och förordningar; han vakar öfver den offentliga ordningen och säkerheten, samt har uppsigt Öfver vägarne. Han utöfvar tillika allmänna åklagarekallet inom kretsen. Han uppbär skatter och afgifter till staten.

Kretsrådet har uppsigt öfver kretsens gemensamma egendom der sådan finnes, öfver kommunal-egendomens förvaltning samt öfver vården om föräldralösa barn. Dömer i första instansen öfver tvister på förvaltningens område.

Inom hvarje krets upprättas en kretsdomstol, bestående af en president och fyra domare, utvalde i kommunerna af kretsens röstegande invånare, på en tid af 6 år, så att hälften hvart tredje år underkastas omval Till valbarhet erfordras en ålder af 25 år.

Kretsdomstolame bilda den första instansen för alla civila och kriminella mål, som icke, enligt lag, tillhöra annan domstol. De utöfva uppsigt öfver under-rätterna, landtskrifvarne, advokaterna, m. fl. inom kretsen.

I hvarje krets upprättas undernätter, hvilkas ledamöter väljas inom den för hvarje rätt utstakade krets för en tid af 4 år. — Deras antal, inrättning och befogenhet bestämmes genom lag.138

Hvarje krets har för sina kyrkliga angelägenheter en serskild uppsigtsmyndighet, likasom ock för sina sfa>Z-angelä-genheter.

Kretsens både förvaltning och domstolsväsen aflönas af staten. Ståthållaren har 3,000 frcs, hvarje kretsråd 2,000 frcs, kretsdomstolens president 900 till 1,200 frcs, domstolens skrif-vare 1,200 å 1,500 frcs o. s. v.

Kommunen och dess myndigheter.

Hvarje kommun har sin kommunal-församling (kommunalstämma), bestående af alla röstegande borgare och i kommunen bosatta öfriga schweizare. — Vid förvaltningen af fattigvårdens egendom, borgerlig separat-egendom och utdelning af borgarrätt äro endast kommunal-borgare röstberättigade.*)

Kommunalstämman är berättigad att ordna kommunens angelägenheter inom de af lag och förordningar fastställda gränser. Särskildt tillkommer densamma: uppsigten öfver kommunens förvaltning, fastställande af årets budget, beviljande af skatter samt val af föreståndare.

Kommunen är dels politisJc, dels kyrklig. Den förra kan delas i mindre borgerliga kommuner, den sednare i flera sJcol-kommuner.

Den politiska kommunen utser på kommunalstämma sitt kommunalråd, bestående af en president och från 4 till 12 ledamöter, af hvilka hälften hvartannat år är underkastad omval.

Kommunalrådet tillkommer:

att förbereda alla ärender, som skola föreläggas kommunalstämman;

*) I Schweiz, såsom i många andra länder, har pågått och pågår ännu en strid mellan kommunernas (i städerna eller å landsbygden) borgare och andra der bosatta, inflyttade invånare (Niedergelassene). De gamle borgrarne innehafva nemligen åtskillig egendom och andra förmåner, som de ej vilja dela med de andra. I staten Zürich är dock nn en fullständig likställighet införd, så att den 8 Maj d. å. den, enligt de gamla förhållandena, valda stads-representationen hade sin sista sammankomst, hvilken en af dess medlemmar kallade dess ”likbegängelse.”

att utföra denna stämmas beslut;

att förvalta kommunens hushållsangelägenheter;

att ombesörja förmyndareväsendet;

att handhafva kommunens polis.

Hvarje politisk kommun väljer för 4 år en socken-amman, hvilkens förrättningar bestämmas genom lag. (Denne ”amman” ä^ i sjelfva verket en länk i kantonens regeringsmakt, lydande under kretsens ståthållare och skyldig att utföra de högre myndigheternas föreskrifter. Hans ställning synes vara tem-ligen lika den svenske s. k. ”länsmannens”).

Hvarje politisk kommun väljer ytterligare en, eller om så påfordras, flera fredsdomare, för en tid af 4 år. Civila tvister böra, med de undantag lag bestämmer, först bringas inför fredsdomaren.

Hvarje kyrko-kommun har ett kyrkoråd, bestående af pastor (såsom ordförande) samt öfriga i kommunens kyrko-tjenst anställda prester, kommunalrådets president, ammanen och minst 4 andra ledamöter, utsedda af kyrkostämman för en tid af 4 år.

Detta kyrkoråd besörjer kommunens kyrkliga angelägenheter och förvaltar kyrko- och fattigvårdsegendomen (den sednare kan ock öfverlemnas till en särskildt tillsatt fattig-vårdsstyrelse).

Kyrko-kommunerna välja pastorer och deras medhjelpare (adjunkter) utur antalet af valberättigade prester.

Kyrko-kommunen bildar i vanliga fall skolkretsen, som omfattar en eller flera skolområden, och har ett skolråd, bestående af pastor och minst fyra på kommunalstämman för 4 år valda medlemmar. .Kyrkostämman väljer för 4 år ordförande i skolrådet bland detta råds ledamöter.

Hvarje skolområdes menighet väljer lärarne till primärskolorna utur antalet af valbara lärare, d. ä. sådane som, efter aflagda prof, blifvit af undervisningsrådet upptagna i lärareståndet.

Öfver kommunalegendomens förvaltning utöfvas uppsigt af krets- och kantonalmyndighetema.

För kantonen Zürich har i dessa dagar en ny kommunallag utkommit.140

BTATSPÖBFATTNING.

Denna kantonen Ziirichs statsförfattning gifver en temli-gen klar bild af den schweiziska statsorganismen i dess helhet. Deraf framgår:

att all valrätt hvilar på fullständig demokratisk basis, så att hvarje oförvitlig medborgare deltager i alla val, med lika rösträtt ;

att alla de hufvudsakliga funktionärerna (med undantag af de tjenstemän, som tillsättas af de särskilta myndigheterna), vare sig på det administrativa, juridiska eller kyrkliga området, tillsättas genom menigheternas fria val (på det militära området tillsättas officersplatserna af kantonalregeringarne eller förbundsregeringen) samt att alla valda funktionärer, med undantag af kyrkoherdame, som tillsättas på lifstid, äro underkastade omval efter längre eller kortare tid.

Vill man till de här ofvan upptagn^ funktionärer söka en motsvarighet inom de svenska förhållandena, så synes saken visa sig ungefär sålunda:

Kantonens stora råd motsvaras af vår riksdag, ehuru det förra tillika innesluter en väsentlig del af konungamakten.

Kantonens regeringsråd med dess direktioner (departementer) och kommissioner (byråer) motsvaras af vår kungliga rådkammare (ministère), ehuru regeringsrådet tillika utöfvar en del af konungens beslutanderätt. Kyrko- och undervisningsråder äro ett slags kollegier, af hvilka det sednare lyder mera omedelbart under chefen för undervisningsdepartementet

Statsanwaltskapet, eller statens allmänna åklagaremakt, motsvaras af vårt justitiekanslersembete.

Kantonens öfverdomstol motsvaras nära af vår högsta domstol.

Kretsarne, eller die Bezirke, motsvara våra län.

Kretsrådet, med dess ståthållare och tvenne råd, motsvarar närmast våra ”konungens befallningshafvande”, bestående af landshöfding, landssekreterare och landskamrerare.

(Om kretsen hade sin särskilta representantförsamling hvilket den ej har, så skulle denna motsvara våra landsting).

Kretsdomstolen motsvarar närmast vår häradsrätt

Den schweiziska kommunen erbjuder den största likheten med de svenska förhållandena. Här äro: kommunalstämmaKANTONALA OLIKHETER.

141

och kommunalråd, kyrkostämma och kyrkoråd äfvensom skolråd.

”Kommunal-ammannen” torde, såsom sagdt är, närmast motsyara vår länsman. Men dessutom har den schweiziska kommunen sin fredsdomare. Några ”regala” eller patronella pastorater känner man ej i Schweiz, utan kyrkostämman, der, såsom bekant, hvarje oförvitlig medborgare är lika röstberättigad, väljer fritt församlingens pastor (äfvensom ock hans biträde) ibland antalet af qvalificerade prester, utan afseende å lärdomsmeriter, ålder eller konsistoriella förslager.

Några konsistorier känner man i öfrigt ej i Schweiz.

Innan vi lemna den kantonala stats-organisationen, hvil-ken, såsom man inser, utgör i sjelfva verket den politiska och sociala enheten i Schweiz, må några spridda uppgifter lemnas rörande vissa skiljaktigheter i kantonalförfattningärne.

I statsförfattningen för halfkantonen Unterwcddcn ob dem Wald (äfven kallad ”Obwalden”) med en befolkning

af blott 13,500 inv., hvilar lagstiftande makten hos primärförsamlingen (Landesgemeinde), der besluten fattas genom ”Handabmehren” (händernas uppsträckning), ungefär som det i fordna dagar tillgick på våra städers s. k. ”allmänna rådstugor”. Så tillgår utomdess i Uri, Unterwalden nid dem Wald, Glarus och Appenzell. Då primärförsamlingen sålunda direkt utser sitt regeringsråd, är dock detta i Obwalden underordnadt ett landtråd, som består af regeringsrådet, förstärkt med en medlem på 250 själar af befolkningen. Utomdess finnes ytterligare det ”trefaldiga rådet”, bestående af regerings- och landtrådet, förstärkta med en medlem på 125 invånare. I Obwalden är ”romerskt-katolska religionen kantonens religion och åtnjuter såsom sådan statens fulla skydd” (sic!). — Nidwalden nöjer sig med att beskydda katolska hyrlcan. I denna sednare kanton är också die Landesgemeinde (primärförsamlingen) inne-hafvaren af kantonens suveräna makt. Denna församling utser, såsom förvaltande myndighet, landtrådet, samt dessutom följande ”Vorsitzende Herren”, hvilkas namn nu förefalla rätt besynnerliga142

STATSFÖRFATTNING.

Landamman, Landsstatthalter, Landessackeimeister, Polizeidirektor, Landeshauptman, Obervogt, Zeugherrn, Bau- und Strassenherrn, Landesfähnrich. —

1 kantonen Solothurn utöfvas folkets suveräna makt af representantförsamlingen, som här kallas kantonsråd, hvilket utser medlemmar i regeringsrådet och öfverdomstolen, stats-skrifvaren, öfverammännen, landammannen, m. fl., alltså rätt lika med Zürichs förhållanden.

Här, såsom öfverallt, vill man ej tillåta att nära slägtin-gar, såsom far och son, bröder eller kusiner, må sitta till-safnmans inom en myndighet.

Alla författningar sluta med ett kapitel om revisionen, eller förändring i författningen, hvilken gemenligen är så mycket som möjligt försvårad. Alla lagstiftare äro deri enige att anse sitt opus så fullkomligt, att många hinder böra ställas mot hvarje förändring i detsamma. — Ett konservativt element är likväl här på sin plats.

De schweiziska folkmakts-staternas författningar variera alltså till sina former icke stort mindre än de europeiska monarkiernas konstitutioner. Men den grundsats är i alla fall utpräglad: att suveräniteten ligger hos folhet, och att folket utgöres af sammanfattningen utaf alla oförvitliga medborgare, hvilka sålunda hafva

a. lika rätt och pligt att afgifva sin röst vid folkförsamlingen,

b. lika rätt och pligt att bära vapen till landets försvar.Till Schweiz’ fria statslif ansluter sig nära den för förbundet gällande allmänna värnepligten och det på denna stora grundsats byggda försvarsväsen, hvartill det är tid att nu öfvergå.

Försvarsväsen.

De i Schweiz’s stora nationalarmé förekommande vapen

äro:

Infanteri, hufvudbeståndsdelen Skarpskyttar, omkring T*T af arméen;

Artilleri, omkring 3 kanoner på 1,000 man af arméen;

Kavalleri, af arméen, samt

Genitrupper

De taktiska enheterna äro:

För infanteriet bataljonen, om 600 å 700 man, delande sig i 2 jägare- och 4 fysiljer-kompanier;

för skarpskyttarne kompaniet om 100 man; för artilleriet batteriet om 4 å 6 kanoner; för kavalleriet sqvadronen, sammansatt af 2 kompanier å 70 hästar hvardera;

för genitrupperna kompaniet, af 100 man.

Utomdess finnas särskilta kårer för skjukskötsel och tross.

Den aktiva eller operationsarméen, bestående af första uppbådet (Auszug) och andra uppbådet (Reserve), är indelad i nio divisioner, hvarje division, staben oberäknad, bestående af:

3 brigader infanteri,

1 brigad artilleri,

1 kompani sappörer,144

1 divisions-park och ambulanser, med en större eller mindre kavalleritrupp, tillsammans ungefär 10,000 man, med 840 hästar.

Infanteribrigaden består af, utom staben, 3 till 5 bataljoner infanteri och 2 kompanier skarpskyttar.

Artilleribrigaden, såsom del af divisionen, består af ett reffladt 4-pundigt batteri om 6 kanoner, ett 6-pundigt batteri om 6 kanoner samt ett 12-pundigt om 4 kanoner, tillsammans 16 kanoner.

Kavalleribrigaden har 2 till 4 sqvadroner.

För krig tillkomma, utan ofvannämnda 9 divisioner, 2 oberoende brigader och 26 enskilta kompanier infanteri och skarpskyttar, 1 reserv-artilleridivision, bestående af ett större antal disponibla batterier och reserv-park, samt 1 kavalleri-reservdivision, bestående af ännu disponibla dragonkompanier.

Landtvärnet är indeladt i 5 territorialdivisioner, hvaraf hvar och en omfattar ett visst antal kantoner.

Äfven här äro alla de olika vapenslagen representerade.

Infanteriet.

Såsom redan är nämndt, bildar infanteriet hufvudstyrkan af den schweiziska arméen. Det består, uti den aktiva arméen, af 105 bataljoner, 20 halfbataljoner, 22 enskilta kompanier, tillsammans 82,416 man.

Hvarje bataljon, bestående af 6 kompanier, har följande stab:

1 bataljonschef (kommendant);

1 major;

1 aide major;

1 qvartermästare med kaptens eller löjtnants rang;

1 fanbärare med underlöjtnants eller underofficers rang; 1 faltprest med kaptens rang;

1 bataljonsläkare med kaptens rang och

2 underläkare med underlöjtnants rang;

1 adjutant-underofficer;

t" 1 stabsfurier;ARMÉ-0RGAN18ATI0K.

1 tambourmajor; samt

1 vapen-underofficer med fältväbels rang.

Härtill komma: 1 vagnmakare, 2 gevärs-smeder, 1 skräddare, 1 skomakare och 1 profoss.

Till kompaniet, bestående af 80—90 man (jägare eller fysiljerer), höra följande:

1 kapten;

1 löjtnant (oberlieutenant);

1 förste underlöjtnant;

1 andre d:o;

1 fältväbel;

1 furir;

5 wachtmeister (äldre korpraler);

10 korpraler.

Härtill komma: 1 fräter (fältskär), 1 timmerman, samt för jägarekompaniet 4 homblåsare och för fysiljererne 3 trumslagare. För skarpskyttekompaniet tillkommer en gevärs-smed.

Kompaniet indelas taktiskt i 2 plutoner, hvardera delad i 2 troppar (Ziige). Då kompaniet ej är detacheradt, utan ingått i bataljonen, kommenderar kaptenen första och löjtnanten andra plutonen samt underlöjtnanterna tropparna af jemna nummer.

Artilleriet.

Artilleriet, som anses vara den schweiziska arméens elitvapen, består af:

6 åkande 12-pundiga batterier, hvartdera, befälet inbegripet, om 138 man, 99 hästar och 14 vagnar;

3 24-pundiga haubitzbatterier, af samma styrka;

12 refflade 4-pundiga batterier, om 175 man, 104 hästar och 16 vagnar;

17 8- och 6-pundiga batterier, af samma styrka;

4 bergs-batterier*), om 115 man;

*) Bergsbatterierna hafva så beskaffade kanoner och laretter att de olika delarne kanna föras på hästrygg.

4 raket-batterier, om 70 man, 18 hästar och 15 vagnar;

11 hela och 2 halfva positionsbatterier, de förra om 80 man och 5 hästar;

12 park-kompanier om 80 man, och parktrain;

hela artilleriet tillsammans, med befäl, 10,367 man.

Batteriet, eller kompaniet, som utgör den taktiska enheten, har följande befäl:

1 kapten;

2 å 4 löjtnanter och underlöjtnanter, efter batteriernas storlek och beskaffenhet;

1 läkare;

1 veterinärläkare (dock endast vid åkande och bergs-batterierna) ;

1 adjutant-underofficer (vid åkande);

1 fältväbel;

1 furir;

2 till 8 Wachtmeister (efter batteriernas storlek och beskaffenhet);

4 till 7 kanonier-korpraler; samt

1 till 4 train-korpraler;

4 till 13 kanonier-gefreite (underkorpraler);

4 till 8 train-gefreite.

Härtill komma:

1 fräter, 9 fyrverkare (vid parkkompaniet), 2 å 4 trumpetare, 1 å 2 hofslagare, 1 låssmed, 1 vagnmakare och 1 sadelmakare.

Kavalleriet.

Detta vapen, som i Schweiz är af underordnad betydelse, delas i guider, som göra ordonnanstjenst vid staberna, och dragoner, som utgöra det egentliga rytteriet.

Kompaniet (eller halfva sqvadronen) eger här följande befäl:

1 kapten (blott för dragonerna);

1 löjtnant;

1 underlöjtnant;

1 veterinärläkare (vid dragonerna);AE3CÉ-OBGANI8AXION.

147

1 fältväbel;

1 furir (vid dragonerna);

2 wachtmeister;

6 korpraler (vid dragonerna; vid guiderna blott 4). Härtill komma:

1 fräter (vid dragonerna), 1 hofslagare, 1 sadelmakare (vid dragonerna) samt 4 trumpetare (vid guiderna blott 1).

Dragonernas kompani, befälet inberäknad, utgör 77 man och guidernas 32.

Hela kavalleristyrkan, befälet inberäknadt, uppgår till 2,869 ryttare.

Genitrupperna.

Genitrupperna, bestående af 10 kompanier sappörer oeh 5 kompanier pontonierer, utgöra tillsammans 1,530 man, befälet inberäknadt.

Kompaniets befäl utgör:

1 kapten, 1 löjtnant och 2 underlöjtnanter, 1 läkare, 1 fältväbel, 1 furir, 4 wachtmeister och 8 korpraler; hvartill komma 1 fräter och 3 trumslagare.

För sjukvården finnes en kår sjukvaktare om 250 man, ställda till de olika läkames disposition.

I spetsen för hela arméen står Edsförbundets generalstab.

Denna stab är indelad i 6 sektioner:

1. General-staben, med 40 öfverstar, 30 öfverstelöjtnan-ter, 30 majorer samt ett obestämdt antal kaptener och löjtnanter, allt detta befäl fördeladt emellan de tre olika vapenslagen: infanteri, skarpskyttar och kavalleri;

2. Artilleri-staben, med 4 öfverstar, 10 öfverstelöjtnan-ter, 15 majorer, ett obestämdt antal kaptener och löjtnanter;

3. Genirstaben, med 2 öfverstar, 3 öfverstelöjtnanter, 4 majorer, ett obestämdt antal subalternofficerare;

4. Justis-staben, med en öfverauditör (öfverstes rang) såsom stabens chef, jemte ett obestämdt antal andre juridiske embetsmän (med rang från öfverstes till kaptens);148

FÖB8YABSVÅSBin>BT.

5. K<mmissariats-staben, med en Öfyerkrigskommissarie (öfverstes rang) såsom stabschef, samt krigskommissarier (från och med öfverstelöjtnants till underlöjtnants rang);

6. Sundhets-staben, som delas i:

a) Läkare-staben, med en öfverfaltläkare, (öfverstes rang) såsom stabschef, 9 divisionsläkare (hvaraf 3 med öfverstelöjtnants och 6 med majors rang), 1 stabsläkare och 1 stabsapo-thekare (med majors rang), samt ett erforderligt antal hospitals- och ambulansläkare (från kaptens till underlöjtnants rang);

b) Veterinärläkare, med öfverveterinären (majors rang) såsom stabschef, jemte ett obestämdt antal stabs-veterinärer (från löjtnants till underlöjtnants rang).

TiU Förbunds-staben hörer utomdess ett erforderligt antal stabssekreterare.

Hela arméen lyder under Förbundsförsamlingen och Förbundets militärdepartement.

Under detta departements omedelbara befallning stå i öfrigt:

1. Öfverinstruktören för infanteriet ;

2. Materialförvaltaren ;

3. Öfverkrigskommissarien ;

4. Öfverauditören ;

5. Öfverfältläkaren;

6. Inspektören öfver genitrupperna;

7. Inspektören öfver artilleriet;

8. Inspektören öfver kavalleriet;

9. Inspektören öfver skarpskyttarne;

10. Inspektören öfver infanteriet.

Efter denna framställning af det schweiziska försvarsvä-sendets organisation, tillkommer att redogöra för

arméens bildande, på grund af lagen om allmän värnepligt; manskapets militära utbildning;

befälets anställning, militära utbildning och avancement ; arméens underhåll, i afseende å besoldning, beklädnad och beväpning;

arméens materiel, o. m.,VÄBNEPLIGTEN.

149

till hvilka momenter dels Edsförbundet, dels de särskilta kantonerna (staterna) samverka, genom deras myndigheter, förvaltning och bidrag, allt i enlighet med lagen om schweiziska Edsförbundets militärorganisation af den 8 Maj 1850 och dertill sedermera fogade särskilta förordningar.

Slutligen bör härtill läggas en redogörelse för disciplinen i schweiziska arméen samt kostnaderna för det schweiziska försvarsväsendet.

Arméens bildande.

Hvarje schweizare är värnepligtig. Vämepligten begynner med en ålder af fyllda 20 år och slutar vid fyllda 44 år. — Ingen kan sätta en annan man i sitt ställe.

Anm. Från militärtjenst äro befriade:

Alla som, genom andliga eller kroppsliga lyten, förklarats odugliga till krigstjenst, äfvensom de, hvilka ej ega den erforderliga längden;

medlemmarne af vissa till förbundets och kantonernas förvaltning hörande tjenstemanna-kårer, såsom rådsmedlemmar, tull-, post- och telegraf-tjenstemän, vidare prester och skollärare, läkare*), personalen vid jernvägame m. m., hvilka dock kunna, under vissa vilkor, ingå i militärtjensten; hvartill kommer en befrielse från första uppbådet för den ende sonen af en enka eller enkling af högre ålder, samt för en enkling, som är fader för omyndiga barn, hvilka han måste med sitt arbete försörja, äfvensom en af två eller flera bröder, hvilka utgöra fattiga föräldrars stöd.

Ovärdige att bära vapen för fäderneslandet äro de som straffats för vanärande brott.

En särskild undersöknings-kommission granskar årligen de i värnepligtsåldern inträdda personernas duglighet och behörighet. I Zürich blefvo under 1864 af 2,163 personer, som inträdt i beväringsåldern, blott 675 helt och hållet godkända. Återstående 1,488 blefvo dels för alltid befriade, dels hänvisade till kommande år.

*) Prester, läkare och apothekare kanna dock, i och för de förrättningar •om tillhöra deras yrken, inkallas till tjenstgöring i arméen.

De som af en eller annan grund blifva befriade från personlig militärtjenst hafva att betala en årlig afgift, i förhållande till sina omständigheter. Dessa ersättningar utgjorde för staten Zürich under år 1863 ett sammanlagdt belopp af 208,000 frcs. Antalet af sålunda skattskyldige utgjorde 33,632, af hvilka dock afgiften erlades blott utaf 18,876 personer.

Af det värnepligtiga, godkända manskapet är hvarje kanton skyldig att till förbundets armé lemna:

till första uppbådet (Bundesauzug) 3 man pr 100 invånare, samt

till reserven hälften af första uppbådet, kantonen dock oförhindrad att lemna mera manskap, om den så önskar.

Första uppbådet (Bundesauzug) består af det yngre manskapet (från 20—34 år), och reserven af det som utträdt ur uppbådet, intill 40 år*).

De som utträdt ur reserven ingå, intill 44 års ålder, i

landtvärnet.

Anm. Det står kantonerna fritt att för officerarne fastställa en längre värnepligtstid än för manskapet.

Kantonerna bidraga till operationsarméens särskilta vapenslag, till hospitalerna, m. m., hvad manskap och materiel beträffar, i enlighet med en derför uppgjord och antagen lag. Så måste t. ex. staten Zürich till den aktiva arméen lemna en kontingent af 340 man genitrupper, 1,211 man artilleri^ 291 man kavalleri, 600 man skarpskyttar, 8,560 man infanteri, 25 man till sjukvården, 3 vapensmeder och 600 trosshästar, 39 kanoner af olika kaliber jemte ammunition samt 12 raket-ställ. — Öfriga kantoner lemna på samma sätt sin stadgade, proportionella kontingent.

Till följd af denna kantonernas förpligtelse indelas det i tjenståldern inträdda, godkända manskapet uppå de särskilta vapnen, i enlighet med de härför stadgade grunder, med af-seende å kroppslängd, kunskaper, yrke, m. m., vinnande der-jemte hvars och ens håg och önskan behörigt afseende. Så tager man företrädesvis till genitrupperna stort, kraftigt och

*) Till följd af den vexande folkmängden, »ker öfvergången till reaerren ofta redan vid 28 å 30 års ålder.

intelligent folk, deraf till pontoniererne om möjligt sjöfolk; till artilleriet äfvenledes de mest kraftiga och intelligenta*» till trossen och kavalleriet folk, som blifvit öfvadt att behandla hästar; till skarpskyttarne alpjägare, eller andra, som bestått prof såsom skickliga skyttar, o. s. v.

MansJcapets militära utbildning.

Den militära utbildningen börjar i Schweiz redan i skolorna, dock så att öfningarne icke äro obligatoriska i andra än kantonskolorna. I landsbygdens sekundarskolor (högre folkskolor), torde militärötningar numera vara temligen allmänt införda. Kantonskolornas ungdom är, åtminstone i flera kantoner, uniformerad och försedd med gevär. Deras organisation är ock fullständigt militärisk, omfattande ej blott infanteri, utan ock artilleri.

För dem, som ingått i värnepligtsåldem och blifvit indelade på den aktiva arméen, föreligga följande öfningar:

Första året drifves, kretsvis, 2 dagar i veckan under 9 veckor, förberedande exercis utan gevär i marcher och vändningar, m. m., hvartill kommer en enkel undervisning om soldatens åligganden.*) Detta för alla vapen. Härtill kommer för geni- och artillerimanskap en fem dagars kurs i ställning med gevär och de enklaste handgreppen, för kavalleri och train handgrepp med sabel, för skarpskyttarne kännedom om stud-saren och målskjutning på 300 à 400 alnars distans, för musiken grunderna i instrumenternas behandling samt för ambulansen elementerna af fältskärskonsten.

Orsaken hvarföre dessa öfningar ske inom smärre kretsar ligger deri, att man vill bespara manskapet långa marcher till öfniiigsplatserna.

Alla dessa öfningar äro kantonala och de dermed förenade utgifter bestridas af kantonen. Likaledes bestrider kantonen alla följande öfningar för infanteriet (jägare och fysiljerer), med undantag af större möten, hvaremot Edsförbundet anordnar och bekostar den vidare utbildningen för så väl deöfriga vapnens manskap, som alla officerskårerna.

*) I några kantoner ske dock äfven första årets öfning i kantonal-staden.152

FÖBSVABBVÄ SEN DET.

Under det andra året försiggår den egentliga rekrytbildningen, då manskapet inkallas till kantonernas hufvudstäder i garnison, under en tid af 28 till 35 dagar, för öfning tillsammans med sina officerare och underofficerare. Dessa indragningar göras i olika afdelningar, så att ej alltför mycket manskap inkallas på en gång, och väljer man i öfrigt de tider, då arbetskrafternas borttagande från det borgerliga lifvet är minst menligt.

Detta hvad infanteriet angår. Beträffande de öfriga vapnen, sa försiggår deras manskaps rekrytbildning vid de rekrytskolor, som af Edsförbundets krigsministére till tid och ort, för hvarje vapen, bestämmas. Dessa skolor hafva olika tidslängd för de olika vapnen. För sappörer, pontonierer och artillerister försiggå öfhingarne 40 dagar, för kavalleriet 49 dagar, för skarpskyttarne 31, för trainen 30 dagar, för fyr-verkarne 19, för böss-smeder och timmermän 18 samt för ambulancen 19 dagar. (Den sednares undervisning eger rum vid hospitalema.)

Till dessa rekrytskolor inkallas derjemte, för såväl egen öfning som rekryternas instruktion, ett antal kadremanskap, (hvarmed här menas officerare och underofficerare) till regeln de yngste, men dock så att alla måste en gång genomgå en sådan kurs.

Sedan sålunda rekrytbildningen försiggått, ega för de följande åren af tjenstetiden i den aktiva armén repetitions-öfningar rum, för infanteriet, kantonala, 3 å 4 dagar om året, målskjutning deri inbegripen, samt för artilleriet och genitrupperna af första uppbådet 12 dagar, och af reserven 6 dagar hvartannat år; för kavalleriet, af första uppbådet, 4 å 7 dagar och af reserven 1 dag hvart år; för skarpskyttarne af första uppbådet 10 dagar och af reserven 5 dagar hvartannat år, allt march- samt in- och utryckningsdagar oberäknade. I öfrigt förekomma 2 dagars skjutöfningar för skarpskyttarne de år, då de icke äro inkallade till exercisöfningar.

Landtvärnets repetitionsöfningar äro inskränkta till ”minst en dag om året.”MAN8KAPET6 ÖFNING. BEFÄLET.

Det schweiziska infanteriet har alltså undergått följande öfoingar, utom den föregående skolbildningen:

l:sta året: 18 dagars förberedande öfning;

2:dra året: 28 å 35 dagars rekrytöfhing i kantonalstadens garnison,

samt derefter 3 å 4 dagars årliga repetitionsöfningar.

För artilleriet, genitrupperna och skarpskyttarne samt kavalleriet har andra årets öfning försiggått vid en Edsförbundets rekrytskola från 30 till 49 dagar, på sätt ofvan är anfördt.

Repetitionsöfningarne för dessa vapen försiggå hvart eller hvartannat år under 6 å 12 eller 5 å 10 dagar, enligt hvad förut är sagdt.

Härtill kommer slutligen öfningen vid de årliga trupp-sammandragningame af alla vapenslag, hvartill Edsförbundets trupper turvis inkallas, och hvilka utgöra slutstenen i officers-bildningen. Sådana sammandragningar, eller öfningsläger, vara omkring 14 dagar. De ske alltid på de strategiskt vigtigaste punkterna af landet. De bestå till regeln af 2 divisioner, cirka 20,000 man, hvadan de till hvarje trupp återkomma ungefär hvart femte år.

Befälets anställning och militära utbildning.

Alla den schweiziska arméens officerare äro, likasom manskapet, borgerlige män, som sköta militärtjensten jemte sina olika yrken och förrättningar, uppbärande ingen annan lön än dagtraktamente under sin tjenstetid. Såsom undantag härifrån torde dock kunna räknas instruktionsofficerame, hvilkas huf-vudsakliga tid är upptagen af militära förrättningar och hvilka sålunda kunna anses vara män af det militära yrket.

Då en ung man (nästan alltid tillhörande den mera bemedlade samhällsklassen), efter det han inträdt i värnepligts-åldem och genomgått första årets rekrytbildning (derifrån dock de som fullständigt genomgått kantonalskolans militärkurs blifva befriade), vill blifva officer, anmäler han sig såsom ”officers-aspirant”, på ett visst vapen, hos kantonalmyndig-heten. — Ku måste han först genomgå (såsom gradpasserare)154

en 6 veckors rekrytskola i kantonens garnison, boende i kasern jemte manskapet, ätande dess mat, deltagande i alla soldatens förrättningar, med särskild hänsyn till det vapen, hvarpå han vill inträda, hvarjemte han öfvas i reglementet, rapportskrif-ning, m. fl. förrättningar, som tillhöra underofficern.

Efter denna praktiska rekrytbildning hänvisas aspiranten af kantonalmyndigheten till förbundets central-officersskola för det vapen, hvarpå den sökande vill ingå.

Här möter en inträdesexamen, som för artilleriet och genitrupperna afser goda matematiska kunskaper, m. m., för kavalleriet kännedom om hästen och hans behandling samt för skarpskyttarne något matematik jemte vapenlära.

För officers-aspiranterna förutsättes i allmänhet att de varit kadetter vid någon kantonalskola.

Förbundets officersskola (centralskolan), som har till ändamål att dana officerare för arméens olika vapen, fördelar sig i en theoretisk kurs och i en tillämpningsskola. Skolan varar

1 9 veckor.

Den theoretiska kursen omfattar, utom de bestående militärreglementena, alla vapnens taktik, vapenkunskap, skjut-theori, generalstabens olika förrättningar, militärtopografi och teckning, krigshistoria, ridning och fäktning.

Tillämpningsskolan, som följer på den theoretiska kursen, afser företrädesvis praktiska öfningar i fält, med såväl enskilta som förenade vapen. — Till den ändan inkallas för de sista

2 å 3 veckorna af skolans kurs trupper af alla vapen, till erforderligt antal, i kasern, läger eller inqvartering.

Efter slutad tillämpningsskola samla sig alla instruktörerna, för att rådslå om betygen för aspiranterna. Dessa

betyg ingifvas till förbundets militärdepartement, hvilket meddelar dem, vederbörligen verificerade, till kantonernas militära myndigheter. Dessa kunna derefter utnämna de approberade aspiranterna — men endast sådana — till officersplatser af alla vapen i kantonens kontingent-armé.

De utnämnde officerame måste derefter, såsom redan är nämndt, deltaga i ett påföljande års rekrytskola med det vapen de tillhöra, hvarjemte särskilta skjutskolor, vid vissa tider, äga rum för officerare och underofficerare.IBSTBUKTÖBEBNE.

155

Slutligen utväljer förbundsrådet hvarje år, på militärdepartementets förslag, ett antal stabsofficerare, som hafva att i utlandet besöka vapenöfningar eller militära anstalter, med skyldighet att derom afgifva berättelse. Officerare i edsförbundets stab kunna ock anmäla sig att för längre tid besöka utländska militärskolor, i och för sin militära utbildning.

Stabsofficerares deltagande i utländska fälttåg kan utverkas genom förbundsrådets bemedling.

Vid sidan af officerskårerna stå instruktörerna, hvilkas daning bestrides af förbundet Till denna befattning framställa sig ock aspiranter, hvilka, efter aflagda prof, genomgå en instruktionskurs af minst 28 dagar och derefter en repetitionskurs af minst 21 dagar. För blifvande öfverinstruktörer erfordras ytterligare en utbildningskurs af 14 dagar.

Förbundet erkänner tre rangklasser för instruktörer:

1. Öfverinstruktör för en eller flera kantoner, med stabs-(regements)officers rang;

2. Instruktionsofficer, med subalternofficers rang, samt

3. Underinstruktör, med underofficers rang.

Förbundets instruktörer användas för specialvapnens rekrytskolor.

Kantonerna få använda endast sådana instruktörer, som blifvit utbildade och godkända i edsförbundets kurser, och dessa i ingen högre rangklass än deras betyg tillåta.

Instruktörerna äro i fredstid icke indelade i arméen, men avancera i samma ordning som officerarne. — De uppbära i vissa kantoner en årlig aflöning, med rätt till pension.

Anm. Instruktionskåren, som afser hufvudsakligen att bespara tid för de i andra förrättningar sysselsatta officerarne, har dock mött den anmärkning, att de sednare härigenom blifva mindre sjelfständiga, hvadan ock, under allvarsamma förhållanden, officerarne visat sig angelägna att öfvertaga instruktionen.156

FÖR8V ABS VÄSEN DET.

Såsom ett slutligt moment i schweizarens militära utbildning böra nämnas de frivilliga skjutöfningarne inom de derför bildade skytteföreningar, hvilka äro utgrenade öfver hela landet och hvilka hålla årliga skjutfester, de der på samma gång utgöra folkfester, hvartill allmänheten bidrager med rikliga gåfvor för premier, m. m. Till alla dessa öfningar lemna kantonerna, under vissa vilkor, fri ammunition.

Schweizarens af ålder berömda skjutfardighet blir härigenom underhållen och stärkt.

Befordringssystem.

Sedan, efter genomgången officerskurs, officers-aspiranten blifvit af hvarje kantons militärmyndighet antagen till officer i kantonens kontingent-armé, vid något af dess vapen, så avancerar han inom denna armé efter de af hvarje kanton antagna befordringslagar.

Hvarje kanton har nemligen en kantonalstab, som består af flera stabsofficerare — öfverstar, öfverstelöjtnanter och majorer af alla vapen.

Befordringslagarne, om ock sinsemellan något varierande, äro derutinnan lika, att i allmänhet avancementet inom

subal-temgrad sker efter tjenstålder i kantonens tjenst. För högre grader har hvarje kantons regering fritt val.

Underofficerskåren, från hvilken i allmänhet avancement ej eger rum till officer (ehuru officersbildningen och den deraf beroende befordran stå alla öppna), utses bland de äldsta och bästa korpralerna (Wachtmeister), efter officerskårens bedömande. En antagen underofficer måste dock derefter genomgå en särskild underofficerskurs, som för infanteriet är kantonal och för specialvapnen sker vid förbundets militärskolor.

Utnämning och befordran inom edsförbundets stab ske genom förbundsregeringen, kunnande kantonerna ingifva förslag till alla grader inom nämnda stab. Samma befogenhet hafva ock öfverbefälhafvarne för förbundsarméen äfvensom militärinspektörerne och stabschefeme, hvar och en inom sin afdelning.

För utnämning vid general-, geni- och artilleri-staben fordras:

a) till uppnående af subalternofficers- graden, att hafva tjenat minst 2 år i den näst föregående graden;

b) till majors grad, att hafva tjenat minst 8 år såsom officer, deraf minst 2 år såsom kapten;

c) till öfverstdöjtnants-gr&åen, att hafva tjenat minst 10 år såsom officer, deraf minst 4 år såsom major i ett specialvapen, eller 2 år såsom kommendant (bataljonschef) eller 2 år i denna eller i en högre grad tillsammanstagne;

d) till öfverste grad, att hafva tjenat 12 år såsom officer, deraf 4 år såsom kommendant eller likaså länge i denna eller en högre grad tillsammantagna.

Befordringarne i Edsförbundets stab ske efter tjenst-åldern till och med graden af kapten; för högre grad är utnämningen fri bland officerare af den omedelbart derunder stående graden, då tjenstetiden i densamma utgjort minst 2 år.

Undantag kunna dock ske i fråga om synnerlig duglighet och utmärkta förtjenster.

Edsförbundets officerare kunna äfven tagas i anspråk för kantonaltjenst inom samma grad, dock så att Edsförbundets tjenst alltid har företräde framför kantonens.

Edsförbundets officerare kunna utgå ur staben, närderas ansökan derom ingått vid början af hvarje år samt intet truppuppbåd förestår.

En Edsförbundets officer, som vid 50 års ålder utgår ur tjensten, behåller sin grads utmärkelser.

Arméens besoldning.

Såsom allmän regel gäller, att i den schweiziska arméen ingen man, vare sig tillhörande befälet eller manskapet, har någon fast årlig aflöning, utan all besoldning består i tjenst-göringspengar.

All kantonal öfning och tjenstgöring bekostas af kantonen;

all öfning vid Edsförbundets skolor och truppsamman-dragningar samt tjenstgöring i dess förrättningar bekostas af Edsförbundets militärbudget.

1 Öfrigt är den militära tjenstgöringen sålunda aflönad:

Mnnpor- j tioner. Sold pr dag. 1 *3* 3» §2 §1 * 7 ? Fr. | Fr. jjM

Förbundsarméens öfverbefålhafvare (generalen) 58 j 8 | 81) Chefen för generalstaben 24 1 3 ! 4 Stabsöfverste 17 ! 3 4») Öfverstelöjtnant 18 3 3 Major 10 2 2 Kapten 8 2 2 Löjtnant 6 2 2 Underlöjtnant 5 2 2 Stabssekreterare 3 1 — Öfverauditörn 17 2 — Öfverfältläkaren 17 2 2 Öfrerkrigskommisaarien s) 17 2 2 I bataljonsstaben: Bataljonschef (kommendant) 11* 3 2 Major 84 2 2 A idemajor, qvartermästare och fahbärare i förhållande till sin rang. Bataljonspredikant 6 2 — „ läkare 6 2 i ; „ underläkare 3] 1 — i Adjutantsofficer 2 1 i 1 Stabsfnrir H 1 1 Tamburmajor I 1 1 Vapenunderofficer ! * i 1 t — i Vagnmakare i 1 ArtiUeri och geni: Kapten «i 2 i Löjtnant 1 i

Manskapet pr man ! i —

') Manportionen beräknas i Tärde till 60 cent., fourageringsportionen till lj francs.

*) Denna sold ökas betydligt, eller till 84 francs, dft en öfverste erhåller kommando öfver en armékår

>) Embetsmän inom jnstisen, läkarekåren och kommissariatet hafra samma aflöning f^m de officerare i staben, med hvilka de stå lika i rang.

Kavalleri: I

Manskapet pr man..........................|

Skarpskyttar: j

Manskapet pr man..........................i

Infanteri: \

Manskapet pr man................(45 cent.)

Ambulansen:

Sjukvaktaren af l:sta klassen.............

„ af 2:dra klassen . . . (90 cent.)

iVö

n

19s

i ! i

Befälets aflöningar vid de sistämnda vapnen och kårerna äro i det närmaste lika med artilleriets.

Efter 2 månaders effektiv tjenstgöring erhåller hvarje militär, från fältväbel och derunder, en tilläggssold af 7 cen-timer (TJ6 fr.)

I garnisonstjenst erhåller truppen om möjligt naturaför-plägning, likasom ock vid inqvartering.

Utomdess ersättas resorna å jernbanor för officerare efter 2:dra platsen samt för underofficerare efter 3:dje. Dagtraktamente betalas för hvar verklig resdag.

Instruktörerna ersättas med afseende å dels deras tjenst-görings beskaffenhet, dels deras grad.

Så honoreras, vid Förbundets centralskola, öfverinstruk-tören med 19, instruktörerne af l:sta klassen med 15 och af 2:dra med 12 samt underinstruktörer med 5 fr. om dagen.

Vid rekrytskolorna är aflöningen något mindre.

I vissa kantoner aflönas, såsom förr är nämndt, instruktörerna med aflöningar pr år.

Officers-aspiranter erhålla, vid genomgående af Edsförbundets centralskolor, 5 fr. om dagen.

Arméens beklädnad och beväpning.

All arméens beklädnad, likasom dess utredning, är noga bestämd genom allmän förbundslag, hvars efterlefnad från kantonernas sida strängt öfvervakas af inspektörerna för de

särskilta vapnen. Kostnaderna härför drabba dels kantonerna, dels hvarje individ sjelf.

Hvarje i arméen ingången militär måste, efter det andra årets rekrytbildning, vara uniformerad, hvilken

förpligtelse fortfar intilldess han utgår ur reserven i landtvärnet. Landt-värnets uniformering bestämmes af hvarje kanton; dock fordras såsom minimum,. att hvarje man bär lika hufvudbonad och öfverrock äfvensom en tornister eller ränsel.

Beklädnaden består i mörkblå eller mörkgrön vapenrock, med hvita metallknappar, blå byxor samt damaskor; för huf-vudet en liten konisk tschakå. Öfverrock med ärmar af mörkare eller ljusare tyg.

Arméens officerare bära samma uniform; utmärkelsetecken äro epåletter af silfver, från majorsgraden försedda med fransar.

Så snart trupperna ingått ur den kantonala i Edsförbundets tjenst, bära de på venstra öfverarmen ett rödt band med Edsförbundets kors.

Uniformens anskaffande sker inom de olika kantonerna mycket olika. I Zürich tillhandahåller staten hvarje man uniform, som han sjelf beställer, till ett pris af 50 fr., hvilken kostnad, då mannen saknar tillgångar, ersättes till staten af den kommun, som mannen tillhör.

I några kantoner lemnar staten, ur sina förråder, uniform likasom vapen, hvilka böra återställas vid hvarje tjenstgörings slut, men i de flesta återställas de icke förr än efter tjenste-tidens slut.

Kostnaderna variera här på ett sällsamt sätt, drabbande t. ex. hvarje infanterist i Appenzell med 54 frcs och i Neuf-chatel med 108 frcs. — Kantonens kostnad för hvarje mans beklädnad och beväpning utgör utomdess i Neufchatel 76 frcs, i S:t Gallen 108 frcs o. s. v.

Hvarje infanterist erhåller, vid andra årets rekrytskola, utur kantonens förråd sitt gevär, hvilket han, till regeln, under hela sin tjenstetid, äfven efter det han ingått i landtvärnet, hos sig behåller och vårdar, varande underkastad de härför tidtals förekommande besigtningar från dels kantonens, dels Edsförbundets sida.

För infanteriet inforas oaflåtligt refflade gevär*).

På samma sätt och under samma vilkor erhåller skarpskytten sin studsare, artilleristen sin sabel och kavalleristen sina pistoler.

Kostnaderna härför, hvilka sammanhänga med beklädnaden, variera, såsom ofvan är nämndt, högst betydligt.

Kavalleristen måste hålla sig egen häst, för hvilken han dock erhåller ersättning, i händelse af skada under tjenst-göringen.

Allå officerare måste hålla sig sjelfva uniform och vapen.

Arméens materiel.

I den schweiziska arinéen är det artilleriets materiel, som intager det framstående rummet. Denna levereras dels af Förbundet, dels af kantonerna.

Tillsammans har Edsförbundet att disponera öfver 222 bespända kanoner, af olika kaliber, och 22 raketställ, hvartill kommer ett positionsartilleri om 242 kanoner.

Af kanonerna äro endast de 4-pundiga refflade, skjutande en konisk projektil af 9 skålpunds vigt.

Såsom egendomligt och anmärkningsvärdt bör särskildt beaktas det schweiziska bergsartilleriet, bestående af 8-pundiga haubitzer, hvilka kunna lätt lyftas ur sina lavetter och på hästrygg transporteras till ganska otillgängliga platser, för att der åter ställas i position. Schweizaren lägger stor vigt vid detta vapen. Man har dock ännu endast 4 sådana batterier om 4 kanoner, jemte ett reservbatteri.

Af artilleriets materiel underhåller Edsförbundet omkring en tredjedel; återstoden levereras af kantonerna efter den derom uppgjorda och i förbundslagen införda fördelning. För kantonen Zurich uppgingo, exempelvis, under

1865 kostnaderna för tyghuset till nära 100,000 frcs.

Alla hästar till artilleriet och trainen lemnas proportio-naliter af kantonerna.

*) I Schweiz ventileras i denna stund lifligt fr&gan om införande af bakladdningsgevar.

Sammanlagda antalet af hästar for artilleri och train, hvilket utgår från de särskilta kantonerna för den tid, då deras tjenst påkallas, uppgår till något öfver 6,000.

De vid rekrytöfningarne erforderliga hästar anskaffas af Edsförbundet eller hyras från kringliggande trakter, hvarefter kostnaden, efter fördelning, ersättes af kantonerna. Det står dock kantonerna fritt att sjelfva lemna det från hvar och en påkallade antal hästar.

Då artilleriets hästar sålunda till regeln förhyras för hvarje truppöfning, måste man antaga, att hästarne blifva alltför ojemna och ovana vid dessa förrättningar. Denna olägenhet upphäfves dock derigenom, att uthyrandet af hästar till artilleriet blifvit en affär, hvadan samma hästar årligen återkomma. Då krig hotar, uppköper Edsförbundet hästar, hvaraf i öfrigt ett mindre antal finnes i förbundets stallar.

All train levereras af kantonerna, likasom en viss bestämd del af ammunition. Så bör t. ex. kantonen Zürich årligen lemna 5,600 kanonskott, 800 raketer och omkring 400,000 gevärspatroner; kantonen Glarus lemnar 300 kanonskott och 70,000 gevärspatroner o. s. v.

Såsom förut är nämndt, finnas till regeln inga pensioner i den schweiziska arméen, af den enkla grunden att såväl befäl som manskap ega sin utkomst i det borgerliga lifvets förrättningar. Härifrån undantagas endast de serskildamilitär-lärarne eller instruktöreme. Men pensioner och tillfälliga understöd finnas likväl för utomordentliga fall, nemligen då en man blifvit skadad i tjensten, vare sig i fredstid eller i krig, eller för en omkommen soldats eller officers efterlef-vande.

Pensionerna, som bekostas uteslutande af förbundet* blifva derigenom af 2 slag:

a) för invalider,

b) för efterlefvande enkor och barn.

Vid bestämmande af dessa understöd — hvilket sker genom en serskild undersökningskommission — betraktas

understödstagarens förmögenhetsvilkor och förvärfstillfallen samt skadans beskaffenhet och grund.

Skadeståndet utgår antingen i en viss summa för en gång, eller i pensioner, hvilka dock ej beviljas annat än för en bestämd tid, hvarefter ny undersökning sker, för utrönande huruvida pensionen skall upphöra, förminskas eller förhöjas.

Pensionernas belopp bestämmas efter följande måttstock:

Den som blifvit alldeles oduglig till arbete erhåller, då skadan skett i krig, ända till 500 frcs, och då den skett i fredstjenst intill 300 frcs årligen.

De som måste utbyta sin förra förvärfskälla mot en mindre lönande, eller i allmänhet blifvit betydligt inskränkta till arbetsförmåga, erhålla, för skada under krig, intill 300 frcs, och för skada i fredstid, intill 200 frcs årligen.

Vid skador, som i mindre eller öfvergående grad vållat rubbning i den skadades utkomst, lemnas pensioner af resp. 150 och 120 frcs årligen.

Enkor och minderåriga barn (under 18 år), äfvensom ock föräldrar samt föräldralösa, minderåriga syskon, då det visats att deras utkomst berott af den aflidne, erhålla pensioner efter en i krig stupad: enka, fader, moder, farfar

eller farmor, intill 300 frcs, och hvarje barn, broder eller syster, intill 200 frcs. Efter en i fredstid, under tjensten, omkommen man kunna dessa pensioner respektive uppgå till 240 och 150 frcs.

För hvarje familj får dock pensionen ej öfverstiga 500 och resp. 300 frcs.

Förutnämnda pensioner kunna höjas till det dubbla beloppet, när den aflidne eller sårade frivilligt, utom sitt vanliga åliggande, utsatt sig för en stor fara till fäderneslandets gagn.

Disciplinen i den schweiziska arméen.

Det är ett ofta hördt tal att inom en milis-armé ej kan råda den disciplin, som är nödvändig för att en armé skall rätt uppfylla sitt ändamål. Särskilt hör man anföras, att disciplinen inom den schweiziska republikens armé skall vara alltför svag. Det torde derföre vara skäl att inhemta hvad164

de schweiziska krigslagarne i sådant hänseende stadga, och erfarenheten lärer att dessa lagar noga efterlefvas.

Under krigslagarne lyda, i allmänhet taget, allapersoner, som befinna sig i Edsförbundets eller kantonens militärtjenst, eller som utom tjensten, vid något tillfälle, uppträda i militäruniform, samt i öfrigt alla personer, som, under det en trupp är samlad, i en eller annan egenskap äro anställda eller i öfrigt uppehålla sig vid truppen.

De straffvärda handlingarne äro antingen förbrytelser eller förseelser (ordningsfel).

För de förra äro straffen:

Dödsstraff, tukthus, fängelse, landsförvisning, utstrykning, degradering samt förlust af aktiv borgarrätt.

(Dessa straffbestämmelser äro i lagen särskilt bestämda och graderade).

Subordinationsbrott af den beskaffenhet, att en man envist sätter sig emot en honom gifven befallning, straffas med tukthus från 1 till 4 år, om han var obeväpnad, men från 2 till 6 år, om han vid tillfället var under vapen.

Sker brottet inför fienden, straffas det med döden; vid förmildrande omständigheter med tukthus.

Förolämpningar eller hotelser mot förman straffas med fängelse och i svåraste fall med 2 års tukthus.

Den som utan vapen betydligt skadar, eller med vapen äfven blott obetydligt sårar en förman, straffas med 2—10 års tukthus.

Officer, som afvikit ur sträng arrest, straffas med från en månads till ett års fängelse.

Om de stränga föreskrifterna under krigstid behöfver man här mindre tala, enär de äro öfverallt temligen lika, ej heller om brott sådana som mord, stöld m. m., hvilka ej höra till den egentliga militära manstukten.

Den som sårat en annan i duell straffas med fängelse intill 2 år.

Ringare förolämpningar man och man emellan bestraffas såsom ordningsfel; svårare hederskränkningar straffas med fängelse intill 6 månader.DISCIPLINEN I DEN SCHWEIZISKA ARMÉEN.

I öfrigt finnas straff föreskrifha för uteblifvande eller för sen ankomst till appellen, för fylleri, m. m.

Disciplinarstraff äro för manskapet: förrättande af sådana sysslor, under kortare eller längre tid (högst 20 dagar), som förekomma i läger eller qvarter, men ej egna sig för egentlig militärtjenst;

Straffexercis och skildtvakt;

Konsignering till anvisadt rum, som ej får lemnas, men med skyldighet att göra tjenst; vanlig arrest, sträng arrest, äfven med nedsatt kost till vatten och bröd, m. m.

För underofficerare äro straffen degradering på viss tid och förlust af graden; samt för officerarne:

enkel arrest, skärpt arrest (då värjan fråntages den straffade) samt sträng arrest med vakt framför dörren eller

tältet, allt intill 20 å 30 dagar.

Befälet ålägger disciplinärstraff i förhållande till sina grader. Så kan en adjutantunderofficer ålägga en soldat konsignering på 3 dagar, 3 dagars lägre förrättningar samt 2 dagars vanlig arrest; en löjtnant kan ålägga de under honom stående konsignering på 5 dagar och 3 dagars vanlig arrest; en kapten kan döma manskapet till 8 dagars konsignering, lägre tjenst och straffexercis samt 6 dagars vanlig och 4 dagars sträng arrest, hvarjemte han kan tilldela underofficerare af eget kompani 8 dagars degradering och officerare enkel arrest ända till 8 dagar.

Det högre befälets behörighet att utdela straff tillväxer i samma förhållande. — Straffen få aldrig öfverstiga det fastställda maximum.

Hvarje militärisk förman skall inskrida mot ettordnings-fel, som begås i hans närvaro, äfven då den felande icke står under hans befäl eller tillhör hans kår.

Hvarje officer kan, vid förseelser, hvars bestraffande öf-vergår hans behörighet, genast sätta i arrest den felande af lägre grad.

Alla bestraffningar skola genast inrapporteras till närvarande förman.

Hvarje bestraffad kan — straffet måste dock alltid gå i verkställighet — anföra klagomål, om han finner sig orätt-166

vist behandlad. Är klagomålet befogadt, bringas den bestraffande till ansvar; är det obefogadt, kan straffet blifva skärpt.

Om krigsdomstolens sammansättning m. m., vilja vi här ej tala, då meningen blott varit att framhålla några momenter, som äro egnade att visa, det schweiziska krigslagarne äro ganska stränga, i många fall kanske mer än behöfligt, och att de erbjuda alla garantier for upprätthållande af en stark manstukt.

Kostnaderna för det schweiziska försvarsväsendet.

Det är förenadt med åtskilliga svårigheter att uppgöra en bestämd beräkning öfver alla de kostnader, som äro förenade med Schweiz* militärväsen, enär dessa kostnader drabba dels Edsförbundet, dels kantonerna och individerna. Till ett ungefärligt resultat kan man dock komma.*)

Edsförbundets militärbudget företedde för år 1863 ett sammanlagdt utgiftsbelopp af 3,301,000 francs, hvari dock ingick en summa af 623,000 francs för militärvägar. År 1862 uppgick samma utgiftspost till 3,114,000 francs, hvartill den stigit, sedan den år 1860 utgjort 3,000,000 och 1851 blott 1 million. De ökade kostnaderna bero hufvudsakligen på införandet af bättre och dyrbarare vapen, samt i allmänhet på ifvern inom Schweiz att sätta sitt försvarsväsen i bästa möjliga skick, särskildt med hänsyn till misstroendet mot den mäktiga vestra grannen, efter annexationen af Savoyen.

^ De särskilta kantonernas militärbudgeter inom en kortare period förete följande årliga utgifter:

*) Författaren har sedermera erhållit mera exakta siffror på detta område, hvilka upptagas i de efteråt tillagda bilagorna.KANTON ALUTGIFTER FÖB ARMEEN.

Kantonen j År. 1 Antal innevånare. I Militär- I utgifter1). 1 1 Francs. | Zürich | 1865 270,000 450,000 ! Bern 18542) 467,000 684,000 I Luzern 1862 130,000 187,000 1 IJri 1862 14,700 23,000 Schwyz 1862 45,000 50,000 Nidwalden 1861 11,500 13,400 Glarus 1862 33,000 94,000 Zug 1862 19,600 105,000 20,000 Freiburg 1862 239,000 Solothurn 1862 96,000 101,000 Basel-Stadt 1862 41,000 79,000 Basel-Land 1863 51,000 83,000 Schaffhausen 1862 35,500 38,000 Innerrodhen 1862 12,000 23,000 Aus8errodhen 1862 48,000 52,000 S:t Gallen 1862 180,000 360,000 Graubündten 1862 91,000 143,000 Argau 1862 194,000 292,000 Thurgau 1862 90,000 132,000 Tessin 1862 117,000 114,000 Waadt 1862 213,000 409,000 Wallis 1862 91,000 129,000

Neufchatel 1862 87,000 153,000 Geneve 1862 83,000 163,000 Obwalden 13,000 (s 15,000 Summa fres 4,046,000.

Sammanlagda statsutgifterna för den schweiziska arméen, bestående af 104,000 man aktiv trupp, utom ett landtvärn af cirka 64,000 man, uppgå alltså, i jemnadt tal, till 7,350,000 francs, eller 5,220,000 rdr sv. rmt.

') Häri inbegripa» alla militär-departementets omkostnader, d. v. s. för kansli, besoldningar, öfningsknrser, anskaffande af yapen samt montering. — Statens kontingent till aktiva arméen ntgör 11,000 man af aila vapen

*) Den sednaste tillgängliga special uppgift. Skillnaden torde dock ej

vara stor, då kantonens hela ntgiftsstat utgjorde 1854 5,278,000 och 1865 5,353,000 frcs.

*) Denna siffra är tagen approximativt efter Nidwalden, dd särskilta uppgifter för Obwalden saknas.168

Härtill komma, såsom förut är nämnd t, utgifter från dels kommunerna, dels enskilta. De förra förekomma dock endast i några kantoner, såsom Zürich, der kommunen bidrager till en del af utrustningen för den man, som saknar tillgångar, varande dock dessa belopp ganska obetydliga. I staden Zürichs utgiftsstat för 1865 finnes denna utgift ej ens omnämnd.

Kostnaderna för individerna bestå dels i deras persedlar, dels i deras uppoffring af arbetstid. Den förra kostnaden uppgår i staten Zürich för manskapet till 50 å 100 francs, då mannen likväl derför eger en beklädnad, som han sedermera kan använda, med borttagande af de militära tecknen, såsom borgerlig drägt.

Förlusten af arbetstid är här helt visst mindre än i någon annan armé, hvartill kommer att schweizaren under sin tjenst-göring är anständigt aflönad, då den gemene soldaten af infanteriet har i daglig aflöning under sin tjenstgöring, munportionen inbegripen, lT£ff francs, d. v. s. omkring 75 öre, (med förhöjning af specialvapnen) under det den garnisonerade preussiska soldaten, hvilken ju är i sjelfva verket milis-soldat, har blott 3 groschen, eller 27 öre, om dagen, deraf hälften afgår för middagen.

För den schweiziska officern blifva utgifterna betydligt högre, men detta är fallet äfven i andra arméer, der dels den föregående militära bildningen kräfver betydliga utgifter, dels officerarnes tjensteförrättningar i allmänhet beröfva dem håg och äfven tillfälle att förvärfva något för sitt uppehälle genom andra sysselsättningar.

De enskilta uppoffringarne i andra länders arméer torde alltså, öfverhufvudtaget, vara större, men icke mindre än i Schweiz.

Fördelar man sfads-utgiftema för Schweiz’ aktiva armé på hvarje man, så kostar hvarje effektiv militär af denna armé (befäl och manskap) årligen omkring 50 rdr rmt. — I Sverge torde motsvarande kostnad uppgå till 300 å 400 rdr.

Fördelade på befolkningen drabba de årliga militära stats-utgifterna hvarje schweizare med omkring 2 rdr; i SvergeSLUTBETRAKTELSER.

torde samma belopp (sjöförsvaret och indelningen beräknade) uppgå till 5 rdr pr invånare.

Det förra landet har dock, med denna utgift, ett verkligt försvar.

Slutbetraktelser.

I det föregående har man, med all den noggrannhet som varit möjlig, framställt de rent faktiska förhållandena rörande schweiziska Edsförbundets försvarsväsen. Härtill böra dock läggas några allmänna anmärkningar i det vigtiga ämnet.

Det är tvenne olika principer, hvarom här är fråga, nem-ligen huruvida ett lands försvar bör vara öfverlemnadt åt en för detta ändamål särskilt aflönad trupp, eller om det bör vara en allmän medborgerlig pligt. Dessa grundsatser

sammanhänga med frågorna: huruvida ett effektivt försvar ovil-korligen krätver män af yrket, eller om de allmänna militära förrättningame låta sig förena med det borgerliga lifvets förrättningar.

Hvad manskapet angår torde man, i detta hänseende, hafva i allmänhet mindre farhågor. Man vet dock, att i farans stund det alltid måste vädjas till det större folkuppbådet, och frågan blir då: hvilketdera är bättre, att hafva detta uppbåd någorlunda öfvadt på förhand, än att hafva ett okunnigt uppbåd att inrangera i en mera öfvad stamtrupp? Åsigterna härom äro utan tvifvel olika, men lära väl dock kunna lätt nog sammanjemkas.

Skarpare blir meningsstriden i fråga om befälet. Här påyrkar den militäre yrkesmannen ovilkorligen en special bildning, som ej står tillsammans med andra borgerliga förrättningar, och detta t. o. m. i ett land, der flertalet af befälet består af landtbrukare, för hvilka det militära yrket — att döma af de studier som deråt egnas — utgör en ledsam bisak.

Den schweiziska militärorganisationen gifver en vigtig ledning för bedömande af dessa frågor.

Här anses de öfningar, som mansJcapet genomgår, vara fullt tillräckliga för det afsedda ändamålet. Särskilt anses170

specialvapnen (utom kavalleriet) vara utmärkta. Bättre skarpskyttar torde intet land förete, och artilleriet anses lemna intet öfrigt att önska, i fråga om ej blott armering, utan ock servis.

Infanteriet anses ega all nödig öfning, för att åt bataljonen bereda all den både rörlighet, sammanhållning och säkerhet i manöver, som är nödig till en sammandragning vid inträffande fara, då naturligtvis det alltid finnes någon tid för öfhingames fullkomnande.

Här möter en omständighet, som är af ej ringa betydelse.

Befrämjas denna infanteriets bildning lättare genom rekrytbildningens förläggande inom en gamisonsstad, för att under en kortare tid, der forceras, genom fortsatta öfningar, än genom öfningarnes utförande inom distrikterna, under en längre tidsföljd, men med mellandagar?

Meningarne härom hafva i Schweiz varit olika. Instruk-törerne hafva, åtminstone i Zürich, gifvit företräde åt den sednare bildningen. De föredraga alltså att öfva sina rekryter 18 halfva dagar under 9 veckor, framför att öfva dem dagar eller ännu flera i garnison. I förra fallet har soldaten nemligen mera tid att smälta hvad han lärt och tänka öfver de gifna föreskrifterna; i sednare fallet gifves honom så mycket till lifs på en gång, att mången deraf förvirras. I förra fallet torde äfven mången använda sin mellantid till någon öfning på egen hand.

Derom lära alla schweiziska militärer vara eniga, att första årets öfning, utan gevär, alltid bör vara lokal, d. v. s. inom de militärdistrikter, omfattande 20,000 å 30,000 inv., hvari kantonerna äro indelade. Flera, och särskildt instruktörerna, som hafva den största erfarenheten, vilja äfven hafva andra årets öfning inom distrikterna, för att till kantonalstaden förlägga först det tredje årets militärskola, eller repetitionskursen, såsom förhållandet för närvarande är för infanteriet i kantonen Zürich, ehuru en ny lag i detta fall är föreslagen, som förordnar förläggandet af 2:dra årets öfning till kantonalstaden.

Men, invänder man, öfhingen i garnisonstjensten och ka-semlifvet? Man anser den ej vigtigare, än att den skall8LUTBETBAKTELSEK.

kunna tillräckligt vinnas under repetitionskurserna. Den nimbus, hvarmed åtskilliga män af yrket söka omgifva garni-sonstjensten, såsom angelägen för ”militär anda” m. m., kan naturligtvis ej erkännas i ett land, der man icke känner skillnaden mellan en god medborgerlig och en god militärisk anda, utan är benägen att antaga det den sednare icke är god, när den strider mot den förra. I öfrigt har det varit svårt att utröna hvad som egentligen menas med ”god militärisk anda”. Preussiska arméens officerare anse sitt militärväsen företrädesvis representera denna anda, men den är likväl något som på samma gång förbannas af alla de underordnade, hvilka dock utgöra

det stora flertalet af dessa representanter. I den preussiska garnisonen ligger ”andan” uti tvenne hufvudmomenter: blind lydnad och vördnad för den adliga officers-graden samt strafflöshet för okynne när det rör ”civile”. (Det är alltså en ganska dålig anda, som detta garnisonslif utbildat ända till den grad att det nu, med sin spets uti hr v. Bismarck, blifvit både konungamakt, representation och folk öf-verväldig). Detta måste vara främmande för det fria Schweiz, der hvarje man är på samma gång en ”civil” och der man anser sträng pligtuppfyllelse i tjensten vara något annat än hund- eller slaflydnad.

Den svagaste delen af schweiziska arméens vapen är kavalleriet, hvilket icke heller är beräknadt för annat ändamål än ordonnanstjenst, transportbevakning m. m. Hvarje man måste här hålla sig egen häst, och det är ej gifvet att de, som dertill hafva råd, hafva på samma gång lust att blifva kavallerister. Truppen rekryteras mest ur den förmögnare jordbrukareklassen.

Kan man alltså med temlig visshet antaga, att den schweiziska arméen, i fråga om manskapets duglighet och öfning, fullt motsvarar sitt ändamål, och i vissa vigtiga momenter, såsom sjelflörtroende och initiativ, öfverträffar mera exercerade trupper — så återstår dock den vigtiga frågan om befälet.

Den som noga betraktar de kurser, hvilka en schweizisk officer har att genomgå, skall finna att de icke äro så små samt att rätt mycket kan inläras på denna tid af en man

med intelligens och håg (och några andra officers-aspiranter blifva i Schweiz ej antagna till officerare), derest man vid undervisningen håller sig strängt till saken och ej upptager tiden med vare sig ofruktbara theoretiska studier, som snart glömmas, eller praktiska öfningar, som höra till militärisk ”Zopf”, men gälla föga eller intet för krigstjenst.

Det schweiziska artilleriets officerare äro kända att föra sina batterier syperbt — likasom ock att rikta och låta rikta kanonerna väl — och infanteriets bataljoner ledas, enligt en framstående militärs omdöme, med all den säkerhet och precision, som är hehöflig, då man ej afser en paradexercis, hvars vackra anblick ofta torde vara köpt på krigsduglighetens bekostnad.

I generalstaben har schweiziska arméen framstående militärer, hvaraf flera gjort främmande krigstjenst. Det finnes ock många officerare i denna stab, som med synnerlig flit idka militära studier — det är förmögne män, som blifvit militärer af böjelse. Det är några sådana amatörer, som ut-gifva Schweiz’ aktade militärtidning. I sitt ganska betydliga antal af instruktörer eger Schweiz utomdess en kår af militärer af facket.

Här möta emellertid flera betänkligheter. Den borgerlige mannen, som med flit och ifver bedrifver sina förrättningar — och i Schweiz lärer man allmänt vara mycket flitig — kommer alltför oberedd till de årliga mötena. Det är honom ej behagligt att under mellantiden studera reglementena, hvaraf borde uppstå osäkerhet.

Men saken går likväl och går bra.

Ja, det är det förunderliga!

”Men hvad skall då mannen göra, anmärkte en hög militär mot denna invändning — hvad skall han göra, då han kan allt hvad som förekommer och behöfver förekomma? Det är ej här, såsom hos eder, att man måste hitta på en mängd onyttiga göromål, för att sysselsätta manskap och befäl. Vi söka blott det rent militära ändamålet.”

Det var mera känslan än förståndet, som kunde invända något häremot.

Och ändock synes det mig, att i spetsen för armébefälet borde finnas en officerskår, som kunde odeladt egna sig åt sitt yrke.

Men hvar finnes en officerskår, som verkligen gör detta, äfven då den dertill eger tillräckligt af tid?

Studerar man något inom den preussiska officerskåren? frågade jag en man af denna kår, som ifrtgt förfäktade

dess företräden. — ”Bah, icke en af hundrade.”

Han sade icke. hvad de gjorde, men jag befarar att lika mycken tid, som den schweiziske officern använder på sin borgerliga förkofran, användes af den preussiske till ett sysslolöst och liderligt lefverne.

Att emellertid brister måste finnas äfven hos den förre, synes mig ligga i tingens nödvändighet; men man bör, om man vill vara opartisk, jemföra denna officerskårs bildning och anda icke med idealer, utan med verkliga förhållanden. Någon mera aktningsvärd kår än den svenska indelta officerskåren torde det vara svårt att finna. Men ligger ej denna dess aktningsvärdhet just i dess borgerlighet? Ur militärisk synpunkt, befarar jag att ett rätt stort antal af våra hederliga kaptener skulle nödgas träda tillbaka för den yngre och raskare schweiziske milis-officern. Jag tror icke heller att de förra, mellan mötena, studera mera krigsvetenskap än de sednare. Åtminstone vet jag att sådana skrifter — till och med svenska krigsvetenskapsakademiens handlingar — äro rätt svåra att få se på våra landsbygder. Ännu sällsyntare äro utländska militär-tidskrifter eller arbeten.

Den schweiziska arméen har, såsom ofvan är nämndt, en stor och berömd generalstab. Jag vet ej om detta är förhållandet i alla andra länder, t. ex. hos oss.

Vidare har man i Schweiz sin ambulance mycket vä! ordnad, och öfningarne på detta område äro oskiljaktigt förbundna med de militära öfningarne.

Rörande kommissariatet skola närmare upplysningar in-hemtas, innan man vågar falla ett omdöme.174

FÖB8VAR8VÄSENDET.

All materiel lärer i Schweiz vara i ypperligt skick, i det kantonernas prestanda i denna del noga öfvervakas af förbundsregeringen.

Om alltså denna armé — äfven med brister, som ej böra fördöljas när de uppdagas — uppfyller sitt stora och enda ändamål: att bereda Schweiz ett tryggadt försvar mot yttre fiender, så möter dervid den oändligt vigtiga omständigheten: att den icke utarmar landet.

Visserligen äro ej kostnaderna så små, som man på andra orter och särskilt i Sverge föreställt sig; men de äro dock ej jemförliga med kostnaden för de stående arméerna, eller med det preussiska milis-systemet. Visserligen dragas äfven här arbetskrafter från landets näringar; men det sker på ettsätt, som ej verkar menligt för den allmänna välfärden, enär de korta, fördelade öfningarne utgöra i viss mån en ledighet från de dagliga bestyren, som kan vara helsosam i både andligt och kroppsligt afseende.

Paralleler hafva, utäf framstående författare, blifvit uppdragna mellan det schweiziska militärväsendet och tyska småstater af Schweiz’ folkmängd. Dessa paralleler äro rentaf upprörande.

För samma summa, som Hannover underhåller en armé af 10,000 man, håller Schweiz en aktiv, slagfärdig armé af öfver 80,000 man. Att detta ej är ett tomt påstående, framgick under Sonderbunds-kriget år 1847, då 13.} Edsförbunds-kantoner inom några veckor bragte i fält 98,861 man med 172 kanoner och Sonderbundet 39,580 man med 74 kanoner, tillsammans 138,441 man med 246 kanoner.

Belgien, med ungefar dubbelt så stor befolkning som Schweiz, underhåller till en årlig kostnad af 40 millioner frcs en armé om 80,000 man, som kan höjas till 100,000. — Schweiz’ hela försvarsväsen kostar, såsom förut är faktiskt styrkt, omkring 7 å 8 millioner!

Det är ju alldeles gifvet, att när denna betydliga skillnad i kostnader kommer landets näringar till del, så skall deraf landets välmåga ökas, och att denna innebär en storSLUT.

175

kraft, böra de i första rummet fatta, som ofta åberopa Fredrik U:s ord, att för krigföring fordras i första, andra och tredje rummet: ”penningar.”

En utarmad stat, med en stor armé, liknar en försvagad man i en tung rustning. Han bär den måhända för ett

ögonblick, men dignar snart under bördans tyngd. Bättre en kraftig man, äfven med ett svagare vapen.Bilagor.

Såsom upplysande och kompletterande tillägg till förutgående framställning rörande Schweiz’s Försvarsväsen, meddelas några bilagor, hvilka erhållits dels under författarens vistelse i Schweiz, dels efteråt, genom herr Presidenten Stämpflis godhetsfulla bemedling.

Bilaga I.

Milis-systemet i Schweiz, jemfördt med de stående arméerna*).

(Tal hållet Tid den Internationella kongressen i Bern i September 1865, af dåvarande Förbunds-presidenten Stämpjli).

Hr President! Ärade Åhörare!

Den fråga, hvaröfver jag i dag har att yttra mig, är denna: '"Hvilka äro de i Europas särskilda stater införda system för militärorganisationen, och hvilket relatift värde ega de, bedömda nr statsekonomisk synpunkt samt med afseende på det skydd de erbjuda nationerna?"1 Denna fråga är redan för sin stora vigt egnad att af framtiden fordra den största uppmärksamhet, och skall jag för min del derför prisa mig lycklig, om jag kunnat i någon mån bidraga till densammas belysande.

Vi hafva i Europa två slags försvarssystem: milis och stående arméer. De senare hafva till rekryteringsbasis antingen konskription (utskrifning) eller fri värfning. Blott undantagsvis förekommer ännu den feodala, på jordegendomen hvilande s. k. ¿jfeeröann-skyldigheten.

*) Man bar här begagnat en redan gjord svensk öfversättning, som befunnits öfverensstämma med originalet.

8chwi*.

12178

Betrakta vi till en böljan milis-systemet, så stödjer det sig på följande tre grnndsatser: allmän värnepligt, allmän instruktion (undervisning och öfning i vapnens bruk) samt allmän beväpning och utrustning.

Den allmänna värnepligten utesluter begreppet af utskrifning äfvensom rättigheten att friköpa sig eller sätta man i sitt ställe; den allmänna vapenöfningen gör ständig tjenst onödig liksom ock omöjlig, enär det naturligen icke läte sig göra att året om behålla allt ett lands vapenföra manskap i tjenst.

Af Europas stater är det ingen mera än Schweiz, som rent tillämpat milis-systemet; låtom oss derfor närmare betrakta detsamma såsom det finnes genom förd t i detta land.

Den allmänna värnepligten varar här från det 20:de till 45:te året. Undantagna härifrån äro de å kroppens eller själens vägnar oduglige, uteslutna alla ärelöse, befriade vissa offentliga embetsmän och betjente. Vid fyllda 20 år erhåller mannen rekrytundervisning, som för infanteriet räcker i fyra till fem och för specialvapnen i sex veckor; för hvarje år är det i hela Schweiz omkring 10,000 rekryter som inöfvas, beklädas och väpnas samt inrangeras i korpserna. Från 21 till i medeltal 28 års ålder hör mannen till första uppbådet fAuszug) d. v. s. den milis-klass, som i farans stund först uppbådas och först måste rycka i fält. Den är underkastad vapenöfningar hvart annat år, infanteriet i sex och specialvapnen i tolf dagar. Endast kavalleriet har årligen en sex dagars repetitionskurs. Omkring 40,000 man om året erhålla sålunda vapenöfhing. Med det 28:de året inträder milis-karlen i reserven eller andra uppbådet och tillhör i allmänhet denna klass till sitt 34:de år. Beserven tår likaledes hvart annat år genomgå en repetitionskurs, infanteriet i fyra och specialvapnen i sex dagar. Omkring 20,000 man erhålla årligen denna undervisning. Från 34:de till 45:te året tillhör karlen landtvärnet eller tredje uppbådet, som endast i yttersta nödfall anlitas. Till några egentliga öfningar är icke landtvärnet fcr-pligtadt, men deremot till mönstringar en dag om året eller två dagar hvart annat år.

Det nu framställda instruktions-schemat gäller för gemene man. Underofficerare och officerare hafva något längre insiruk-tionstid, och general- samt special-stabsofficerare få genomgå en179

oentral-militärskola med öfyer hufvud nio veckors kurs. För de högre praktiska öfningarna hållas hvart annat år truppsainman-dragningar eller storlager med 10,000 man under fjorton dagars tid. Äfven finnas specialkurser för officerare af olika vapen samt för sanitets- och kommissariatspersonalen.

Lika litet som stående trupper underhåller Schweiz några stående nummerhästar, med undantag af omkring 100, som ute-slutande användas i och för militärundervisningen. Vid kavalleriet inrycker karlen med egen häst, vid artilleriet legas hästar för hvarje möte eller reqvireras i nödfall mot en i lag bestämd ersättning.

För att rätt uppfatta det schweiziska milis-systemet måste man äfven känna till följande förhållanden:

Högsta ledningen och makten i militärsaker tillhör förbundet: det har att genom lag bestämma truppernas organisation och formering, deras beklädning, beväpning och öfriga utrustning (utredning) samt instruktionssattet; men sjelft bekostar det blott specialvapnens öfningar och den högre militärundervisningen; allt det öfriga åligger kantonerna, nemligen att bekläda, beväpna och utrusta allt manskap, anskaffa erforderlig krigsmateriel och hästar samt bekosta infanteriets undervisning.

I kantonerna får för det mesta milis-karlen sjelf hålla sig en del af beklädnaden och utredningen, någon gång äfven bidraga till beväpningen. Denna del af militärbördan synes icke i de offentliga räkenskaperna. Efter slutade möten eller storläger medtager karlen sin uniform jemte vapen och utredningspersed-lar till hemmet och förvarar dem sjelf till nästa möte. Hvarje hus är således en arsenal för dess vapenföra män. Endast i några få kantoner bibehåller man ännu det s. k. magasinerings-systemet. Hvaije kanton har för öfrigt eget tyghus, egna magasiner och egna mötesplatser för sina trupper. Ammunitions- och utredningsförråden äro för hvarje kanton bestämda. Hvad man annorstädes kallar mobilisering, eller en härs försättande på krigsfot — hvarvid, i händelse ett fälttåg förestår, det mesta af hvad som erfordras för utryckning i fält först måste anskaffas — är för Schweiz ett främmande begrepp. Närhelst ett uppbåd till krig utgår från förbundsregeringen, kan allt infanteri af de två första klassernas värnepligtiga sairt skarpskyttar, kavalleri och180

genietrapper rara inom tre dagar, och artilleriet med sina hästar inom fyra dagar församlade p& sina kantonal-mötesplatser, färdiga att ryoka i falt.

Vid endast partiella uppbåd gäller aflösningssystemet. Så snart nemligen en trupp stått två månader i fält, skall han af-lös&s af en annan.

Göra vi en resumé af det schweiziska milis-väsendet, så visar sig följande resultat:

A. Den organiserade arméns styrka:

Första uppbådet.................................... 80,000 man.

^Reserven.. 45,000 „

Lan dt värnet .... 75,000 „

200,000 man.

Schweiz’ nuvarande militärförfattning, med allmän värne-och vapenöfningspligt samt tjenstskyldighet i 25 år, är icke äldre än sedan 1850. Förut fanns väl äfven den allmänna vär-nepligten, men den allmänna vapenöfningspligten var mindre sträng. Till 1875, då det nuvarande systemet varit tillämpadt i 25 år, kommer derför landtvärnsstyrkan att år för år ökas och hela armén sålunda uppgå till inemot 250,000 man.

Denna armé är icke blott beklädd, väpnad och öfvad, utan äfven organiserad i erforderliga taktiska enheter och försedd med nödiga kadrer, infanteriet t. ex. i 185 bataljoner. Den har äfven specialvapen i ett motsvarigt förhållande, nemligen vid första uppbådet och reserven omkring 20 proc., något mindre vid landt-värnet. Svagast är kavalleriet med endast 3,000 hästar; väl representerade äro deremot artilleriet med 25 batterier jemte anspann samt positions- och reservkanoner i förhållande dertill skarpskyttarne med 9 å 10,000 man samt sappörerne och pon-toniererne med omkring 1,600 man.

B. Tidsupp oßring:

1. För milis-karlen (rekrytskolan och repetitionskurserna):

Vid infanterie................................100 k 110 dagar.

Vid geniekorpsen, artilleriet och skarpskyttarne. ... 160 „

Vid kavalleriet......... ....J -.............170181

samt för underofficerare i medeltal 50 proc. och officerare 100 proc. derutöfver;

2. Tillsammans, enligt mediet for de fyra sista åren, marsch-och tjenstgöringsdagar vid möten och storläger 1,330,000;

== en stående trupp om 3,640 man,

dagar årligen på hvarje man i armén,

= .* dag årligen på hvarje landets individ;

3. Hästar, använda för artilleriet och kavalleriet, öfver huf-vud 7,000; tjenstdagar 110,000 eller 16 dagar pr häst.

C. De pekuniära lcostnadema:

Förbundets.................................... 2,800,000 francs.

Kantonernas.................................... 4,700,000 „

Manskapets....................................... 750,000 „

8,250,000 francs,

eller 41 francs årligen på hvarje man i armén och 3,4 0 årligen på hvarje landets individ.

I dessa utgifter äro inbegripna:

a) daglig sold, 45 centimer, jemte bröd- och köttranson;

b) fullständig ny beklädnad samt vapen och utredningsper-sedlar för hvarje nyinträdande rekryt;

c) vanligt underhåll och komplettering af krigsmaterieleo ;

samt

d) legopenningar för artilleri- och kavalleri-hästar 3 francs för hvaije tjenstdag.

Sådant är det schweiziska milis-systemet.

Vändom oss nu till de stående arméerna. Detta systems väsende är redan i det ofvansagda angifvet. Som redan är nämdt hvilar det antingen på utskrifning eller på fri värfning. Skil n ad en dervidlag är för den enskilda medborgaren ofantligt stor Vid värfningssystemet är den enskilde mannen fri, och staten måste betala honom, då hans tjenst erfordras; derfdr här betydliga haodpenningar och hög sold. Rent genomfördt är detta system blott i England. Vid utskrifningssystemet deremot är den enskilde ofri, såsom betungad med en servitut, hvarifrån han, om lotten träffat honom, blott med en dryg penningsumma kan inköpa sig. Regge systemen hafva en längre, vanligen flerårig182

effektif tjänstgöringsskyldighet gemensam. För tydlighetens skull vilja vi såsom en parallel till milissystemet anföra systemet för stående arméer sådant det finnes tillämpadt i en gifven stat, och välja härtill Belgiens, så mycket hellre som denna stat i sin internationella ställning och sina politiska och statsekonomiska förhållanden har mesta likheten med Schweiz, och då en här ut-celad broschyr af majoren van de Veide äfven väsendtligen fotar sig på det belgiska systemet.

Värnepligten i Belgien varar i åtta år jemte två reservår. Rekryteringen sker genom utskrifning, och legning är medgifven; årliga rekrytantalet 10—11,000. Den organiserade försvarsstyrkan uppgår på krigsfot, reserven inbegripen, till 100,000 man, af hvilka ungefär 15 procent tillhöra de speciella vapnen. Starkare representeradt än

i Schweiz är här kavalleriet, med omkring 6,000 ryttare, svagare deremot artilleriet, med blott 25 batterier jemte anspann, och ingeniörtrupperna. Skarpskyttar eaknas.

Skyldiga till krigstjenst äro, enligt budgeten för 1865, i rund summa taget, 38,000 man, alltså omkring \ af hela armén; antalet hästar 7,700.

A. Tidsuppoffring.

38,000 man i ständig tjenstgöring, hvilket för året gör 14,000,000 dagar (i Schweiz blott 1,330,000);

b på hvarje man öfverhufvud 140 tjenstgöringsdagar (i Sohweiz blott 6 \).

= på hvaije individ af befolkningen 3 tjenstdagar (i Schweiz blott $);

7,700 hästar: tjenstedagar 2,800,000 (i Schweiz blott 110,000).

B. Pekuniär kostnad.

Utomordentliga utgifter och gendarmeri med mera ej inbegripna, lyder 1865 års budget på 33 millioner francs, hvilket på hvarje man i armén gör 330 francs om året (i Schweiz endast 41 francs) och på hvarje individ af befolkningen 6,80 franos (i Schweiz blott 3,40).

För att göra kostnadsjemförelsen fullständig, anslå vi det belgiska manskapets tiduppoffring till 1 franc och för hästarna183

till 2 francs per tjenstdag, då totalkostnaden för hvartdera landet utfaller sålunda:

Belgien. Schweiz.

Pekuniär uppoffring...............fr. 33,000,000. fr. 8,250,000-

Tiduppoffring:

manskap........................... 14,000,000. „ 1,330,000.

hästar........................... 5,600,000. „---------------

fr. 52,600,000. fr. 9,580,000. För dessa pris har Schweiz en organiserad armé af 200,000 man. Belgien en sådan af................................ 100,000 „

I förhållande till folkmängden skulle Belgien, med samma militärorganisation som Schweiz, ej behöfva uppoffra mera än 20

millioner francs för att hafva en armé på........... 400,000 man;

det skulle alltså kunna årligen beäpara ....32 $ mill. fr.

och ändock få en tillökning i organiserad t, bevap-

nadt och öfvadt manskap af .... 300,000 man.

Denna jemförelse bevisar att major van de Veides påstående ej är grundadt, att det schweiziska milissystemet, tillämpadt på Belgien, skulle komma att stå denna stat dyrare och äfven betunga den enskilda mannen.

Om vi af det sagda draga några slutsatser med afseende på de europeiska staterna öfverhufvud, så finna vi:

1. Då Europas samtliga befolkning utgör 280 millioner men-niskor och de årliga militärutgifterna, för så vidt de ingå i staternas räkenskaper, belöpa sig till omkr. 3,000,000,000 francs

eller per caput 10,6 0 „

men i Schweiz blott „ 3,10 „

så skulle samtliga staterna, försatta i samma ställning som Schweiz,

årligen bespara per caput...........................7,20 francs

eller sammanlagdt ....2 milliarder francs.

2. Alla europeiska staters arméer utgöra tillsammans 3,000,000 man, och af dem är minst halfva antalet i effektiv tjenst; således

en årlig förlust i arbetsdagar af.................. 550 millioner.

1 förhållande till Schweiz borde denna förlust en-

dast utgöra.....................................180 „

alltså kunde besparas .... 370 „

300,000 hästar beständigt i tjenst = 109,000,000 tjenstdagar; besparing............................... 218,000,000 francs.184

3. Enligt det schweiziska milissystemet ingå i den organiserade armen öfver 8 procent af befolkuingen; tillämpades det på hela Europa, skulle samtliga dess arméer utgöra, i stället för 3 millioner, 23 millioner man! Penna siffra förskräcker oss icke, emedan hon fastmer vore en garanti för freden.

Af den här anställda jemförclsen finner man hvilken enorm betydelse arméorganisationsfrågan har i ekonomiskt hänseende, och dock komma dertill ännu vidsträcktare konseqvenser af stats-ekonomisk och social natur.

Milissystemet lemnar en långt större garanti för vcridsfreden än de stående arméerna. Det gifver å ena sidan ingen eggelse till anfallskrig, å den andra deremot den högsta tänkbara för-svarsstyrka. Tänkom oss t. ex. Tyskland med, i stället för stående arméer, en organiserad milis på 4 millioner man; ingen makt i ver Iden skulle tänka på ett angrepp mot detsamma. Egde England, i stället för sina 250,000 man 6tående trupper och

100,000 man frivilliga, 2 millioner organiserad milis, kunde aldrig en tanke på inkräktning uppstå hos dess grannstater.

Milissystemet skapar intet särskildt krigarestånd, ingen åt-skilnad mellan medborgare och militär, inga stridiga interessen och sträfvanden mellan folket och armén, ej denna ärelystnad, som törstar efter strid blott för att avancera i lon och rang. Milissystemet aktar medborgarens frihet och rycker icke våldsamt en tredjedel af hela den yngre manliga befolkuingen från dess egentliga lefnadskall och bestämmelse. Pen frestar ej den unge mannen att stympa sig sjelf, ej att rymma till främmande land, ej att desertera, och den vet icke af dessa härjande sjukdomar, som hemsöka soldaterna under årslång tvångtjenst i kaserner. Pet har inga uttjenta eller utrangerade soldater och inga pensionärer. Antalet af dem, som tillbragt sina bästa let-nadsår i armén och sedan knappt mera är i stånd att egna sig åt något yrke, blefve nästan lika stort som den aktiva hären sjelf. Milissystemet uttömmer icke statens krafter i sådan grad, att ingenting blir öfrigt for andra ändamål och särskildt för den allmänna undervisningen.

Blott genom afskaffande af de stående arméerna och milissystemets införande, kan det gamla Europa i längden bestå täflan med den i raskt framåtskridande stadda nya verlden. Utan185

denna radikala reform skall, innan 50 år förgått, icke Europa, utan Amerika, vara den i statsekonomiskt hänseende bäst lottade och i politiskt dominerande verldsdelen.

Hvad beträffar det skydd hvartdera systemet förmår skänka nationerna, så har milissystemet ett afgjordt företräde framförde stående arméerna. Först och främst med afseende på det numeriska förhållandet möjliggör milissystemet en betydligt större organiserad truppstyrka ; med detta system kan ju det lilla Schweiz uppställa 200,000 man, hvaremot det icke skulle kunna organisera 50,000 man stående trupper. Yidare i moraliskt hänseende: med milissystemet blir kriget en nationalkamp ; armé och folk är o ett, milissoldaten står de sina och sin härd långt närmare och känner oändligt djupare för hvad han strider än den från sina familjförhållanden lösryckte armésoldaten.

Och hvad den egentliga militärtekniken och militärbildningen beträffär, står milissystemet icke heller efter, för så vidt man blott gör afseende på de hufvudsakliga elementen, till hvilka vi räkna:

Vapentekniken: goda vapen och god krigsmateriel. Deri är Schweiz så långt avanceradt, som trots någon stående armé, och Nordamerika har under sitt sednaste krig bevisat, att när det gäller förbättringar och nya uppfinningar för krigskonsten, den enskilda industrien kan prestera oändligt mycket mera än alla stående arméers verkstäder.

Vapenfärdighet: skicklighet i vapnens begagnande; att skjuta säkert med artilleri- och handvapen, veta rätt begagna bajonetten, väijan o. 8. v* Schweiz står deri icke efter andra länder.

Manövrerings- och marschfärdighet: att med god. ordning utföra alla trupprörelser och när ordningen blifvit störd snarf kunna återställa den, uthållighet vid marscher och strapatser. Äfven deri äro de schweiziska trupperna ej sämre än några andra.

Disciplin. Den är här, enligt hvad statistiken öfver ådömda militärstraff utvisar, så god som vid någon stående armé. Hon är icke utbildad genom någon kasemdressyr, utan grundad i soldatens medvetande om sin pligt att lyda.

Truppforing. Det är icke kasernerna, som bilda goda härförare, utan beror här det mesta på den väljande myndighetens urskiljning att veta uppsöka officerare med verklig intelligens.186

Ännu några anmärkningar mot herr van de Yelde. Han säger oss, att systemet af stående arméer skänker staten nödig stabilitet och kraft. Schweiz* historia bevisar emellertid motsatsen. Bet har nu existerat i 500 år med samma statsform och har derunder haft af inre omhvälfningar mindre än de flesta stater med stående arméer; af yttre invasioner har det blott haft att bestå dem som voro en följd af den franska revolutionen, men dem undgingo icke heller staterna med stående arméer. Han säger vidare: att Schweiz har för sitt nuvarande militärsystem väsendtligen att tacka sin förra knekttjenst i utlandet, och sedan militärkapitulationema äro afskaffade, skall den krigiska andan åter försvinna. Betta är fullkomligt oriktigt; ty just sedan denna krigstjenst i de främmande arméerna upphört, d. v. s. sedan nationen förbjudit densamma såsom förkastlig, har vår inre milisorganisation tagit fart, och initiativen dertill gifva till minsta delen män, som hemkommit från utländsk tjenst. Just afskaffandet af legoknektssystemet skall i Schweiz bringa milissystemet till full, okonstlad utbildning. Herr van derYelde berör slutligen äfven Souderburgskriget och tilldragelserna i Genève 1864 såsom bevis för hur föga milissystemet duger. Just resultatet af Sondenburgskriget, hvarvid 150,013 milissoldater stodo under vapen, bevisa, att milissystemet egnar sig lika väl som någonsin stående arméer för botande af ett sjukligt stats-tillstånd, och hvad tilldragelserna i Genève vidkommer, så voro de helt enkelt ett valtumult af det slag, som i England och Belgien förekommer vid nästan alla parlamentsval.

Om vi, efter hvad nu är sagdt, förkasta systemet för stående arméer och gifva milissystemet obetingadt företräde, så gifvas dock förhållanden, då endast stående arméer äro användbara. Om nordamerikanaren anser det nödvändigt att hafva gränsbevakning och föra gränskrig mot indianerna, engelsmannen att underlägga sig Indiens infödingar, fransmannen att civilisera den vilda araben, och, förutsatt att enligt verldsutvecklingens lagar dessa missioner verkligen äro nödvändiga och rättvisa, så kunna enligt sakens natur dertill användas endast stående, d. ä. för längre tid tjenande trupper. Men då bör för dessa trupper blott den fria värfningen gälla och icke utskrifningen ; blott den förra tillförsäkrar den enskilde frihet och en hvar den lön som hans arbete är värdt187

Till slut några ord om milissystemet i Schweiz såsom finger-Tisning för detta land sjelft och för andra länder, som kunde Tilja tillegna sig detsamma:

a. Det schweiziska milissystemet har upptagit för mycket af de stående arméernas krimskrams så väl i beklädnad och utrustning som i instruktionssättet; i båda riktningame kan mycket förenklas och göras mera praktiskt.

b. Ett milissystem erhåller först då sin rätta karakter, när den elementära militärbildningen blir förenad med folkskolan, således militärgymnastik, marsch- och simöfningar m. m. Do schweiziska kadettkårerna uppfylla detta ändamål blott till en ringa del, emedan de icke äro populära och aldrig kunna blifva det, så länge man Tid desamma alltför mycket efterhärmar den egentliga armén.188

Bilaga II.

Om Ungdomens offentliga daning.

(Uppsats af Edsförbundets förra President Siåmpfii, införd i »Allgemeine Schweizeriche Militär-Zeitung»).

Från det offentligas sida arbetas på flera områden för fol kets bildning.

I folkskolan har hvarje nng medborgare att genomgå 10 skolår. Skolåret har 35 veckor, skolveckan om sommaren 18, om vintern 30 timmar. På hvaije lärjunge komma således i medeltal

9,000 skoltimmar. Antalet barn, som besöka folkskolan, utgör i kantonen Bern 90,000, i hela Schweiz omkring 450,000.

De i skolan arbetande krafterna räkna i kantonen Bern 1,500 primär-lärare, i hela Schweiz ungefär .7,500.

Omkostnaden för skolväsendet, såvidt som den drabbar edsförbundet, belöper sig till 5 millioner francs; räknas dertillhvad kommuner och familjefader offra på skölväsendet, stiger summan till 15 å 20 millioner.

Bredvid skolans verksamhet går kyrkans. De schweiziska statskyrkorna hafva omkring 2 tusen tjenare, som lära och predika för folket; statens utgifter för kyrkan kunna beräknas till 2 { millioner francs, och väl hälften så mycket åtgår för kyrkliga ändamål från kommuner och enskilda.

Till dessa begge kulturområden kommer ett tredje: den militära bildningens för landets försvar. Hvaije ung man måste genomgå en rekrytskola, som räcker 5 veckor, och repetitionskurser, som räcka 10, tillsammans 15 veckor eller ungefar 100 dagar eller 1000 milisöfningstimmar, då hvaije dag beräknas till 10 instruktions timmar. 400 af edsförbundet eller kantonerna anställda instruktörer arbeta på detta område. Statens och de en-189

skildes utgifter for ändamålet kunna anslås till årligen 8 millioner francs, hvaraf 41 mill. för den egentliga instruktionen.

Häraf låter sig uppställa följande intressanta resumd:

Hvarje yngling måste å statens vägnar genomgå 10,000 skoltimmar; ungefar 10,000 skol-, kyrko- och militärlärare äro härför i verksamhet; den årliga omkostnad, som de nämnde bildningsområdena kräfva, uppgår till inemot 30 mill. francs.

Ledaren och herrskaren öfver detta kulturarbete är staten. Men ingripa dessa verksamhetsriktningar behörigt i hvarandra ? Nej.

Hvad gör skolan?

W 1 andligt afseende har hon endast menniskan och den kristne för ögat, men förgäter helt och hållet medborgaren. I undervisningen, som hon utdelar, talas intet eller högst litet om borgerliga pligter, aldraminst om den högsta medborgerliga pligten: den att försvara fosterjorden. Att och hvarför ynglingen måste blifva krigare, hvarför han bör öfva sig i vapnens bruk, hvarför ordning och lydnad äro nödiga; att allt detta är icke lek, ickelieb-haberi, icke begär från öfverhetens sida att trakassera — om allt detta lemnar vår officiella skola alldeles ingen undervisning.

Kyrkan godtgör ingalunda hvad skolan försummar. Kyrkan lärer väl de tio Guds bud eller Israels folks lagar, men icke grunddragen af våra egna lagar; hon predikar kärleken till Gud oeh nästan, men om kärlek och hängifvenhet åt fäderneslandet talar hon icke; hon prisar vår frälsares offerdöd såsom den högsta moraliska handling, men elda till död för fosterlandet gör hon på intet sätt. Och likväl läto lärorna om de religiösa ocb de borgerliga pligterna så väl förena sig.

Hela vår religionsundervisning meddelas högeligen ensidigt och opraktiskt. Af de 9,000 skoltimmame användes öfver 2,100 på en såkallad religionsundervisning, hvars hufvudinnehåll utgöres af bibliska historien, det vill väsendtligen säga Israels folks sagor och historiska öden. Dessa omtalas från Abraham till Herodes, och redogöres noga för Israels folks goda och onda tider, dess goda och dåliga herrskare. Yi göra således ett annat folks historia till föremål för vår kult, medan vi blott i förbigående och nästan så godt som icke behandla vårt

eget lands historia med dess ljusa och mörka tidskiften, med våra förfaders storverk och svagheter. Är det icke sorgligt, att vår theologi under 18 år-190

hundraden icke vetat förskaffa vår kult ett ändamålsenligare

innehåll ?

För den kroppsliga utbildningen göra skola och kyrka intet. I tio långa år arbetar skolan på andens bildning; kroppens vårdslösar hon alldeles. Det uppvexande barnet genomgår i kroppsligt hänseende ganska många skeden. Dess tillstånd i den spädare åldern är sömn eller rörelse; i vakande tillstånd hvilar ett friskt barn sig aldrig. Med 6:te lefnadsåret inblandar sig skolan i barnets utveckling och pålägger det plötsligt 5 skoltimmar, 3 om förmiddagen, 2 om eftermiddagen. Detta är oförnuftigt. Och dertill kommer, att skolrummen ofta äro qvafva och mörka, samt skolbänkarne högst oändamålsenligt inrättade. I stället för att bibringa eller åtminstone sjelf följa de enklaste helsoreglor, handlar skolan i öppen strid med dessa.

Af gymnastiska öfningar knajpt ett spår. Den fria leken och efterhand den systematiska gymnastiken, utgående på en likformig utveckling af alla kroppsdelars muskelkraft — af allt detta vet skolan intet

Det är ett stor misstag, att yrkesarbetena i hemmet ersätta de systematiska kroppsöfningarne; aldraminst är detta fallet med åkerbruket. De första arbeten, som landtarbetarens barn måste förrätta, äro arbeten i böjd ställning, såsom nedläggning och upptagning af potatis, hvarefter följa flåhackning, mejande, tröskning o. s. v., allt förrättningar, som mer eller mindre kräfva en böjd ställning, hufvudsakligen anstränga endast armarnes och händernas muskelkraft, men föga eller intet bidraga till bröstets utveckling, samt gång- och språngmusklernas öfning. Häraf den företeelse att rekryterna från våra åkerbruksdistrikter ofta hafva en böjd rygg, äro minst uthålliga i gång och språng samt efter få timmars marsch redan hafva fotsår, medan rekryterna från Oberhassli och Simmenthal, der åkerbruket icke är förherrskande, men der upp- och nedstigandet för Alperna är en sysselsättning för ung och gammal, nästan alla inrycka med rak kropp och äro de ihärdigaste under marsch. Just för vår åkerbrukande befolkning är en öfning af de under deras yrkesarbete vårdslösade muskelpartierna aldra nödvändigast. Och så förhåller det sig egentligen med alla yrken, enär hvart och ett af dem kräfver191

blott ensidiga rouskelöfningar. Skolan allena kan öfvertaga denna allmänna kropps-utbildning.

Badning och simning utgöra en särskild gren af kropps* f-ningen. Staten med sitt polisväsende ombesörjer, att floder och sjöstränder vid farliga ställen förses med bröstvärn och ledstänger, för att ingen skall falla i vattnet; men staten med sin skola faller det icke in att lära ynglingarne simkonsten, sä att de må kunna rädda Big, om de verkligen komma i det våta elementet. Kär rekryterna inrycka, så antecknar man för statistikens skull huru många som kunna läsa, skrifva och räkna; men det kunde vara af interesse för statistiken att erfara huru många rekryter äro hemma i simkonsten och huru måuga badat hela kroppen från den tid, då barnmorskan gjorde dem torra bakom öronen.

Äfven den praktiska sinnesöfningen vårdslösar skolan i hög mån. Barnet får väl veta huru många fot gå på milen, huru många skålpund på centern, huru många qvadratmil en kanton omfattar, huru högt Montblanc är; men att öfva ögat tillräckligt för att kunna uppskatta huru många fot en viss gifven distans räknar, huru högt ett gifvet hus är, eller huru många tunnland en åker håller, derom är ingen fråga.

I 8 åd an t skick lem nar skolan den unga medborgaren och öfverlåter honom åt miliskåren. Ynglingen inträder i denna utan ett begrepp om soldatväsendet, utan kroppslig färdighet, utan sinne för ordning och lydnad, och milisinstruktören skall nu på en tid af fem veckor bibringa honom de kroppsliga rörelse-öfningarne, vapenkunskap och vapenfärdighet, läran om krigstukten samt tjenstgöringsreglementet. Bet heter att af militärskolan begära nära nog det omöjliga, och likväl förklara vi, att vi aldrig kunna bifalla den ofta framställda fordran på milisinstruktionens förlängning. Om en mängd pedantiska detaljer aflägsnades ur den närvarande militärundervisningen, så blefve den närvarande instruktionstiden tillräcklig; ja, den kunde förkortas om folkskolan bättre fyllde sin uppgift.

Kadettväsendet ersätter icke ungdomens kroppsöfningar. Bedan numeriskt taget icke; ty i kantonen Bern stå af

45,000 skolgossar endast 1,200 i kadettkåren, alltså föga öfver 2 procent; de öfriga 98 proc. bli oberörda af detsamma. Tillhörde dessa 1,200 gossar blott de äldre skolåren till ex. 14:de och 15:de lefnadsåren, så vore förhållandet betydligt gynnsammare, ty i192

detta fall kunde vida flera gossar gå igenom k&ren: men nu upp-tagas gossar redan yid 8 års ålder och förses med barngevär. Bedrifvet såsom nu kan kadettväsendet aldrig erhålla en vidsträck-tare utbildning; den bär en alltför pedantisk pregel och är alltför mycket efterbildadt den egentliga armden. Den åttaårige gossen är visserligen glad, när han första gången får på sig sin lilla soldatrock, sitt lilla gevär och sitt patronkök och går med ifver till öfningarne. Men när han år efter år måste genomgå samma öfningar och kommandon i soldat-, pluton- och kompaniskolan, utan att någonsin göras förtrogen med försvarsväsendets intellektuella innehåll, blir saken honom tråkig — en erfarenhet som vi iakttagit på uästan alla våra gossar. Härtill bidraga äfven de stående gradbeteckningarne, som hos några alstra fåfänga, hos andra missnöje. Slutligen är kadettinrättningen alltför kostsam: gossarne beklädas som stabsofficerare och vexa årligen ur en omgång kläder. Föräldrar af medel- och arbetsklasserna hafva i allmänhet icke råd att årligen utlägga 40 francs för sonens uniform och staten eller kommunen kan icke bestå hvarje 8-årig gosse ett gevär.

Skola dessa olägenheter afhjelpas — och derhän måste det gå —- så har man till en början följande att göra:

Inför kroppsöfningar i primärskolorna; förminska de ”sittande" skoltimmame; låt dessa omvexla med kroppsöfningar, underkasta aldrig de spädare barnen mer än 1 j timmas oafbruten undervisning i sittande ställning.

Kroppsöfningarne — utan att uteslutande afse detta ändamål — bör så behandlas, att de tillika passa till förberedelser för den blifvande soldaten. Fördenskull öfvcrensstämmelse med militära Öfningarne i soldat- och plutonskolan, öfverensstämmelse i rörelsernas benämning och i kommandoorden.

Inför simundervisningen öfverallt, der vilkoren derför äro förhanden.

Beformera kadettväsendet; inskränk gevärsexercisen till de två äldsta skolåren; förenkla uniformen och afskafFa de ständiga gradbeteckningarne.

Hvarje person, som i våra seminarier bildas till skollärare, bör genomgå en effektiv militärkurs. Äfven militärundervisningen bildar och uppfostrar. ; ; >å kostnader

och priserna i Kantonen Bern.

Distinktionstecken för Underofficer. Infanteri. : : Skarpskyttar. ; : Kavalleri. i cT O fr. 1 c. 1 fr. 1 c. fr. |c. fr. 1 c. fr. C.

Filtmössa

— —! —!—, — i—! l|20| —

Väst med ärm 1 20 150 1|80| 1;80 1 j ! 1 Byxor, 2:dra \ 2 i i f 1 ! 3j-j 4j j 5- ! 3 1 Ryttare-kappa 4 25 6j_| 5,60; 7j-i 5 Spänn-haisduk 4 50} 550 6[—j 8j50 i 5 Damasker (af 20 —I — I-i - !-i 25j- i — i

Armbinde! • Ponpon . . . Brödplse . . FäUflaska • Påae med puti Munitionspåse Hafre- och N

Hnfvndbonad Rock .... Kapott eller R Damasker af k Byxor, l:sta p Ep ålett er .

50

50

Guider . . fr 12, 50. Guidofficer „ 40.e på egen bekostnad- Kavalleri. I Geni. | Artilleri. : j fr { c.| fr | c. 1 fr. ¡ c. - 25 - 25 -¡2661 ¡— 25 15 266 M-!- I-! 35 — — 12 — -|306|— 806 - 47|—|

I Kantonen Bern anskaffar mannen stndsaren. Staten lemnar 50 fr. i bidrag. Detta förh&llande ligger till grnnd för beräkningen i hela Schweiz. Skarpskytten anskaffar ntomdess patronkök och balte mot 18 fr. för att användas vid skjutöfningar utom tjensten

mmandrag af årliga totalkostnaden för Sehwelnlnka arméen 1 medeltal af 4 år (1861-1864) •

[. Geni..................

[. Artilleri.............

Kavalleri.............

\ Skarpskyttar...........

Infanteri.............

Specialkurser.........

[. Krigsmaterial.........

Kantonernas tyghns . . „ kaserner .

. Förvaltningspersonal . .

Summa

; Edsförbun-i dets. Kantoner- nas. jManskapets. | Summa. 1 francs. francs, j francs. francs. 70,000 49,000 11,000 130,000 686,400 | 426,000 78,500 1,191,000 423,000 i i 175,000 192,100 790,000 242,000 153,000 104,000 499,000 500,000 2,844,000 396,000 3,740,000 580,000 ! ! 170,000 — 700,000 234000 — — 234,000 533,000 ' 533,000 — 103,000 103,000 106,000 224,000 — 330,000 2,791,000 4,677,000 782,000 8,250,000Schweizisk Bondgård vid Vierwaldstälter-sjön.